

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗАР

**МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН
2027 ОНЫ ТӨСВИЙН ХҮРЭЭНИЙ МЭДЭГДЭЛ,
2028-2029 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ**

УЛААНБААТАР ХОТ

2026 ОН

**МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН 2027 ОНЫ ТӨСВИЙН
ХҮРЭЭНИЙ МЭДЭГДЭЛ, 2028-2029 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ӨРГӨН МЭДҮҮЛЭХ БАРИМТ БИЧГИЙН ТОВЬЁГ**

- 1. МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН 2027 ОНЫ ТӨСВИЙН ХҮРЭЭНИЙ МЭДЭГДЭЛ, 2028-2029 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ**
  1. Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлал
  2. Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн төсөл
  3. Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн төслийн дэлгэрэнгүй танилцуулга

- 2. МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН 2027 ОНЫ ТӨСВИЙН ХҮРЭЭНИЙ МЭДЭГДЭЛ, 2028-2029 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛТЭЙ ХАМТ ӨРГӨН МЭДҮҮЛЭХ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ**
  1. Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл
  2. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл

- 3. МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТ, ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТААМАГЛАЛ 2027-2029 ОН, ТӨСВИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫН ЗӨВЛӨЛ**
  1. Гадаад эдийн засгийн орчин нөхцөл
  2. Монгол Улсын эдийн засгийн нөхцөл байдал, цаашдын хандлага, учирч болох эрсдэл
  3. Эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн 2027-2029 оны таамаглал, загварын үр дүнгүүд, санал зөвлөмж

2026 оны ... дугаар
сарын ...-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**МОНГОЛ УЛСЫН НЭГДСЭН ТӨСВИЙН 2027 ОНЫ ТӨСВИЙН
ХҮРЭЭНИЙ МЭДЭГДЭЛ, 2028-2029 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл. Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн үзүүлэлтийг доор дурдсанаар баталсугай:

Д/д	Эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлт	Төсвийн хүрээний мэдэгдэл	Төсвийн төсөөлөл	
		2027 он	2028 он	2029 он
1	Дотоодын нийт бүтээгдэхүүний бодит өсөлтийн хэмжээ /хувь/	5.8	6.0	6.3
2	Хэрэглээний үнийн өсөлтийн түвшин	7.0	6.0	5.0
3	Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын доод хэмжээ /тэрбум төгрөг/	34,780.0	37,371.8	39,737.5
	- Дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	30.4	29.4	28.1
4	Нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын дээд хэмжээ /тэрбум төгрөг/	36,493.4	38,644.0	40,444.7
	- Дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	31.9	30.4	28.6
5	Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл /тэрбум төгрөг/	-1,713.4	-1,272.2	-707.2
	- Дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	-1.5	-1.0	-0.5
6	Нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын дээд хэмжээ /тэрбум төгрөг/	32,495.4	34,827.4	36,908.5
	- Дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	28.4	27.4	26.1
7	Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл /тэрбум төгрөг/	2,284.6	2,544.4	2,828.9
	- Дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	2.0	2.0	2.0
8	Засгийн газрын өрийн нийт хэмжээ /тэрбум төгрөг/	57,114.9	63,610.1	63,651.0
	- Дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	50.0	50.0	45.0
9	Нийгмийн халамжийн тухай хуульд заасны дагуу төсвөөс хуваарилах зардлын дээд хэмжээ /тэрбум төгрөг/	2,823.0	2,998.2	3,173.0
	- Дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь	2.5	2.4	2.2

АГУУЛГА

ХУРААНГУЙ	8
1. НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ, ТӨСӨӨЛӨЛ	1
1.1 Монгол Улсын эдийн засгийн 2024 оны гүйцэтгэл, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл, 2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл.....	1
1.1.1 Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн	1
1.1.2 Хэрэглээний үнийн түвшин, мөнгөний бодлогын үндсэн үзүүлэлт.....	7
1.1.3 Ажил эрхлэлт, ажилгүйдлийн түвшин	9
1.1.4 Гадаад худалдааны тэнцэл	10
1.1.5 Төлбөрийн тэнцэл.....	13
1.2 Макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн 2027-2029 оны төсөөлөл.....	15
1.2.1 Дэлхийн эдийн засгийн төлөв	15
1.2.2 Уул уурхайн бүтээгдэхүүний зах зээлийн хандлага	16
1.2.3 Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн	18
1.2.4 Хэрэглээний үнийн түвшин, мөнгөний бодлогын үндсэн үзүүлэлт.....	19
1.2.5 Ажил эрхлэлт, ажилгүйдлийн түвшин	20
1.2.6 Гадаад худалдааны тэнцэл	21
1.2.7 Төлбөрийн тэнцэл.....	22
1.3 Макро эдийн засгийн төлөв, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн үзүүлэлтийг тооцсон арга зүй, тооцооны үндэслэл	27
2. ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ТӨСВИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮДИЙН ГҮЙЦЭТГЭЛ, ТӨСӨӨЛӨЛ	29
2.1 Нэгдсэн төсвийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн 2024 оны гүйцэтгэл, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл, 2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл.....	29
2.1.1 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын төлөвлөгөө болон түүний гүйцэтгэл.....	29
2.1.2 Төсвийн нийт зарлагын хэмжээ, түүний өсөлт.....	30
2.1.3 Төсвийн хөрөнгө оруулалтын хэмжээ	32
2.1.4 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн зорилтот үзүүлэлт, түүний гүйцэтгэл.....	33
2.1.5 Улсын өрийн нийт үлдэгдэл, авч ашиглах зээл, өрийн бичиг гаргалт	34
2.1.6 Засгийн газрын болзошгүй өр төлбөр	38
2.1.7 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогоор тооцсон нэгдсэн төсвийн тэнцэл, улсын хөрөнгө оруулалт, төсвийн нийт орлого, зарлагыг багтаасан төсвийн гол үзүүлэлтүүд, тэдгээрийн төлөвлөгөөг гүйцэтгэл, үр дүнтэй нь харьцуулсан байдал.....	39
2.2 Нэгдсэн төсвийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн 2027-2029 оны төсөөлөл.....	40
2.2.1 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын 2027-2029 оны төсөөлөл.....	40
2.2.2 Төсвийн нийт зарлагын 2027-2029 оны төсөөлөл	43
2.2.3 Нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын 2027-2029 оны төсөөлөл.....	43
2.2.4 Засгийн газрын нийт өрийн 2027-2029 оны төсөөлөл.....	46
2.2.5 Гадаад зээл, үнэт цаасаар санхүүжих.....	46
2.2.6 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн зорилтот үзүүлэлт.....	47

2.3	Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс ирүүлсэн тоог ашиглаагүй бол үндэслэл, шалтгааныг үзүүлэлт тус бүрээр бодлогын өөрчлөлтөөр тодорхойлсон тайлбар	.48
3.	ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. МОНГОЛ УЛСЫН 2027 ОНЫ ТӨСВИЙН ХҮРЭЭНИЙ МЭДЭГДЭЛ, 2028-2029 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ	51
3.1	Дунд хугацаанд баримтлах төсвийн бодлого, стратегийн зорилт	52
3.2	Төсвийн тусгай шаардлага хангасан байдал	54
3.3	Макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд төсвийн бодлогын нөлөөллийн талаар хийсэн дүн шинжилгээ	56
3.4	Монгол Улсын 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн төсөл	58
4.	ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ. МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТУЛГАРЧ БОЛЗОШГҮЙ ЭРСДЭЛ	59
5.	ТАВДУГААР БҮЛЭГ. ХАВСРАЛТ	62
5.1	Салбаруудын төсөөлөлд туссан төслүүдийн талаар	62
5.2	Макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүд	66

ХҮСНЭГТ

Хүснэгт 1.1	Дэлхийн эдийн засгийн өсөлтийн төсөөлөл	15
Хүснэгт 1.2	Цагаан алт хөдөлгөөний зорилт	23
Хүснэгт 1.3	Атар-4 тариалангийн тогтвортой хөгжлийн аяны зорилт	24
Хүснэгт 2.1	Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын 2024 оны төлөвлөгөө, гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг).....	29
Хүснэгт 2.2.	Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын 2025 оны төлөвлөгөө, урьдчилсан гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг).....	30
Хүснэгт 2.3.	Төсвийн нийт зарлагын хэмжээ, түүний өсөлт (тэрбум төгрөг).....	31
Хүснэгт 2.4.	Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын 2026 оны төлөвлөгөө, тэрбум төгрөг	33
Хүснэгт 2.5.	Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл, түүний гүйцэтгэл (ДНБ-нд эзлэх хувь).....	34
Хүснэгт 2.6.	Засгийн газрын өрийн үлдэгдэл, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг).....	35
Хүснэгт 2.7	Гадаад үнэт цаас, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг)	35
Хүснэгт 2.8	Төсвийн нэгдсэн үзүүлэлтүүд, түүний гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг).....	39
Хүснэгт 2.9.	Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын төсөөлөл (тэрбум төгрөг).....	40
Хүснэгт 2.10	Нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын төсөөлөл (тэрбум төгрөг)	43
Хүснэгт 2.11	Нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын төсөөлөл (тэрбум төгрөг)	43
Хүснэгт 2.12	Нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын төсөөлөл (тэрбум төгрөг)	44
Хүснэгт 2.13	Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлсэн үлдэгдлийн төсөөлөл (тэрбум төгрөг).....	46
Хүснэгт 2.14	Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн төсөөлөл (ДНБ-нд эзлэх хувь).....	47
Хүснэгт 2.15.	Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн үзүүлэлтүүдийн төсөөлөл.....	48
Хүснэгт 3.1	Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцлийн төсөөлөл (ДНБ-нд эзлэх хувь).....	54
Хүснэгт 3.2	Нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын төсөөлөл (ДНБ-нд эзлэх хувь).....	55
Хүснэгт 3.3	Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлсэн үлдэгдлийн төсөөлөл (ДНБ-нд эзлэх хувь)	55
Хүснэгт 3.4	Гол нэр төрлийн эрдэс баялгийн татварын орлогын нийт төсвийн орлогод эзлэх хувь	56
Хүснэгт 3.5	Тэнцвэржүүлсэн үнийн тооцоолол.....	56
Хүснэгт 3.6	Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2026 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн үзүүлэлт.....	58

ЗУРАГ

Зураг 1.1 Эдийн засгийн өсөлтийн бүтэц	5
Зураг 1.2 Инфляц, мөнгөний нийлүүлэлт, зээлийн үлдэгдэл	8
Зураг 1.3 Ажил эрхлэлтийн үзүүлэлтүүд	9
Зураг 1.4 Хүн амын насны суварга, 2025 он	10
Зураг 1.5 Гадаад худалдааны үзүүлэлт	12
Зураг 1.6 Төлбөрийн тэнцэл, гадаад валютын нөөц.....	14
Зураг 1.7 Дэлхийн тодорхой бус байдлын индекс	15
Зураг 1.8 Зэсийн үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/тонн)	17
Зураг 1.9 Алтны үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/унц)	17
Зураг 1.10 Төмрийн үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/тонн).....	17
Зураг 1.11 Коксжих нүүрсний үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/тонн).....	17
Зураг 1.12 Газрын тосны үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/баррель)	18
Зураг 1.13 Макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийн төсөөлөл	18
Зураг 1.14 Макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийн төсөөлөл	21
Зураг 2.1. Улсын нийт гадаад өрийн статистик, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл (тэрбум ам.доллар)	34
Зураг 2.2. Гадаад үнэт цаасны олон улсын зах зээл дээрх өгөөж.....	36
Зураг 2.3 Улс орнуудын төсвийн орлогын ДНБ-д эзлэх хувь, хэмжээ	45
Зураг 2.4 Улс орнуудын төсвийн зарлагын ДНБ-д эзлэх хувь, хэмжээ	45
Зураг 3.1 Төсвийн бодлогын төлөв.....	57

ШИГТГЭЭ

Шигтгээ 1.1. Хөдөө аж ахуйн салбарт дунд хугацаанд хэрэгжих хөтөлбөрүүдийн зорилт	23
Шигтгээ 1.2. Монгол улс болон Евразийн эдийн засгийн холбоо, түүний гишүүн орнууд хоорондын худалдааны түр хэлэлцээр	25
Шигтгээ 2.1. Хөгжиж буй улс орнуудын төсвийн орлого, зарлагын ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ, түүний харьцуулалт	45
Шигтгээ 3.1. Тэнцвэржүүлсэн үнэ	56

ХУРААНГУЙ

Төсвийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.1-д “санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага Стратегийн баримт бичгийн төслийг, эдийн засаг, хөгжлийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төслийг Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс ирүүлсэн макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлт, төлөв байдлын таамаглалд үндэслэн боловсруулж, жил бүрийн 04 дүгээр сарын 15-ны дотор Засгийн газарт хүргүүлэх” гэж, 8.1.3-т “Засгийн газар Стратегийн баримт бичиг, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төслийг хэлэлцэн жил бүрийн 5 дугаар сарын 01-ний дотор Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх” гэж, 8.1.4-т “Улсын Их Хурал Стратегийн баримт бичиг, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төслийг жил бүрийн 6 дугаар сарын 01-ний дотор хэлэлцэж, батлах”, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1.1-д “дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийг энэ хуулийн 11.1.3-т заасны дагуу тооцсон гол нэр төрлийн эрдэс баялгийн үнийг тусгаж тодорхойлсон төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын хэмжээ, төсвийн тусгай шаардлагад нийцүүлж хуульчлан батлах” гэж тус тус заасныг үндэслэн Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн төслийг боловсрууллаа.

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн төслийг боловсруулахдаа макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хадгалах бодлогыг баримталж, холбогдох хууль тогтоомж, макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн төсөөлөл, судалгаа, тооцоонд үндэслэн боловсруулсан болно.

Түүнчлэн хуулийн төслийг боловсруулах явцад Төсвийн тухай хууль, Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хууль болон холбогдох бусад хууль, журамд заасны дагуу төр, хувийн хэвшил, эрдэм шинжилгээний байгууллага, олон улсын байгууллага, хэвлэл мэдээлэл, иргэдийн оролцоог хангах зорилгоор олон нийтийн хэлэлцүүлгийг 2026 оны 3 дугаар сарын 30-ны өдөр зохион байгуулж, холбогдох саналыг хуулийн төсөлд тусган хуулийн шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан болно. Мөн энэ хүрээнд Эдийн засаг, хөгжлийн яамны дэргэдэх “Хөрөнгө оруулагчдын эрх ашгийг хамгаалах төв”-өөр дамжуулан санал авах үйл ажиллагааг зохион байгуулж, цахим орчинд нээлттэй санал асуулга явуулан ирүүлсэн саналуудыг нэгтгэн дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд тусгасан болно.

Манай улс сүүлийн жилүүдэд эдийн засгийн өсөлт болон макро эдийн засгийн суурь үзүүлэлтүүдийг харьцангуй тогтвортой түвшинд хадгалж ирсэн хэдий ч гадаад, дотоод орчны тодорхой бус байдал, шинэ сорилтууд нэмэгдсээр байна. Геополитикийн нөхцөл байдал хурцдаж, ялангуяа Ойрх Дорнодын бүс нутаг дахь тогтворгүй байдал нэмэгдэж байгаа нь олон улсын санхүүгийн зах зээл, тээвэр, логистик, хөрөнгө оруулалтын орчинд сөргөөр нөлөөлж, нийлүүлэлтийн сүлжээ, импортын үнийн дарамт, экспортын орлого, валютын ханш, инфляцад эрсдэл үүсгэх нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

Ийм нөхцөлд төсвийн бодлогын тэлэлтийг хэт нэмэгдүүлэх нь инфляц, зээлийн хүү, валютын ханшид ирэх дарамтыг нэмэгдүүлэх эрсдэлтэй байна. Эдгээр хүчин

зүйлсийг харгалзан Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028–2029 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн төслийг эдийн засгийн өсөлтийг дэмжихийн зэрэгцээ макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэлийг оновчтой удирдах, цаашид үүсэж болзошгүй хүндрэлүүдэд урьдчилан бэлтгэх бодлогын хүрээнд боловсруулсан болно.

Эдийн засгийн өсөлт 2027 онд 5.8 хувь, 2028 онд 6.0 хувь, 2029 онд ойролцоогоор 6.3 хувийн түвшинд хүрэх хүлээлттэй байна. Нүүрсний олборлолт тогтвортой өсөж, дэлхийн зах зээл дээрх бусад түүхий эдийн үнэ өсөх, экспорт тогтвортой нэмэгдэх төлөвтэй байгаа нь уул уурхайн салбарын өсөлтийг дэмжихээр байна. Хөдөө аж ахуйн салбарт хэрэгжиж буй төсөл, хөтөлбөрүүд үргэлжилж, салбарын өсөлтөд эергээр нөлөөлөх хүлээлттэй байгаа бөгөөд мөн боловсруулах үйлдвэрлэл нэмэгдэх хандлагатай байна.

Нөгөө талаас Ойрх Дорнодод үүсээд буй нөхцөл байдлын улмаас шатахууны үнэ өсөж, улмаар үйлдвэрлэлийн зардал нэмэгдэн, аж ахуйн нэгжүүдийн ашиг буурч, дунд хугацаанд хөрөнгө оруулалтын идэвх саарах төлөвтэй байна. Иймд үүсэж буй сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээг шуурхай авч хэрэгжүүлэх нь эдийн засгийн өсөлтийг тогтвортой хадгалах боломжийг бүрдүүлнэ.

Эдийн засгийн өрсөлдөх чадвар болон өрхийн бодит орлогын өсөлтийг дэмжих зорилгоор инфляцыг тогтвортой, зорилтот түвшинд бууруулах бодлого баримталж байна. Энэ хүрээнд 2027 онд 7.0 хувь, 2028 онд 6.0 хувь, 2029 онд 5.0 хувьд хадгалагдахаар тооцоолсон. Инфляцыг бууруулахад хүнсний нийлүүлэлт, экспорт, импорттой холбоотой зохицуулалтыг оновчтой хийж, гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэх, төсвийн урсгал зардлын тэлэлтийг хязгаарлах зэрэг арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлнэ.

Хуулийн төслийг Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх хэсэгт заасан тусгай шаардлагуудыг ханган боловсрууллаа. Тухайлбал:

Тэнцвэржүүлсэн орлого: Гол нэр төрлийн эрдэс баялгийн тэнцвэржүүлсэн үнийг олон улсын санхүүгийн мэдээллийн байгууллагуудаас гаргасан үнийн төсөөлөлд үндэслэхээс гадна макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүдтэй уялдуулан төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогыг тооцсон.

Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл: Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцлийг ДНБ-ий хоёр буюу түүнээс дээш хувийн ашигтай байна гэж заасан. Энэ хүрээнд нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл нь 2027-2029 онуудад дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 2 хувьтай тус тус тэнцэж байгаа нь хуулийн шаардлагыг хангаж байна.

Нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын хэмжээ: Нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын хэмжээ тухайн жилийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 30 хувиас хэтрэхгүй байна гэж заасан. Энэ хүрээнд нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын хэмжээ ДНБ-ий 30 хувиас хэтрэхгүй байх тусгай шаардлагыг хангаж байна.

Засгийн газрын өр: Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлсэн үлдэгдлийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хэмжээг 2027-2028 онд 50.0 хувь, 2029 онд 45.0 хувь байхаар тооцсон нь Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 6.1.4-д заасны дагуу Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлэгдсэн

үлдэгдэл нь тухайн жилийн оны үнээр тооцсон дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 60 хувиас хэтрэхгүй байх гэсэн хуулийн шаардлагыг хангаж байна.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар Төсвийн хүрээний мэдэгдэл нь Монгол Улсын 2027 оны төсвийн зарлагын хязгаар, 2028-2029 оны дунд хугацааны зарлагын хязгаар төсөөлөл болон Монгол Улсын 2027 оны төсвийн тухай хуулийн төсөл, холбогдох тооцоо, судалгааны үндсэн суурь үзүүлэлт болж, тэдгээрийг боловсруулах нөхцөлийг бүрдүүлэх юм.

1. НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ. МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ, ТӨСӨӨЛӨЛ¹

Макро эдийн засгийн нөхцөл байдлыг Монгол Улсын эдийн засгийн 2024 он болон 2025 оны гүйцэтгэл, Монгол Улсын эдийн засгийн 2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл гэсэн агуулгаар боловсруулж бэлтгэлээ.

1.1 Монгол Улсын эдийн засгийн 2024 оны гүйцэтгэл, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл, 2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл

Энэ дэд бүлэгт макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийн нөхцөл байдлыг хамгийн сүүлийн үеийн албан статистик тоон мэдээлэлд үндэслэн боловсруулж бэлтгэв.

1.1.1 Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн

2024 оны гүйцэтгэл: Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (ДНБ) 2024 онд нэрлэсэн дүнгээр 80.7 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 14.5 хувиар, 2015 оны зэрэгцүүлэх үнээр тооцсон бодит дүнгээр 32.1 их наяд төгрөг болж, өмнөх оноос 5.1 хувиар тус тус өслөө. Эдийн засгийн өсөлтөд хөдөө аж ахуй, боловсруулах салбараас бусад салбарууд эерэг нөлөө үзүүлэв.

Уул уурхайн салбар 2024 онд 10.8 хувиар өсөж нийт эдийн засгийн өсөлтийн 1.4 нэгж хувийг бүрдүүлсэн байна. Үүнд нүүрс олборлолт голлон нөлөөлсөн бөгөөд олборлолтын хэмжээ 103.4 сая тоннд хүрч, өмнөх оноос 21 хувиар өсжээ.

Түүнчлэн Оюу толгойн гүний уурхайн үйлдвэрлэл 2024 оны дөрөвдүгээр улиралд эрчимжиж, хүдрийн агууламж нэмэгдсэнээр Оюутолгойн зэсийн баяжмалын үйлдвэрлэл 25 хувиар нэмэгдэв. Үүний үр дүнд нийт зэсийн баяжмалын үйлдвэрлэл 1,562 мянган тоннд хүрч, өмнөх оноос 12 хувиар өссөн байна. Төмрийн хүдэр болон баяжмал үйлдвэрлэл мөн 10.1 сая тоннд хүрч, өмнөх оноос 32 хувиар нэмэгджээ.

Харин газрын тосны олборлолт 2024 онд өмнөх оноос 14 хувиар буурч, 4.2 сая баррельд хүрсэн, алт олборлолт 12.6 тоннд хүрч, төсөөллөөс доогуур гүйцэтгэлтэй гарсан нь уул уурхайн салбарын нийт өсөлтөд сөргөөр нөлөөллөө.

Хөдөө аж ахуйгаас бусад уул уурхайн бус салбаруудын өсөлт өндөр хадгалагдлаа. Уул уурхайн бус салбар 2024 онд 4.3 хувиар (хөдөө аж ахуйгаас бусад уул уурхайн бус салбарын өсөлт 9.9 хувь) тэлэв. Тухайлбал, үйлчилгээний салбарууд, барилга, цэвэр татварын орлогын гүйцэтгэл 2024 онд сайн байсан нь өсөлтийг дэмжсэн бол хөдөө аж ахуй, боловсруулах салбарын үйлдвэрлэл өмнөх оноос буурсан байна.

Сүүлийн хоёр жил дараалсан зудын хүндрэлийн нөлөөгөөр хөдөө аж ахуйн салбарын уналт гүнзгийрэв. 2023-2024 оны өвөл нийт нутгийн 90 гаруй хувьд цасан бүрхүүлтэй, өвлийн туршид огцом дулаарал болон хүйтрэл ажиглагдсаны улмаас 14 аймагт мөсөн (төмөр) зуд, харин говийн аймгийн зарим сумдын нутгаар зундаа

---

¹ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн “12.3.4. Өмнөх хоёр жилийн гүйцэтгэл, тухайн жилийн төсөвлөлт, дараагийн жилийн болон түүний дараах дараалсан хоёр жилийн төлөв байдлыг хамруулан тооцсон дотоодын нийт бүтээгдэхүүн, хэрэглээний үнийн түвшин, мөнгөний бодлогын үндсэн үзүүлэлт, ажил эрхлэлт болон ажилгүйдлийн түвшин, төлбөрийн тэнцэл, гадаад худалдааны урсгал тэнцлийн талаарх макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүд;”

гантай байснаас харын зудын нөхцөл үүссэн. Он дамнасан зудын хүндрэлийн нөлөөгөөр хөдөө аж ахуйн салбарын 90 орчим хувийг бүрдүүлдэг мал аж ахуйн салбарын үйлдвэрлэл сүүлийн хоёр жил дараалан буурснаар 2024 онд хөдөө аж ахуйн салбар 28.7 хувиар агшиж, эдийн засгийн өсөлтийг 3.6 нэгж хувиар хязгаарлалаа. Тодруулбал, улсын хэмжээнд 9.4 сая толгой том мал хорогдож, төл бойжилт өмнөх оноос 2.1 сая толгой малаар буурч 16.2 сая толгойд хүрснээр нийт малын тоо толгой 57.6 сая болж буурсан байна. Мөн 2024 онд нийт тариалсан талбай өнгөрсөн оноос 1.5 хувиар, нийт тариалсан талбайн 60 орчим хувийг бүрдүүлдэг улаан буудайн тариалсан талбай 5.4 хувиар тус тус буурснаар хураасан улаан буудайн хэмжээ өмнөх оноос 10.4 хувиар буурч, хөдөө аж ахуйн салбарын өсөлтийг хязгаарлав.

Хөдөө аж ахуйн салбарын уналтыг даган боловсруулах салбар 4.3 хувиар агшлаа. Хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл буурч, боловсруулах салбарын 20 орчим хувийг бүрдүүлдэг гурил, мах, самнасан ноолуур, ноолууран сүлжмэл эдлэлийн үйлдвэрлэл буурч боловсруулах салбарын өсөлтийг хязгаарлав. Тухайлбал, үхрийн махны үйлдвэрлэл 5.8 мянган тонн болж өмнөх оноос 33 хувиар, гурилын үйлдвэрлэл 144.5 мянган тонн болж 25 хувиар, самнасан ноолуур 626 тонн болж 46 хувиар, ноолууран сүлжмэл эдлэл 368 мянган ширхэг болж өмнөх оноос 26 хувиар тус тус буурсан байна. Харин дотоод эдийн засгийн идэвхийг даган боловсруулах салбарын 20-25 орчим хувийг бүрдүүлдэг бүх төрлийн ундааны үйлдвэрлэл тэлж, уул уурхайн салбарын эрчимжилтийг даган тус салбарын 4 орчим хувийг бүрдүүлдэг тэсэлгээний зориулалттай химийн бодис үйлдвэрлэл өссөнөөр боловсруулах салбарын уналтыг саарууллаа. Түүнчлэн катодын зэсийн үйлдвэрлэл өмнөх оноос 28 хувиар буурч металл үйлдвэрлэлийн өсөлтийг сааруулав.

Инженерийн барилга байгууламжийн бүтээн байгуулалт барилгын салбарын өсөлтийг дэмжив. Барилгын салбарын үйлдвэрлэлийг орон сууц, орон сууцны бус болон инженерийн барилга байгууламж, их засварын ажил гэсэн ангиллаар тооцон гаргадаг. Барилгын салбар 2024 онд эрчим хүч, далан суваг, шугам сүлжээ, авто зам зэрэг инженерийн барилга байгууламжийн өсөлтийн голлох нөлөөгөөр 14 хувиар өсөж, эдийн засгийн нийт өсөлтийг 0.1 нэгж хувиар дэмжлээ. Тухайлбал, Улаанбаатар хотын Багануур дүүрэгт 50 МВт хүчин чадалтай, 200 МВт/цагийн багтаамжтай батарей хуримтлуурын станц, Төв аймагт 150 МВт хүчин чадалтай Бөөрөлжүүтийн ЦС, Завхан аймагт 22 МВт хүчин чадалтай Тосон ДЦС ашиглалтад орж, Сэлэнгэ аймагт 50 МВт хүчин чадалтай дулааны цахилгаан станцын ажил эхэлж эрчим хүчний барилга байгууламж нэмэгдсэн байна. Түүнчлэн Улаанбаатар-Дархан-Уул чиглэлийн авто замын бүтээн байгуулалт, Өмнөговь, Ховд, Сэлэнгэ аймгийн авто замын шинэчлэл, бүтээн байгуулалтууд болон Улаанбаатар хотын авто зам, гүүр, гүүрэн гарц, далан суваг, шугам сүлжээний бүтээн байгуулалтын ажил барилгын салбарын өсөлтийг голлон дэмжлээ. Харин их засварын ажил, орон сууц болон орон сууцны бус барилгын өсөлтийн хурд өнгөрсөн оны түвшнээс саарсан байна.

Тээврийн салбар 2024 онд 16.4 хувиар өсөж, нийт эдийн засгийн өсөлтийн 1.0 нэгж хувийг бүрдүүлэв. Уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортын тээвэр, тэр дундаа нүүрсний экспортын биет хэмжээ 20 хувиар нэмэгдэж, дотоодын ачаа тээвэр 55 хувиар өссөнөөр тээврийн салбарын ачаа эргэлт нэмэгдсэн байна. Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад авто замаар 87.8 сая тонн ачаа тээвэрлэж 23.3 хувиар, төмөр

замаар 45.9 сая тонн ачаа тээвэрлэж 26 хувиар нэмэгдсэн байна. Мөн бүх төрлийн тээврээр зорчсон зорчигчдын тоо өмнөх оны түвшнээс 4.6 хувиар өсжээ.

Эрчим хүчний салбар 2024 онд 5.0 хувиар өсөж, эдийн засгийн өсөлтийн 0.1 нэгж хувийг бүрдүүлэв. Монгол Улс 2024 онд 8,754.7 сая кВт.ц цахилгаан эрчим хүч (үүнээс сэргээгдэх эрчим хүч 726.6 сая кВт.ц) үйлдвэрлэж 5.5 хувиар, 16.0 сая Гкал дулааны эрчим хүч үйлдвэрлэж 4.0 хувиар өмнөх оноос өссөн байна.

Хүнсний болон хүнсний бус бүтээгдэхүүний худалдаа өссөнөөр бөөний болон жижиглэнгийн худалдааны салбар 2024 онд 11.9 хувиар тэлэв. Тус салбарт үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж болон ажиллагчдын тоо нэмэгдэж, шинээр олгосон зээл бусад салбаруудтай харьцуулахад хамгийн ихээр өссөнөөр 2024 онд дотоодын худалдааны салбарын идэвх хадгалагдав.

Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар болон импортын барааны татварын нөлөөгөөр цэвэр татвар 14.7 хувиар өсөж эдийн засгийн өсөлтийг 1.8 нэгж хувиар нэмэгдүүлэв. Үүнд дотоодын эдийн засаг идэвхжиж дотоодын бараа үйлчилгээний НӨАТ-ын орлого 26 хувиар, импорт өсөж импортын барааны НӨАТ-ын орлого 25 хувиар, суудлын автомашины онцгой албан татварын орлого 55 хувиар тус тус өссөн нь голлон нөлөөллөө.

Эрэлт талаас тооцсон бодит ДНБ 2024 онд 5.1 хувиар өслөө. 2024 онд эцсийн хэрэглээ 11.5 хувиар, хөрөнгийн хуримтлал 9.7 хувиар тус тус нэмэгдэж, эдийн засгийн өсөлтөд 21.2 нэгж хувийн эерэг хувь нэмэр оруулав. Том малын зүй бус хорогдол 2024 онд 9.4 сая толгойд хүрч, биологийн өсөж үрждэг хөрөнгө буурсан ч машин тоног төхөөрөмжийн нөөц 30.7 хувиар, төмөр зам, авто замын барилга угсралтын ажлууд эрчимжин орон сууц болон бусад барилга байгууламжийн нөөц 26.0 хувиар тус тус нэмэгдсэнээр нийт хөрөнгө оруулалт эдийн засгийн өсөлтийг дэмжлээ. Дотоодын эдийн засгийн идэвхжил, эрэлтийн өсөлтийг даган 2024 онд бараа, үйлчилгээний импорт 17.5 хувиар өссөнөөр цэвэр экспорт эдийн засгийн өсөлтийг буруулах нөлөө үзүүлэв.

2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл: ДНБ 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр нэрлэсэн дүнгээр 89.9 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 11.5 хувиар, бодит дүнгээр 34.3 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 6.8 хувиар тус тус өслөө. Эдийн засгийн өсөлтөд худалдаа болон үйлчилгээний зарим салбараас бусад эдийн засгийн салбаруудын өсөлт эергээр нөлөөллөө.

Уул уурхайн салбарын өсөлт жилийн хоёрдугаар хагаст сэргэснээр 10.6 хувьд хүрч, нийт эдийн засгийн өсөлтийн 1.4 хувийг бүрдүүлэв. Уул уурхайн салбар оны эхний хагаст 1.1 хувийн өсөлттэй байсан бол нүүрсний экспортын хэмжээ нэмэгдсэнээр сэргэж 4 дүгээр улиралд 95.5 сая тоннд хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 0.4 хувиар өслөө. Түүнчлэн зэсийн баяжмал үйлдвэрлэл өмнөх оны мөн үеэс 36 хувиар, тухайлбал, Оюу толгойн гүний уурхайн олборлолтын нөлөөгөөр оны эхний гурван улиралд 42.2 хувиар өссөн нь уул уурхайн салбарын өсөлтийг дэмжив. Мөн төмрийн хүдрийн үйлдвэрлэлийн өсөлт хадгалагдаж 8.8 сая тоннд хүрснээр өмнөх оны мөн үеэс 31.8 хувиар өслөө. Алтны олборлолт 11 улирал дараалан буурч байснаас сэргэж 2025 оны 4 дүгээр улиралд 13.1 тоннд хүрч, 4.1 хувиар өсөв. Харин газрын тос олборлолт 8 улирал дараалан буурч 3.8 сая тонн болсноор уул уурхайн салбарын өсөлтийг сааруулсан байна.

Хөдөө аж ахуйн салбар 33.2 хувиар өсөж нийт эдийн засгийн өсөлтийн 2.9 хувийг бүрдүүлээ. Бойжсон төлийн тоо толгой 21.7 саяд хүрч (төл бойжилт 96.5 хувь) өмнөх оны мөн үеэс 5.5 сая толгой малаар нэмэгдэж, том малын зүй бус хорогдол 359 мянга болж, өмнөх оны мөн үеэс 9 сая толгой малаар буурснаар хөдөө аж ахуйн салбарын 90 орчим хувийг бүрдүүлдэг мал аж ахуйн салбарын өсөлт өндөр гарлаа. Харин газар тариалангийн салбарын хувьд оны эхний хагаст тариалангийн гол бүс нутгаар олон жилийн дунджаас бага хур тунадас унаснаар нийт хураасан үр тариа өмнөх оноос 148.6 мянган тонн, төмс 137.3 мянган тонн, хүнсний ногоо 42.5 мянган тонн, тэжээлийн ургамал 61 мянган тонноор тус тус буурсан байна.

Аж үйлдвэрийн салбарын өсөлт эрчимжлээ. Боловсруулах салбарын өсөлт эрчимжиж, 2025 онд 10 хувиар өслөө. Үүнд төмөрлөг бус эрдэс бодисоор хийсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл, хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл боловсруулах салбарын өсөлтийг голлон дэмжсэн байна. Эрчим хүчний салбар 2025 онд 10.2 хувиар өсөж, нийт эдийн засгийн өсөлтийн 0.2 нэгж хувийг бүрдүүлэв. Цахилгаан эрчим хүч үйлдвэрлэл 9.6 тэрбум кВт цагт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 10.1 хувиар, дулааны эрчим хүч үйлдвэрлэл 17.3 сая Гкалд хүрч, 8.5 хувиар нэмэгдэн эрчим хүчний салбарын үйлдвэрлэлийн өсөлт тогтвортой хадгалагдлаа. Үүнд, шинээр ашиглалтад орсон Тосон, Бөөрөлжүүт зэрэг ДЦС-уудын үйлдвэрлэлийн өсөлт голлон нөлөөллөө. Барилгын салбарын өсөлтийг Улаанбаатар хот дахь эмнэлэг, сургууль, цэцэрлэгийн барилга, байгууламж болон Багахангай-Хөшгийн хөндий чиглэлийн төмөр замын бүтээн байгуулалтын ажлууд, Сэлэнгэ аймаг дахь 70 МВт хүчин чадал бүхий дулааны цахилгаан станц, Дорнод аймгийн авто замын бүтээн байгуулалтын ажлууд зэрэг нь үргэлжлүүлэн тэтгэснээр 2025 онд 15.9 хувиар өслөө.

Тээврийн салбар 2025 онд 4.8 хувиар өсөж, эдийн засгийн өсөлтийн 0.3 нэгж хувийг бүрдүүлэв. Зам, тээврийн салбар 2025 онд бүх төрлийн тээврээр нийт 146.4 сая тонн ачаа тээвэрлэж өмнөх оноос 10.3 хувиар нэмэгдсэн бөгөөд төмөр замын ачаа тээвэр 50 сая тоннд хүрч 8.7 хувиар, авто замын ачаа тээвэр 96.5 сая тоннд хүрч 10 хувиар, агаарын тээврийн ачаа 12.5 мянган тоннд хүрч 20 хувиар тус тус нэмэгдсэн нь өсөлтөд нөлөөллөө. Нийт ачаа тээврийн 65.9 хувийг авто тээвэр, 34.1 хувийг төмөр замын тээвэр, 0.01 хувийг агаарын тээврийн ачаа эзэлж байна.

Бөөний болон жижиглэн худалдааны салбар 2025 онд 4.6 хувиар агшиж, нийт эдийн засгийн өсөлтийг 0.6 нэгж хувиар саарууллаа. Худалдааны салбарын нэрлэсэн борлуулалтын орлого 69.3 их наяд болж 0.6 хувиар өссөн бол бодит орлого 34.3 их наяд болж 4.4 хувиар удаашрав. 2025 оны байдлаар салбарын 27.2 хувийг хүнсний бүтээгдэхүүн бүрдүүлж байгаа бол 73 орчим хувийг хүнсний бус бүтээгдэхүүн бүрдүүлж байна. Хүнсний бүтээгдэхүүний борлуулалт 2025 онд 15 их наяд төгрөгт хүрч 5.3 хувиар нэмэгдсэн бол хүнсний бус бүтээгдэхүүний борлуулалт 40 их наяд төгрөг болж өмнөх оноос 26.2 хувиар буурсан нь иргэдийн удаан эдэлгээт бараа бүтээгдэхүүний эрэлт буурч байгааг харуулж байна. Хүнсний бус бүтээгдэхүүний худалдан авалт буурахад машин тоног төхөөрөмж, мотоцикл, моторт тээврийн хэрэгсэл, тэдгээрийн сэлбэгийн худалдааны бууралт голлон нөлөөлөв. Дотоодын худалдаа эрхлэгчдийн эдийн засгийн хүлээлтийг илэрхийлэх худалдан авалтын

менежерийн индекс² (ХМИ) 2025 оны төгсгөлд 46 хувь гарсан бөгөөд сүүлийн 4 улирал дараалан өсөж байна.

Дотоодын бараа, үйлчилгээ болон импортын бараанаас төвлөрсөн НӨАТ-ын орлого 2024 оны гүйцэтгэлээр 5.8 хувиар буюу өмнөх оны мөн үеэс 22.8 хувиар өсөв. Уг өсөлтөд НӨАТ-ын 60 гаруй хувийг бүрдүүлдэг импортын барааны НӨАТ-ын орлого 793.7 тэрбумаар төгрөгөөр өсөж, голлох нөлөөг үзүүллээ. Мөн дотоодын НӨАТ-ын орлого 513.3 тэрбум төгрөгөөр буюу өмнөх оны мөн үеэс 26 хувиар өссөн байна.

Зураг 1.1 Эдийн засгийн өсөлтийн бүтэц

1. Эдийн засгийн өсөлт салбараар (нэгж хувь)

Үзүүлэлт	2021	2022	2023	2024	2025*
ДНБ	1.6	5.0	7.4	5.1	6.8
ХАА	-0.8	1.7	-1.3	-3.6	2.9
Үйлдвэрлэл	-0.6	-1.2	3.2	1.6	2.9
Уул уурхай	0.1	-2.1	2.6	1.4	1.4
Боловсруулах	-0.1	0.5	0.4	-0.3	0.7
Цахилгаан, ус	0.2	0.1	0.1	0.1	0.2
Барилга	-0.9	0.2	0.1	0.4	0.5
Үйлчилгээ	1.8	3.2	4.7	5.4	1.0
Худалдаа	0.6	1.1	0.8	1.4	-0.6
Тээвэр	-0.3	0.4	1.8	1.0	0.3
Бусад	1.5	1.7	2.1	3.0	1.3
Цэвэр татвар	1.3	1.4	0.8	1.8	0.0

1. Эдийн засгийн өсөлтийн бүтэц (нэгж хувь)

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо
*2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл

Эдийн засгийн хэмжээ эцсийн ашиглалт талаас 2025 онд 6.9 хувиар өсөв. Уул уурхайн салбарын үйл ажиллагааны идэвх хадгалагдаж, экспорт нэмэгдсэний зэрэгцээ импортын хэмжээ буурснаар цэвэр экспорт 2025 онд 12 хувиар өсөж, эдийн засгийн өсөлтийг голлон дэмжлээ. Мөн эцсийн хэрэглээ 5.7 хувиар өсөж, нийт өсөлтийг дэмжсэн байна. Үүнд, төрийн хэрэглээ буурсан хэдий ч өрхийн бодит орлогын өсөлт оны турш тогтвортой хадгалагдсанаар өрхийн хэрэглээ 2025 онд 9.2 хувиар өсөж, эцсийн хэрэглээг дэмжсэн байна. Төрийн албан хаагчийн цалин хөлс, тэтгэвэр, тэтгэмжийн хэмжээг 2025 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн инфляцын түвшинтэй уялдуулж нэмэгдүүлэх шийдвэрийн голлох нөлөөгөөр өрхийн цалин хөлсний орлого 2024 оны улирлын дунджаар 4 хувьд тогтвортой хадгалагдаж, өрхийн бодит орлогын өсөлт оны турш тогтвортой хадгалагдлаа. Түүнчлэн хөдөө аж ахуйн үйлдвэрлэлийн өсөлтийн нөлөөгөөр өрхийн хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний орлого нэмэгдэж, өрхийн орлогыг дэмжив.

² ХМИ 50-аас дээш байвал тухайн үйлдвэрлэл, үйлчилгээ өсөх хандлагатай байгааг харуулдаг бол 50-аас доош бол ерөнхийдөө буурах буюу уруудах хандлагатайг харуулдаг. Харин яг 50 бол ямар нэг өөрчлөлт, хөдөлгөөн гараагүй байгааг илтгэдэг бөгөөд өнгөрсөн дөрвөн улирлын туршид агших мужид буюу 50-аас доош түвшинд байна.

Харин орон сууцны барилгын бүтээн байгуулалт болон биологийн өсөж үрждэг хөрөнгийн өсөлтийн хурд эрчимжиж үндсэн хөрөнгийн хуримтлалыг дэмжсэн боловч машин, тоног төхөөрөмжийн хуримтлалын өмнөх оны өндөр суурийн нөлөө болон тайлант онд материаллаг эргэлтийн хөрөнгө буурснаар хөрөнгийн нийт хуримтлал 2025 онд 7.2 хувиар агшиж, нийт өсөлтийг 3.6 нэгж хувиар хязгаарлалаа.

2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл: Эдийн засгийн өсөлт 2026 оны эцэст 5.8 орчим хувь байхаар тооцоолж байна. Салбарын бүтцийн хувьд хөдөө аж ахуй, боловсруулах үйлдвэрлэл, тээвэр, үйлчилгээний салбаруудын өсөлт тогтвортой үргэлжлэхээр байгаа нь эдийн засгийн өсөлтийг дэмжинэ. Харин уул уурхайн салбарын өсөлтийн хурд саарах хандлагатай байна.

“Хүнсний хувьсгал”, “Цагаан алт”, “Атар-4” зэрэг хөтөлбөр, аяны хэрэгжилт хөдөө аж ахуй болон боловсруулах салбарын өсөлтийг дэмжих нөлөөтэй байна. “Хүнсний хувьсгал” хөдөлгөөний хүрээнд 2022-2025 онд нийт 1,261 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээл, “Цагаан алт” хөтөлбөрийн хүрээнд 2025 онд эргэлтийн хөрөнгийн 23.7 тэрбум төгрөг, хөрөнгө оруулалтын 15.2 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг аж ахуйн нэгжүүдэд олгосон ба 2026 онд 29.6 тэрбум төгрөгийн эргэлтийн хөрөнгийн зээлийг олгохоор төлөвлөсөн байна. “Атар-4 тариалангийн тогтвортой хөгжлийн аян”-ы хүрээнд 2026 онд 8.3 тэрбум төгрөгийн хөнгөлөлттэй зээлийг олгохоор төлөвлөсөн байна. “Цагаан алт” хөтөлбөрийн хүрээнд ноолуурын бүрэн боловсруулалтын түвшнийг 20-40 хувь, ноосны боловсруулалтын түвшнийг 25-55 хувь, арьс, ширний боловсруулалтын түвшнийг 30-50 хувь хүртэл нэмэгдүүлэх зорилтыг дэвшүүлсэн. Эдгээр зорилтууд нь үйлдвэрлэлийн түвшин, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх замаар салбарын тогтвортой өсөлтийг дэмжих юм. Мөн Засгийн газрын 2025 оны 46 дугаар тогтоолоор ноолуурыг самнаж экспортлохоор шийдвэрлэсэн нь ноолуурын нэмүү өртгийг нэмэгдүүлж, боловсруулах салбарын өсөлтийг дэмжих хүлээлттэй байна. Газар тариалангийн талбайг нэмэгдүүлж, нэгжээс авах ургацын хэмжээг өсгөх зорилт дэвшүүлээд буй “Атар-4 тариалангийн тогтвортой хөгжлийн аян”-ы хэрэгжилт хөдөө аж ахуй болон боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжихээр байна.

Барилгын салбарт томоохон бүтээн байгуулалтын төслүүд салбарын өсөлтийг дэмжих төлөвтэй байна. Тухайлбал, Эрдэнэбүрэнгийн УЦС, Дулааны V цахилгаан станц, Төв аймгийн Баян суманд баригдах 660МВт ДЦС-ын бүтээн байгуулалтын ажил эрчимжихийн зэрэгцээ, орон сууцны зориулалттай зээлийн эрэлтийг дагаж орон сууцны барилгын хөрөнгө оруулалт нэмэгдэж, бүтээн байгуулалтын ажлыг дэмжсэнээр салбарын өсөлтийг дэмжихээр байна.

Уул уурхайн салбарт нүүрс болон төмрийн хүдрийн олборлолт өмнөх оноос нэмэгдэж, Оюу толгойн гүний уурхайн нөлөөгөөр баяжмал дахь зэс, алтны агуулга өсөх нь салбарын өсөлтөд томоохон нөлөөг үзүүлэхээр байна. Гэсэн хэдий ч, Оюутолгойн бусад алтны хэмжээ буурах төлөвтэй байгаагаас үүдэн 3 жил дараалан 10 орчим хувиар өссөн уул уурхайн салбарын өсөлт суурийн нөлөө болон алтны бууралтын нөлөөгөөр удаашрах төлөвтэй байна.

Үйлчилгээний салбарын хувьд тээврийн салбарын орлогын дийлэнхийг бүрдүүлдэг нүүрс, зэс, төмрийн хүдэр зэрэг уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортын нөлөөгөөр тээврийн салбарын өсөлт нэмэгдэхээр байна. Бөөний болон жижиглэн худалдааны салбарын 2025 онд агшилттай байсан суурийн нөлөө, НҮБ-ын Цөлжилттэй тэмцэх конвенцын талуудын 17 дугаар бага хурал (COP17), аялал жуулчлалын салбарын

өсөлт болон эдийн засгийн дотоод эрэлт нэмэгдэх хүлээлттэй байгаагаас үүдэн худалдаа, үйлчилгээний салбарууд эдийн засгийн өсөлтөд 3.0 нэгж хувийн нөлөө үзүүлэхээр байна.

Эрчим хүчний салбарт Сэлэнгэ аймгийн Сүхбаатар суманд баригдаж буй 70 МВт станц болон Бөөрөлжүүтийн цахилгаан станцын 150 МВт хүчин чадал бүхий 2 дугаар блок ашиглалтад орсон нь салбарын үйлдвэрлэл, эдийн засгийн потенциалыг дэмжихээр байна.

Мөн Ойрх Дорнодын бүс нутагт үүсээд буй нөхцөл байдлаас үүдэн дэлхийн зах зээл дээрх газрын тосны үнэ өсөх эрсдэлтэй байна. Газрын тосны үнэ өсөх нь богино хугацаанд инфляцыг нэмэгдүүлэх, үйлдвэрлэлийн өртгийг өсгөж нийт гарцын хэмжээг бууруулах эрсдэлтэй байгаа бол дунд хугацаанд аж ахуйн нэгжүүд хөрөнгө оруулалт, судалгааны зардлаа бууруулах эрсдэлтэй байгаа нь эдийн засгийн өсөлтийн хурдыг сааруулах нөлөөтэй.

Эрэлт талаас уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспорт өсөж, импортын түвшин өмнөх оны мөн үеийн орчимд хадгалагдсанаар, цэвэр экспорт эдийн засгийн өсөлтийг голлон дэмжих хүлээлтэй байна. Түүнчлэн, орон сууцны барилгын бүтээн байгуулалтын өсөлтийн эрчим өнгөрсөн оны түвшинд байж, Эрдэнэбүрэнгийн УЦС, газрын тос боловсруулах үйлдвэр зэрэг томоохон үйлдвэрүүдийн бүтээн байгуулалтын ажлууд нийт хөрөнгийн хуримтлалыг дэмжинэ. Харин зээл олголтын хэмжээ өнгөрсөн оны түвшинд байж эдийн засгийн үйл ажиллагааны дотоод идэвхийг дэмжих хэдий ч инфляцын түвшин нэмэгдсэнээр эцсийн хэрэглээний өсөлт саарах төлөвтэй байна.

1.1.2 Хэрэглээний үнийн түвшин, мөнгөний бодлогын үндсэн үзүүлэлт

2024 оны гүйцэтгэл: Инфляц 2024 онд дунджаар 6.8 хувь, оны эцэст 9.0 хувь гарлаа. Эдийн засгийн дотоод идэвхжилээс үүдэлтэйгээр эрэлтийн шалтгаантай инфляц өссөний зэрэгцээ импортын болон үйлчилгээний инфляц эрчимжсэн байна. Инфляц оны эцэст өмнөх оны мөн үеэс өсөхөд өрхийн цахилгааны төлбөр, орон сууцны түрээсийн зардал болон хувцасны үнийн өсөлт голчлон нөлөөлсөн байна. Төв банк 2023 оны турш 13 хувьд хадгалсан бодлогын хүүг 2024 онд 10 хувьд хүргэж буурууллаа. Арилжааны банкуудын зээлийн үлдэгдэл 2024 оны эцэст 36.8 их наяд төгрөгт хүрч, зээлийн өсөлт 35.5 хувьд хүрч эрчимжсэн нь сүүлийн 10 жилийн хамгийн өндөр өсөлт болов. Зээлийн өсөлтөд цалин, үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа болон уул уурхайн салбарын зээлийн өсөлт голлон нөлөөлсөн байна.

Мөнгөний нийлүүлэлт 2024 оны эцэст 42.6 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 15.5 хувиар өслөө. Эх үүсвэр талаас төгрөгийн эх үүсвэр нэмэгдсэн нь мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтөд голлон нөлөөлөв. Тухайлбал, мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийн 18.0 нэгж хувийг төгрөгийн харилцах, хадгаламж, -2.7 нэгж хувийг гадаад валютын харилцах, хадгаламж, 0.2 нэгж хувийг хадгаламжийн байгууллагаас гадуурх мөнгө тус тус бүрдүүлсэн байна.

2025 оны гүйцэтгэл: Инфляц 2025 оны дунджаар 8.6 хувь, оны эцэст 7.5 хувь гарсан байна. 2025 оны эхний улиралд эрэлтийн гаралтай инфляц өндөр хэвээр хадгалагдаж, инфляцыг голлон тайлбарлаж байсан бол 2 дугаар улирлаас эхлэн аажмаар саарсан байна. Эрэлтийн инфляц саарахад 2025 оны төсөвт тодотгол хийж, төсвийн урсгал зардлыг бууруулсан, ханшийн зах зээл тогтворжсон, хэрэглээний зээлд зохицуулалт хийсэн, бодлогын хүүг 12 хувьд хадгалсан зэрэг

бодлогын арга хэмжээнүүд авч хэрэгжүүлсэн нь голлон нөлөөллөө. Харин нийлүүлэлтийн гаралтай үнийн өсөлт оны сүүлийн хагаст хүнсний үнийн өсөлтөөс үүдэлтэйгээр эрчимжсэн байна. Тухайлбал, махны үнэ улирлын хандлагаар буураагүй, 2025 оны зун ган болж ургац алдсанаар хүнсний ногооны нийлүүлэлт багасаж, үнэ өссөн нь нөлөөлсөн байна.

Төв банкнаас 2025 оны 3 дугаар сард мөнгөний бодлогын хүүг 2 нэгж хувиар нэмэгдүүлж, 12 хувьд хүргэсэн байна. Арилжааны банкнуудын зээлийн үлдэгдэл 2025 оны эцэст 43.8 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 19 хувиар өсөж, өсөлтийн хурд өмнөх онтой харьцуулахад 16.5 нэгж хувиар саарсан байна. Зээлийн өсөлтөд бөөний болон жижиглэн худалдаа, үл хөдлөх хөрөнгийн үйл ажиллагаа, тэтгэврийн зээл болон барилгын салбарын зээл голлон нөлөөлсөн байна.

Мөнгөний нийлүүлэлт 2025 оны эцэст 47.1 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 10.6 хувиар өслөө. Эх үүсвэр бүтцээр авч үзвэл, төгрөгийн хадгаламж мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтөд голлон нөлөөлсөн байна. Тухайлбал, мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийн 9.4 нэгж хувийг төгрөгийн хадгаламж, 2.1 нэгж хувийг гадаад валютын харилцах, 0.2 нэгж хувийг гадаад валютын хадгаламж бүрдүүлсэн бол төгрөгийн харилцах -1.1 нэгж хувийн сөрөг нөлөө үзүүлжээ. Байршуулалт талаас авч үзвэл, мөнгөний нийлүүлэлтийн өсөлтийг дотоод цэвэр активын өсөлт голчлон бүрдүүлж байна. Дотоод цэвэр актив нэмэгдэхэд дотоодын зээлийн өсөлт нөлөөлсөн байна.

2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл: Инфляц 2026 оны 3 дугаар сард 7.4 хувь гарч, төв банкны зорилтот түвшинд байна. Гэвч 2026 оны эхний хагаст хүнсний инфляц өндөр хэвээр хадгалагдах, нийлүүлэлтийн шалтгаантай хүчин зүйлсийн нөлөө давамгайлахын зэрэгцээ шатахууны үнэ нэмэгдэх, дам нөлөөгөөр бусад, бараа үйлчилгээний үнийн өсөлтийг эрчимжих эрсдэл нэмэгдэж байна. Тодруулбал, Ойрх Дорнод дахь геополитикийн хурцадмал байдал дэлхийн газрын тосны зах зээлд хүчтэй нөлөөлж, үнийг богино хугацаанд огцом өсгөсөн нь дотоодын шатахууны үнийн дарамтыг нэмэгдүүлж байна. Мөн шатахууны үнийн өсөлт эдийн засгийн салбаруудын үйлдвэрлэлийн өртгийг нэмэгдүүлж, цаашлаад үнэ өсөх эрсдэлийг дагуулж байна. Түүнчлэн геополитикийн эрсдэл, тодорхой бус байдал өндөр хэвээр байгаа нь гадаад инфляц болон импортын инфляц өсөх дарамтыг нэмэгдүүлж, инфляцыг суурь төсөөллөөс өсгөх эрсдэлтэй байна.

Зураг 1.2 Инфляц, мөнгөний нийлүүлэлт, зээлийн үлдэгдэл

1.1.3 Ажил эрхлэлт, ажилгүйдлийн түвшин

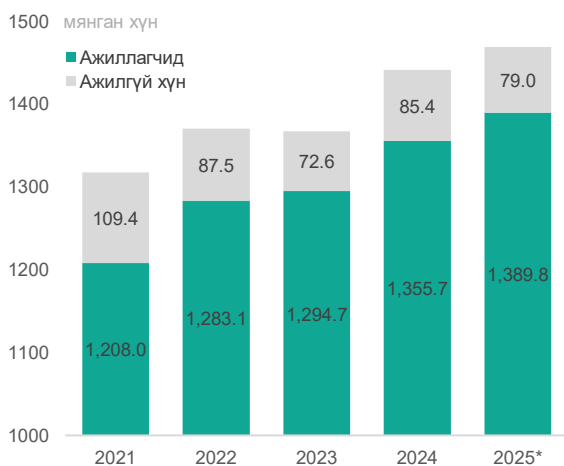
2024 оны гүйцэтгэл: Ажилчдын тоо 2024 оны байдлаар өмнөх оноос 60 мянган хүнээр өсөж 1 сая 355 мянгад хүрсэн байна. Дотоодын эдийн засаг идэвхжиж, үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгжийн тоо, экспорт нэмэгдэж өрхийн хэрэглээ сэргэснээр салбаруудын өсөлтийн нөлөөгөөр худалдаа, барилга, тээвэр, уул уурхайн салбарын ажилчид өмнөх оноос өссөн үзүүлэлттэй байна. Харин хөдөө аж ахуй, боловсруулах салбарын ажилчид буурсан нь ажилчдын тооны өсөлтийг саарууллаа.

Ажилгүй иргэдийн тоо өмнөх оны мөн үеэс 13 мянгаар буюу 17 хувиар өсөж 85 мянгад хүрснээр ажилгүйдлийн түвшин өмнөх оны мөн үеэс 0.6 нэгж хувиар өсөж 5.9 хувьд хүрсэн байна. Ажилчид болон ажилгүй иргэдийн тоо зэрэг өссөн нь ажиллах хүчийг өмнөх оны мөн үеэс 74 мянгаар өсгөж 1 сая 441 мянгад хүрсэн. Ингэснээр ажиллах хүчний оролцооны түвшин өмнөх оноос 1.8 нэгж хувиар өсөж 61.3 хувьд хүрчээ.

2025 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл:³ Эдийн засгийн өсөлтийн нөлөөгөөр аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагаа идэвхжиж, хөдөлмөрийн зах зээлийн үзүүлэлтүүд сайжирч, хөдөө аж ахуй, уул уурхай, боловсруулах үйлдвэрлэл болон барилгын салбарын тэлэлттэй уялдан ажилчдын тоо 34 мянгаар буюу 2.5 хувиар өсөж 1 сая 389 мянгад хүрч нэмэгдэх төлөвтэй байна. Гэсэн хэдий ч худалдааны салбарын уналт нь ажил эрхлэлтийн өсөлтийг сааруулахаар байна.

Зураг 1.3 Ажил эрхлэлтийн үзүүлэлтүүд

1. Ажиллагчид, ажилгүй хүний тоо (мянган хүн)

2. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, ажилгүйдлийн түвшин (хувь)

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, ЭЗХЯ-ны тооцоолол
Тэмдэглэл: 2025* оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл.

Түүнчлэн ажиллах хүчнээс гадуур байсан иргэдийн хөдөлмөр эрхлэх сонирхол, боломж нэмэгдсэнээр хөдөлмөрийн нийлүүлэлт өсөж ажиллах хүч өмнөх оноос 28 мянган хүнээр буюу 2 хувиар тэлж 1 сая 468 мянгад хүрнэ гэж үзэж байна. Энэ нь ажиллах хүчний оролцооны түвшнийг 1.2 нэгж хувиар нэмэгдүүлж, 62.4 хувьд хүргэх хүлээлтийг бий болгож байна. Нөгөөтээгүүр ажилгүй иргэдийн тоо өмнөх оноос 6.4 мянгаар буюу 7 хувиар буурч 79 мянгад хүрэх төлөвтэй байна. Ингэснээр

³ Хөдөлмөрийн зах зээлийн 2025 оны үзүүлэлтүүд 2026 оны 7 дугаар сард зарлагдана.

ажилгүйдлийн түвшин 5.4 нэгж хувьд хүрч өмнөх оноос 0.9 нэгж хувиар буурах хүлээлттэй байна.

Зураг 1.4 Хүн амын насны суварга, 2025 он

Эх сурвалж: Үндэсний статистикийн хороо, ЭЗХЯ-ны тооцоолол

2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл:

Хөдөлмөрийн зах зээлийн үзүүлэлтүүд цаашид өсөлтөө хадгалагдах төлөвтэй байх хэдий ч 1990-2005 онд төрөлтийн түвшин бага байснаас одоо үеийн залуу боловсон хүчин болох 20-34 насны залуучуудын тоонд нөлөө үзүүлж байгаа нь (Зураг 1.4) хөдөлмөрийн нийлүүлэлтийн өсөлтийг сааруулах хүчин зүйл болж байна. Үүний улмаас ажил эрхлэлтийн үзүүлэлтүүдийн өсөлтийн хурд буурах хандлагатай байна. Энэхүү хүн ам зүйн шалтгааны талаар Монгол Улсын хөдөлмөрийн зах зээлийн дунд хугацааны эрэлт, нийлүүлэлтийн судалгаанд⁴ мөн дурдсан байдаг.

Ажиллагчдын тоо 2026 онд 20 мянгаар буюу 1.5 орчим хувиар нэмэгдэж 1 сая 409 мянга орчимд хүрэх төлөвтэй байна. Уг өсөлтөд боловсрол, эрчим хүч, ус хангамжийн салбаруудын идэвхжил голлон нөлөөлөх бол нөгөө талаас хөдөө аж ахуй, уул уурхай, барилгын салбарын огцом өсөлт саарч тогтворжихоор байгаа нь нийт ажил эрхлэлтийн өсөлтийн хурдыг сааруулахаар байна.

Түүнчлэн хөдөлмөрийн эрэлтийн өсөлт, хөдөлмөр эрхлэх сонирхол нэмэгдсэнтэй холбоотойгоор ажиллах хүч 20 гаруй мянган хүнээр буюу 1 орчим хувиар нэмэгдэж 1 сая 490 мянга гаруй хүнд хүрэх төлөвтэй байна. Үүний үр дүнд ажиллах хүчний оролцооны түвшин өмнөх оноос 0.1 нэгж хувиар өсөж, 2026 онд 62.5 хувь буюу цар тахлаас өмнөх үеийн түвшинд хүрэх төлөвтэй байна.

Нөгөө талаас ажилгүй иргэдийн тоо өмнөх оноос 1.2 мянгаар өсөж, 80 мянгад хүрэх хандлагатай байна. Ингэснээр ажилгүйдлийн түвшин 5.4 хувь болж өмнөх оны түвшинд хадгалагдахаар байна.

1.1.4 Гадаад худалдааны тэнцэл

2024 оны гүйцэтгэл: Гадаад худалдааны нийт бараа эргэлт 2024 онд 27.4 тэрбум ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 12.1 хувиар өссөн бол гадаад худалдааны тэнцэл 4.2 тэрбум ам.долларын ашигтай гарлаа.

Экспорт 2024 онд 15.8 тэрбум ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 3.9 хувиар өслөө. Өсөлтөд зэсийн баяжмал, төмрийн хүдрийн экспортын биет хэмжээ нэмэгдсэн, алтны дэлхийн зах зээл дэх үнэ өссөн зэрэг нь голлон нөлөөллөө.

Уул уурхайн гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт 14.7 тэрбум ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 5.6 хувиар өссөн байна. Хилийн голлох боомтуудын тээвэр зохион байгуулалт

⁴ ГБХННЯ, ХНХСҮСИ болон Эм-Эм-Си-Жи ХХК хамтран боловсруулсан 2024 оны судалгааны тайлан

сайжирч, ажиллах цагийн хуваарь уртассанаар нүүрсний экспорт 83.8 сая тоннд хүрч, өмнөх оноос 20 хувиар нэмэгдлээ. Оюу толгойн далд уурхайн нөлөөгөөр зэсийн баяжмалын экспорт 2024 онд 1,695 мянган тоннд хүрч өмнөх оноос 11 хувиар, олборлолт нэмэгдсэнтэй холбоотойгоор төмрийн хүдрийн экспортын биет хэмжээ 7,511 мянган тоннд хүрч, өмнөх оноос 31 хувиар тус тус өслөө.

Харин уул уурхайн бус экспорт 1.1 тэрбум ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 13.9 хувиар буурлаа. Тухайлбал, хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт 493 сая ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 33.6 хувиар буурсан байна. Нийт нутгийн ихэнх хэсэгт өвөлжилт, хаваржилт хүндэрсэн нь хөдөө аж ахуйн гаралтай түүхий эдийн экспортод сөргөөр нөлөөлж, 2024 оны эцсийн байдлаар малын махны экспорт 14 хувиар, ноолуурын экспорт 11 хувиар, арьс ширний экспорт 5 хувиар тус тус буурсан байна.

Эдийн засгийн өсөлт 11 улирал дараалан хадгалагдаж, дотоод идэвхжил өндөр байснаар бараа, бүтээгдэхүүний импорт 2024 онд 11.6 тэрбум ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 2.4 тэрбум ам.доллараар буюу 26 хувиар өслөө. Импортын өсөлтийг барааны бүлгээр авч үзвэл нийт өсөлтийн 11.6 нэгж хувийг хөрөнгө оруулалтын зориулалттай машин механик, тоног төхөөрөмж, барилгын материал, 10.6 нэгж хувийг хэрэглээний бүтээгдэхүүн, 3.3 нэгж хувийг аж үйлдвэрийн орц тус тус бүрдүүлсэн байна.

Уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдэж, нүүрсний олборлолт 23 хувиар, экспортын биет хэмжээ 20 хувиар тус тус өссөн нь уул уурхайн салбарт ашиглагддаг завсрын бүтээгдэхүүний импортыг нэмэгдүүллээ. Тухайлбал, экскаватор, шанагт ухагчийн импорт 362 сая ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 2 дахин, ачаа бараа тээвэрлэх тээврийн хэрэгслийн импорт 722 сая ам.долларт хүрч 67 хувиар, дизель түлшний импорт 1,296 сая ам.долларт хүрч 17 хувиар тус тус өссөн байна.

Өрхийн орлого сайжирч, хэрэглээний зээл нэмэгдсэн нь хэрэглээний бүтээгдэхүүн, тэр дундаа суудлын автомашины импортыг өдөөлөө. Тухайлбал, иргэдэд шинээр олгосон зээл 2024 онд 34 хувиар өсөж, суудлын автомашины импорт өмнөх оноос 67 хувиар өссөн байна. Суудлын автомашины импорт нэмэгдэж, аймаг, сумдын тэмдэглэлт ойн арга хэмжээний тоо өссөнтэй холбоотойгоор авто бензиний импорт 643 сая ам.долларт хүрч, 23 хувиар өслөө.

Импортын дүн өмнөх оноос 2.4 тэрбум ам.доллараар өссөний 90 орчим хувийг тоо хэмжээ, 10 орчим хувийг үнийн өсөлт бүрдүүлсэн байна. Худалдааны гол түнш орнуудад үнийн өсөлт саарсан нь импортын барааны үнийн өсөлт бага түвшинд хадгалагдахад нөлөөлөв.

2025 оны гүйцэтгэл: Гадаад худалдааны нийт бараа эргэлт 2025 онд 27.0 тэрбум ам.долларт хүрсэн бол гадаад худалдааны тэнцэл 4.4 тэрбум ам.долларын ашигтай гарлаа.

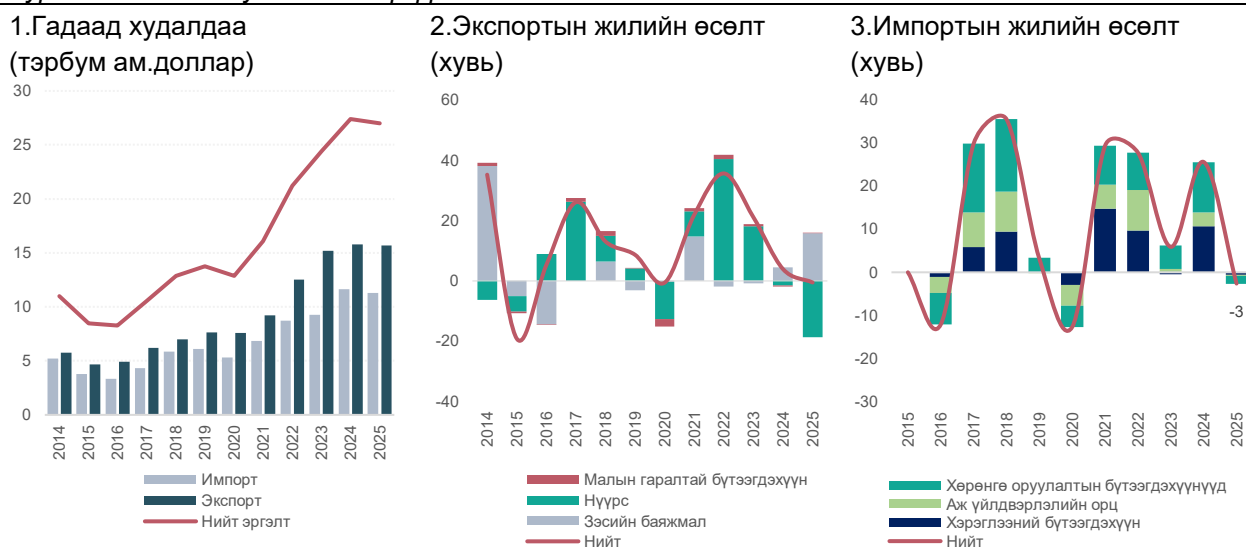
Экспорт 2025 онд 15.8 тэрбум ам.долларт хүрч, өмнөх оны түвшинд хадгалагдав. Нүүрс, зэсийн баяжмал, төмрийн хүдрийн экспортын биет хэмжээ өссөн нь нүүрсний үнийн бууралтаас шалтгаалсан экспортын орлогын алдагдлыг нөхлөө.

Уул уурхайн гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт 14.6 тэрбум ам.долларт хүрч, өмнөх оны түвшинд байна. Уул уурхайн биржээр арилжаалсан бүтээгдэхүүнийг хилийн боомтоор саадгүй нэвтрүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлж, хил, гаалийн үйл ажиллагааг цахимжуулснаар нүүрсний экспорт 90.0 сая тоннд хүрч, өмнөх оноос 7 хувиар өссөн байна. Түүнчлэн далд уурхайн олборлолт нэмэгдэж, тээвэр зохион байгуулалт

сайжирсантай холбоотойгоор зэсийн баяжмалын экспортын хэмжээ өмнөх оноос 35 хувиар, төмрийн хүдрийн экспорт 17 хувиар тус тус өсөж, нүүрсний үнийн бууралтаас үүдэлтэй орлогын алдагдлыг нөхсөн байна.

Уул уурхайн бус экспорт 1.2 тэрбум ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 5.3 хувиар өсөв. Үүнээс хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт 705 сая ам.долларт хүрч 9 хувиар, аж үйлдвэрийн салбарын экспорт 378 сая ам.долларт хүрч 5 хувиар тус тус нэмэгдсэн байна. Боловсруулах салбарын өсөлтийн нөлөөгөөр ноолуур, мах болон аж үйлдвэрийн зарим бүтээгдэхүүний экспорт нэмэгдсэн. Түүнчлэн түүхий ноолуурын экспортод хязгаарлалт тавьж, самнасан ноолуурын үйлдвэрлэлийг дэмжсэн бодлогын үр дүнд ноолуурын экспортын орлого өсөхөд эерэг нөлөө үзүүлжээ.

Зураг 1.5 Гадаад худалдааны үзүүлэлт

Эх сурвалж: Гаалийн ерөнхий газар

Тэмдэглэл: Импортын бараа, бүтээгдэхүүнийг хэрэглээний зориулалтаар ангиллаа.

Импорт 2025 онд 11.3 тэрбум ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 303 сая ам.доллараар буюу 2.6 хувиар буурлаа. Импортын өөрчлөлтийг барааны бүлгээр авч үзвэл нийт бууралтын 1.8 нэгж хувийг хөрөнгө оруулалтын машин механик, тоног төхөөрөмж, 0.6 нэгж хувийг хэрэглээний бүтээгдэхүүн, 0.1 нэгж хувийг аж үйлдвэрийн орц тус тус бүрдүүлсэн байна.

2024 онд уул уурхайн тоног төхөөрөмж, тээврийн хэрэгслийн импорт өндөр байсан суурийн нөлөөгөөр 2025 онд уул уурхайн салбарт ашиглагддаг завсрын болон хөрөнгө оруулалтын барааны импорт саарчээ. Тухайлбал, экскаватор, шанагат ухагчийн импорт 298 сая ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 18 орчим хувиар, ачаа бараа тээвэрлэх зориулалттай тээврийн хэрэгслийн импорт 505 сая ам.доллар болж, 30 гаруй хувиар тус тус буурсан байна. Харин уул уурхайн бүтээгдэхүүний биет хэмжээний экспорт өссөнтэй холбоотойгоор дизель түлшний импорт 1,337 сая ам.долларт хүрч, өмнөх оноос 3 орчим хувиар өсөв.

Суудлын автомашин, түүний сэлбэг хэрэгслийн импорт буурсан нь хэрэглээний бүтээгдэхүүний импортыг буурууллаа. Нийслэл хотод 10-аас дээш жилийн насжилттай суудлын автомашинд тээврийн хэрэгслийн улсын бүртгэлийн дугаар олгохгүй гэж шийдвэрлэсэнтэй холбоотойгоор суудлын автомашины импорт өмнөх оноос 6 орчим хувиар буурсан байна. Суудлын автомашины импортыг даган

автобензиний импорт 602 сая ам.долларт хүрч, мөн 6 хувиар буурав. Харин хүнс, эм тариа зэрэг өрхийн зайлшгүй хэрэгцээт бүтээгдэхүүний импорт харьцангуй тогтвортой хадгалагдлаа.

2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл: 2026 оны эхний 3 сарын байдлаар экспорт 4.9 тэрбум ам.доллар, импорт 2.5 тэрбум ам.долларт тус тус хүрч, худалдааны тэнцэл 2.4 тэрбум ам.долларын ашигтай байна.

Нийт экспорт 2026 онд 18.3 тэрбум ам.долларт хүрэхээр хүлээгдэж байна. Уул уурхайн гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт 17.0 тэрбум ам.долларт, уул уурхайн бус бүтээгдэхүүний экспорт 1.3 тэрбум ам.доллар, тэр дундаа хөдөө аж ахуйн гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт 750 сая ам.долларт тус тус хүрэхээр байна.

Оюу толгойн гүний уурхайн олборлолтын нөлөөгөөр зэсийн баяжмал дахь цэвэр зэс, алтны агуулга нэмэгдэх төлөвтэй байгаагаас гадна дэлхийн зах зээл дэх цэвэр зэс, алтны үнэ өсөх хандлагатай байна. Үүнтэй холбоотойгоор зэсийн баяжмалын экспорт 2,195 мянган тоннд хүрч, зэсийн баяжмалын экспортын орлого 6.9 тэрбум ам.долларт хүрэхээр байна. Түүнчлэн, өмнөх жилүүдэд хийгдсэн хилийн боомтын хүчин чадал, тээвэр зохион байгуулалтын сайжруулалтын үр дүнд нүүрсний экспорт 95 сая тоннд хүрч нэмэгдэхээр байна. Харин нүүрсний хилийн үнэ ойрын хугацаанд сэргэх төлөвгүй байна. Олборлолт болон тээвэр зохион байгуулалт сайжирсантай холбоотойгоор төмрийн хүдрийн экспорт 9.2 сая тоннд хүрч нэмэгдэхээр байна.

Ойрх Дорнодод үүсээд буй геополитикийн хурцадмал байдал, түүнээс үүдсэн дизель түлшний үнийн өсөлтийн нөлөөгөөр 2026 онд импорт 12.5 тэрбум ам.долларт хүрэх төлөвтэй байна. Газрын тос боловсруулах үйлдвэр, Эрдэнэбүрэнгийн УЦС, Гашуунсухайт-Ганцмод боомтын хил дамнасан төмөр зам зэрэг томоохон төслүүдийн бүтээн байгуулалт энэ онд эхлэх нөлөөгөөр тоног төхөөрөмж, барилгын материалын импорт өсөхөөр байна.

1.1.5 Төлбөрийн тэнцэл

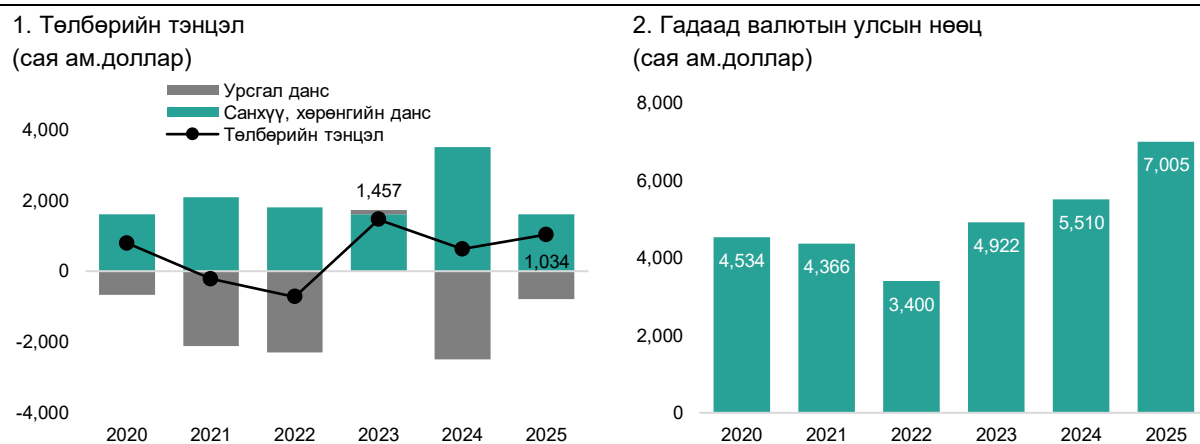
2024 оны гүйцэтгэл: Импортын өсөлтийн нөлөөгөөр барааны худалдааны ашиг 2024 онд өмнөх оноос 1.6 тэрбум ам.доллараар буурснаар урсгал дансны тэнцэл 2.2 тэрбум ам.долларын алдагдалтай гарлаа. Урсгал данс алдагдалтай гарсан ч санхүүгийн дансны ашиг нэмэгдсэнээр 2024 онд төлбөрийн тэнцэл 622 сая ам.долларын ашигтай гарч, гадаад валютын нөөц оны эцэст 5.5 тэрбум ам.долларт хүрч нэмэгдлээ.

Монголбанк 2024 оны 2 дугаар улиралд Хятадын Ардын Банктай байгуулсан своп хэлцлийн 4.5 тэрбум юань буюу 620 сая ам.долларын эргэн төлөлтийг хийсэн нь гадаад валютын гарах урсгалыг нэмэгдүүллээ. Нөгөө талаас хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгжүүд болон Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газар гадаад зах зээлд шинэ бондууд гаргаснаар гадаад валютын орох урсгал нэмэгдэж, санхүүгийн дансны ашиг 2024 онд 3.2 тэрбум ам.долларт хүрлээ.

2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл: Төлбөрийн тэнцэл 2025 оны эцэст 1,034 сая ам.долларын ашигтай гарч, гадаад валютын улсын нөөц 7,005 сая ам.долларт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 1,495 сая ам.доллараар нэмэгдлээ. Нүүрсний үнийн уналтаас шалтгаалан 2025 оны эхний хагаст экспортын орлого буурч, төлбөрийн тэнцэл алдагдалтай байсан ч Засгийн газраас экспортын орлого, санхүүгийн дансны ашгийг нэмэгдүүлэх замаар гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлж оны сүүлийн хагас экспорт эрчимжиж урсгал данс

алдагдал буурч 784 сая ам.долларт хүрлээ. Мөн импорт өмнөх оноос 2.6 хувиар буурсан нь урсгал дансны алдагдал буурахад нөлөөллөө.

Зураг 1.6 Төлбөрийн тэнцэл, гадаад валютын нөөц

Эх сурвалж: Монголбанк

2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл: Төлбөрийн тэнцэл 2026 оны эхний хоёр сарын байдлаар 479 сая ам.долларын алдагдалтай гарсан байна. Харин гадаад валютын улсын нөөц 2025 оны 3 дугаар сарын эцсийн байдлаар 7,188 сая ам.долларт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 2,192 сая ам.доллороор нэмэгдсэн байна.

Төлбөрийн тэнцлийн алдагдал өмнөх оны мөн үеэс буурахад экспортын орлого өссөн, импорт буурсан, улмаар урсгал данс ашигтай гарсан нь голлон нөлөөлсөн байна. 2026 оны 03 дугаар сарын 02-ны өдөр Монгол Улсын Засгийн газар Сенчири-5 бондыг олон улсын зах зээлд арилжаалж, 2026 онд төлөгдөх Номад болон 2028 онд төлөгдөх Сенчири-2 бондуудын төлбөрөөс тодорхой хэсгийг дахин санхүүжүүлсэн нь төлбөрийн дарамтыг бууруулсан.

Гэсэн хэдий ч Ойрх Дорнодын бүс нутаг дахь мөргөлдөөний улмаас нефтийн бүтээгдэхүүний үнэ огцом өсөх хандлагатай байгаа нь импортын бараа, бүтээгдэхүүний зардлыг нэмэгдүүлэх, мөн нүүрс, төмрийн хүдэр зэрэг экспортын голлох бүтээгдэхүүний үнэ, эрэлтэд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй байна. Энэ нь цаашид төлбөрийн тэнцэлд дарамт үзүүлэх эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна.

1.2 Макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн 2027-2029 оны төсөөлөл

Энэ бүлэгт дэлхийн эдийн засгийн дунд хугацааны төлөв байдлын мэдээлэл болон Монгол Улсын макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийн дунд хугацааны төсөөллийг хүрээнд боловсрууллаа.

1.2.1 Дэлхийн эдийн засгийн төлөв

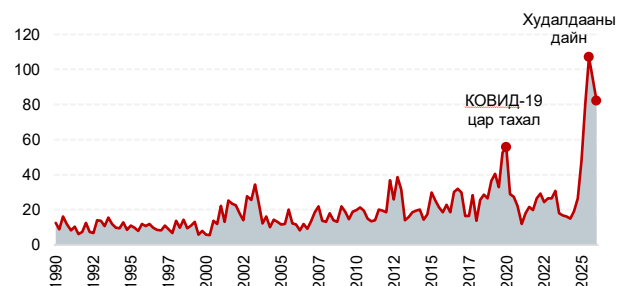
Сүүлийн жилүүдэд дэлхийн улс орнуудад бодлогын болон бүтцийн өөрчлөлтүүд явагдаж, худалдаа, хөрөнгө оруулалтын урсгал эрчимтэй өөрчлөгдөж буй энэ цаг үед дэлхийн улс төр, эдийн засгийн өрнөлд тодорхой бус байдал эрчимтэй нэмэгдэж байна. Тухайлбал, дэлхийн тодорхой бус байдлын индексийн үзүүлэлтээр дэлхийн тодорхой бус байдал 2025 оны 3 дугаар улиралд түүхэн дээд түвшинд хүрч, түүнээс аажмаар саарч буй ч индекс сүүлийн 10 жилийн дунджаас 4 дахин өндөр байна. Олон улсын валютын сан (ОУВС) дэлхийн эдийн засгийн өсөлт 2026-2027 онд 3.1-3.2 орчим хувьд хүрч саарах таамаглалыг 2026 оны 4 дүгээр сард зарласан бөгөөд Ойрх Дорнодод үүсээд буй нөхцөл байдал дэлхийн эдийн засгийн идэвхжилийг хязгаарлах, инфляцыг өдөөх эрсдэлийг нэмэгдүүлж байна. Түүнчлэн, БНХАУ-ын үл хөдлөх салбарын уналт, ОХУ-Украины дайн даамжрах болон худалдааны дайн дахин сэдэрэх зэрэг эдийн засаг, геополитикийн эрсдэлүүд дэлхийн эдийн засгийн төлөвийг муутгаж болзошгүй байна.

Хүснэгт 1.1 Дэлхийн эдийн засгийн өсөлтийн төсөөлөл

	2025	2026*	2027*
ОУВС (%)	3.4	3.1	3.2
Дэлхийн банк (%)	2.7	2.6	2.7
ОECD (%)	3.3	2.9	3.0

Эх сурвалж: Дэлхийн эдийн засгийн төлөвийн тайлангууд, 2026 оны 1-4 дүгээр сар

Зураг 1.7 Дэлхийн тодорхой бус байдлын индекс

Эх сурвалж: World Uncertainty Index

БНХАУ: БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт 2025 онд 5.0 хувь буюу тус улсын засгийн газрын зорилтот түвшинд хүрсэн хэдий ч үл хөдлөх хөрөнгийн салбарын уналт үргэлжилсэн хэвээр, дотоод эрэлт сул байгаа нь эдийн засгийн идэвхжилийг хязгаарлаж байна. Тус улсын Засгийн газраас 2026 онд дотоод эрэлт, тэр дундаа өрхийн хэрэглээг дэмжих бодлогыг баримталж, эдийн засгийн өсөлтийг 4.5-5.0 орчим хувьд хүргэх зорилтыг зарлаад байна. Энэ хүрээнд хэрэглээг дэмжихэд чиглэсэн татаас, урамшуулал, татварын дэмжлэгийг хэрэгжүүлэхийн зэрэгцээ төсвийн алдагдлыг ДНБ-ий 4 хувьд, засгийн газрын урт хугацаат бондын хэмжээг 1.3 их наяд юань, орон нутгийн бондын хэмжээг 4.4 их наяд юаньд хүргэхээ зарлаад байна. ОУВС энэ оны 4 дүгээр сард БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлтийг 2026 онд 4.4 хувь, 2027 онд 4.0 хувь байх төсөөллийг зарласан. Гэсэн хэдий ч сүүлийн саруудад Ойрх Дорнодод үүсээд буй нөхцөл байдалтай холбоотой тодорхой бус байдал нэмэгдэж байгаа нь БНХАУ-ын төдийгүй дэлхий эдийн засгийн төлөвт сөргөөр нөлөөлж болзошгүй байна.

ОХУ: ОХУ-ын эдийн засгийн өсөлт 2025 онд 1 хувьд хүрч саарсан байна. Төсвийн зарлага өндөр хэвээр, төсвийн алдагдал өргөжсөн ч хөдөлмөрийн хүчний хомсдол, үйлдвэрлэлийн хүчин чадлын хязгаарлалт, инфляцын дарамт нь өсөлтийг хязгаарласан байна. Цаашид дайнтай холбоотойгоор тус улсын эдийн засаг тогтворгүй байдал үргэлжлэх төлөвтэй байна. Ойрх Дорнодод үүсээд буй нөхцөл байдалтай холбоотойгоор ОУВС ОХУ-ын эдийн засгийн өсөлтийг 2026 онд 1.1 хувь болгож 1 дүгээр сарын төсөөллөөс 0.3 нэгжээр, 2027 онд 1.1 хувь болгож өмнөх төсөөллөөс 0.1 нэгжээр тус тус нэмэгдүүлээд байна.

АНУ: Худалдааны хурцадмал байдал түр намдаж, АНУ төсвийн тэлэх бодлого хэрэгжүүлж, хиймэл оюун ухааныг дагасан технологийн хөрөнгө оруулалт нэмэгдсэнээс шалтгаалан ОУВС тус улсын эдийн засгийн 2025 оны өсөлтийн хүлээгдэж буй гүйцэтгэлийг 2.1 хувь болгож, 2026 оны өсөлтийн төсөөллийг 2.3 хувь, 2027 онд 2.1 хувь болгож нэмэгдүүлээд байна. Гэсэн хэдий ч бодлогын тодорхой бус байдал, худалдааны саад, хөдөлмөрийн зах зээлийн өсөлт саарснаар эдийн засгийн өсөлт 2024 оны түвшин (2.8 хувь)-тэй харьцуулахад суларсан үзүүлэлттэй байна.

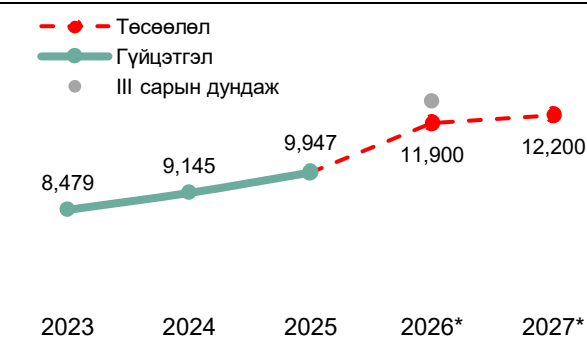
Евро бүс: Евро бүсийн эдийн засаг 2025 онд 1.4 хувиар тэллээ. Бүсийн өсөлтөд дотоод эрэлт, ялангуяа үйлчилгээний салбарын сэргэлт эерэг нөлөө үзүүлсэн бол бүсийн эдийн засгийн 30 орчим хувийг бүрдүүлдэг ХБНГУ-ын аж үйлдвэрийн салбарын идэвхжил сул хэвээр байгаа нь эдийн засгийн өсөлтийг хязгаарлаж байна. ОУВС евро бүсийн эдийн засгийн өсөлт 2026 онд 1.1 хувь, 2027 онд 1.2 хувьд хадгалагдана гэж тооцоолж байна.

1.2.2 Уул уурхайн бүтээгдэхүүний зах зээлийн хандлага

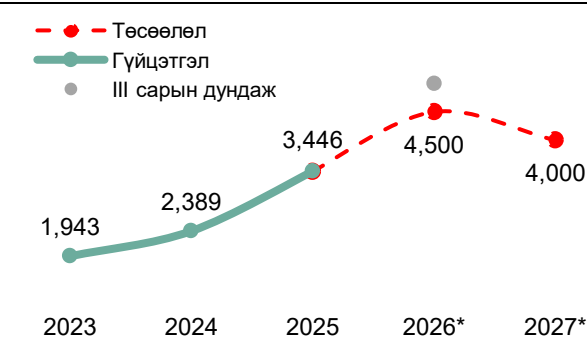
Зэсийн үнэ: Лондоны металлын бирж дээрх цэвэр зэсийн дундаж үнэ 2025 онд 9,947 ам.доллар/тонн болж, өмнөх оноос 8.8 хувиар өссөн байна. Харин 2026 оны эхний 3 сарын байдлаар цэвэр зэсийн дундаж үнэ 12,979 ам.доллар/тонн болж, өмнөх оноос 30.5 хувиар өссөн байна. Индонези, Чили улсад байрлах зэсийн томоохон уурхайнуудын үйл ажиллагаа ослын улмаас доголдож, зэсийн нийлүүлэлт буурснаар оны эхэнд дэлхийн зах зээл дэх зэсийн үнэ өсөхөд голлон нөлөөлөв. Дунд хугацаанд цахилгаан эрчим хүч болон технологид суурилсан салбаруудын өсөлтөөс шалтгаалан зэсийн эрэлт нэмэгдэж, үнэ өсөх хүлээлттэй байна. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар зэсийн дундаж үнэ 2026 онд 11,900 ам.доллар, 2027 онд 12,200 ам.долларт хүрэхээр байна.

Алтны үнэ: Лондоны металлын бирж дэх алтны дундаж үнэ 2025 онд 3,446 ам.доллар/унц болж, өмнөх оноос 44.3 хувиар өссөн байна. Харин 2026 оны эхний 3 сарын байдлаар 4,926 ам.доллар/унц болж, өмнөх оноос 42.9 хувиар өссөн байна. Геополитикийн зөрчил нэмэгдэж, олон улсын хурцадмал байдал өндөр хэвээр байгаа энэ үед дэлхийн төв банкнуудын алтны худалдан авалт нэмэгдсэн нь алтны үнэ өсөхөд нөлөөллөө. Дэлхийн тодорхой бус байдал нэмэгдэж байгаатай холбоотойгоор алтны үнэ тогтвортой байх төлөвтэй байна. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар алтны дундаж үнэ 2026 онд 4,500 ам.доллар, 2027 онд 4,000 ам.долларт хүрэхээр байна.

Зураг 1.8 Зэсийн үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/тонн)

Зураг 1.9 Алтны үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/унц)

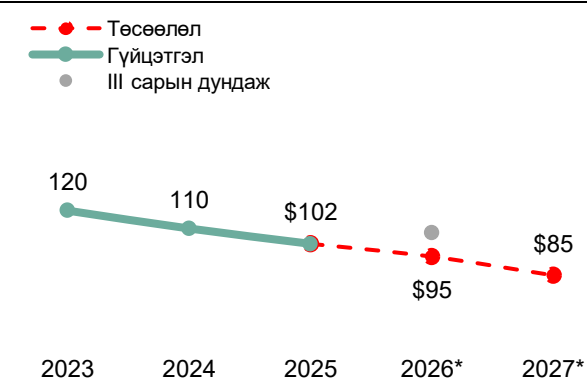
Эх сурвалж: Блүүмберг терминал

Төмрийн хүдрийн үнэ: Төмрийн хүдрийн (62 хувийн агууламжтай) үнэ 2025 онд 102 ам.доллар/тонн болж, өмнөх оноос 7.5 хувиар буурсан байна. Харин 2026 оны эхний 3 сарын байдлаар 105 ам.доллар/тонн болж, өмнөх оноос 3.2 хувиар өслөө.

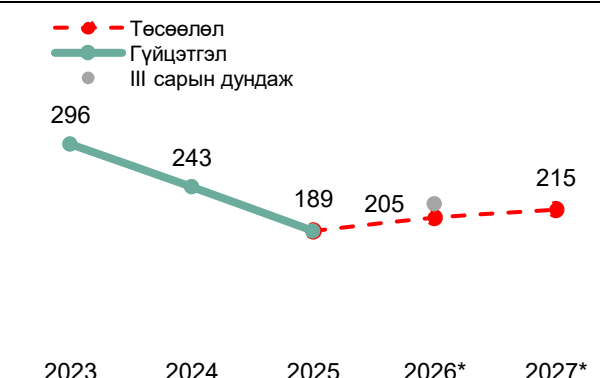
Австрали, Бразил зэрэг улсуудын нийлүүлэлтийн өсөлт, БНХАУ-ын үл хөдлөх хөрөнгийн салбарын уналт төмрийн хүдрийн үнэ буурахад голлон нөлөөллөө. БНХАУ-ын үл хөдлөх хөрөнгийн салбар богино хугацаанд сэргэх төлөвгүй байгаагаас гадна Австрали, Бразил зэрэг улсуудын олборлолт тогтвортой өсөхөөр байгаа тул төмрийн хүдрийн үнэ буурах төлөвтэй байна. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар төмрийн хүдрийн дундаж үнэ 2026 онд 95 ам.доллар, 2027 онд 85 ам.долларт хүрэхээр байна.

Коксжих нүүрсний үнэ: Сингапурын бирж дэх Австралийн сайн чанарын коксжих нүүрсний дундаж үнэ 2025 онд 189 ам.доллар/тонн болж, өмнөх оноос 22.4 хувиар буурсан байна. Харин 2026 оны эхний 3 сарын байдлаар 233 ам.доллар/тонн болж, өмнөх оноос 23.6 хувиар өслөө. Австрали улсад их хэмжээний бороо орсноос шалтгаалан уурхай, тээвэр логистикийн үйл ажиллагаа доголдож, мөн уурхайн засвар үйлчилгээний саатлууд давхацсанаар нийлүүлэлт богино хугацаанд хумигдаж, үнэ өслөө. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар коксжих нүүрсний дундаж үнэ 2026 онд 205 ам.доллар, 2027 онд 215 ам.долларт хүрэхээр байна.

Зураг 1.10 Төмрийн үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/тонн)

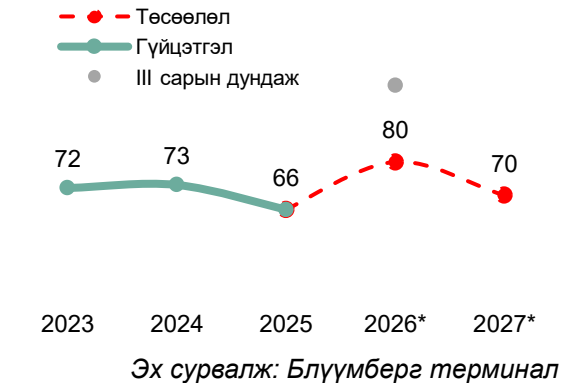
Зураг 1.11 Коксжих нүүрсний үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/тонн)

Эх сурвалж: Блүүмберг терминал

Газрын тосны үнэ: Brent төрлийн газрын тосны дундаж үнэ 2025 онд 66 ам.доллар/баррель болж, өмнөх оны эцсээс 10.2 хувиар буурсан байна. Харин 2026 оны эхний 3 сарын байдлаар 72 ам.доллар/баррель болж, өмнөх оны эцсээс 9.4 хувиар өслөө. Персийн булангийн бүсэд үүссэн зөрчлөөс шалтгаалан Ормузын хоолойн тээвэрлэлт багассантай холбоотойгоор дэлхийн газрын тосны нийлүүлэлтэд буурч, үнэ өсөхөд голлон нөлөөллөө. Геополитикийн тодорхой бус байдал нэмэгдэж, нийлүүлэлт тасалдах эрсдэл нэмэгдсэнтэй холбоотойгоор 2026 онд газрын тосны үнэ өсөх төлөвтэй байна. Олон улсын шинжээчдийн таамаглалаар Brent төрлийн газрын тосны дундаж үнэ 2026 онд 80 ам.доллар, 2027 онд 70 ам.долларт хүрэхээр байна.

Зураг 1.12 Газрын тосны үнийн хөдөлгөөн, төсөөлөл (ам.доллар/баррель)

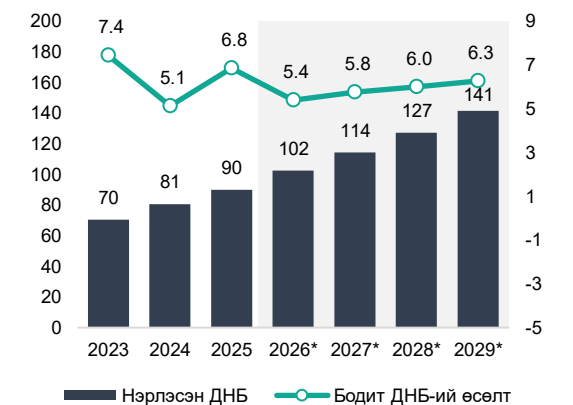

1.2.3 Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн

Эдийн засгийн өсөлт 2027 онд 5.8 хувь, 2028 онд 6.0 хувь, 2029 онд 6.3 хувь орчимд байх төлөвтэй байна. Уул уурхайн салбарт зэсийн баяжмал үйлдвэрлэл, нүүрс, төмрийн хүдэр олборлолтын хэмжээ нэмэгдсэнээр салбарын өсөлтийг 2027 онд тэтгэх хүлээлттэй байна. Оюу толгойн зэсийн баяжмал дахь цэвэр зэс, мөнгөний агуулга нэмэгдэж байгаагаас гадна дэлхийн зах зээл дэх зэсийн үнэ дунд хугацаанд өсөх хүлээлттэй байгаа нь өсөлтийг дэмжиж байна. Харин нийт алт олборлолтын хэмжээ болон Оюу толгойн зэсийн баяжмал дахь алтны хэмжээ буурахаар байгаа нь өсөлтийг сааруулахаар байна. Ингэснээр салбарын өсөлт 4.5 хувь, өсөлтөд үзүүлэх нөлөө 0.6 нэгж хувь байхаар байна.

Зураг 1.13 Макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийн төсөөлөл

Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн (хувь, их наяд төгрөг)

Дунд хугацаанд уул уурхайн голлох бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийн хэмжээ 2027 оны түвшинд хадгалагдсанаар уул уурхайн салбарын өсөлт бага зэрэг удааширч, эдийн засгийн өсөлтөд 2028 онд 0.1 нэгж хувь, 2029 онд 0.5 нэгж хувийн эерэг нөлөө үзүүлэхээр байна. Тухайлбал, боомтуудын хил дамнасан төмөр замын холболттой холбоотойгоор нүүрс олборлолт нэмэгдэх, Монгол-Францын хамтарсан ураны төсөл 2028 оноос олборлолт эхлүүлэхээр байгаа нь салбарын үйлдвэрлэлийг цаашид дэмжихээр байна.

Уул уурхайн бус салбаруудын үйлдвэрлэл 2027 онд 6.0 хувиар, 2028 онд 6.8 хувиар, 2029 онд 6.6 орчим хувиар тус тус өсөхөөр төсөөлж байна. Тээврийн салбарт уул уурхайн болон уул уурхайн бус бүтээгдэхүүний ачаа тээвэр нэмэгдэж, Ойрх Дорнодын нөхцөл байдлаас үүдэн транзит тээвэр нэмэгдэх, боомтуудын хил холболтын бүтээн байгуулалт хийгдэн, тээврийн дэд бүтэц сайжирснаар тус салбар дунд хугацаанд 5 орчим хувиар өсөхөөр байна.

Мөн Хүнсний хувьсгал, Атар-4, Цагаан алт хөтөлбөрүүдийн нөлөөгөөр хөдөө аж ахуй, боловсруулах салбарын өсөлт дунд хугацаанд тогтвортой хадгалагдах төлөвтэй байна. Тухайлбал, Цагаан алт хөдөлгөөний хүрээнд 2028 он гэхэд ноолуурын боловсруулалтын түвшнийг 20 хувиас 40 хувьд, ноосны боловсруулалтын түвшнийг 25 хувиас 55 хувьд, арьс ширний боловсруулалтын түвшнийг 30 хувиас 50 хувьд хүртэл нэмэгдүүлэх зорилтыг тавьсан. Энэ хүрээнд нэхмэл эдлэлийн үйлдвэрлэл жил бүр дунджаар 5 орчим хувиар тогтвортой нэмэгдэж, 2028 оны эцэст зорилтот түвшинд хүрэхээр тооцоолж байна. Мөн Хүнсний хангамж, аюулгүй байдлыг хангах хөтөлбөрийн хүрээнд хүнсний үйлдвэрүүдийн тоо 53-аар нэмэгдсэн нь салбарын хүчин чадлыг тэлэхэд эерэг нөлөө үзүүлж байна. Цаашид 2028 он гэхэд гурилын хэрэглээг дотоодоос бүрэн хангах, үйлдвэрийн аргаар бэлтгэсэн тэжээлийг 200 мянган тонноор нэмэгдүүлэх Атар-4 аяны зорилтуудтай уялдуулан улаан буудайн ургацын хэмжээ 2027 онд 449 мянган тоннд хүрч, 2028-2029 онд тогтвортой нэмэгдэх, газар тариалангийн үйлдвэрлэл болон боловсруулах салбарын үр тариа, гурил, гурилан бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл өсөхөөр тооцоолж байна.

Харин боловсруулах салбарын 30 орчим хувийг бүрдүүлдэг мах боловсруулах үйлдвэрлэлийн дунд хугацааны өсөлтөд Засгийн газрын 2022 оны 224 дүгээр тогтоолын хавсралтаар батлагдсан мах, махан бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, худалдааны техникийн зохицуулалт нөлөө үзүүлнэ гэж хүлээж байна. Уг техникийн зохицуулалтын хүрээнд хоол үйлдвэрлэл, худалдааны газарт борлуулах мах болон цэцэрлэг, эмнэлэг, сургуулийн хоолыг “мал төхөөрөх үйлдвэр”-т бэлтгэсэн мах хэрэглэхээр заасан. Улсын хэмжээнд сургууль, цэцэрлэгт жилд дунджаар 12 орчим мянган тонн махыг хэрэглэж байгаа нь мах боловсруулах үйлдвэрт бэлтгэсэн малын махны 20-30 орчим хувьтай тэнцдэг бөгөөд дээрх зохицуулалтын хүрээнд үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх боломжтой байна. Иймд сургууль, цэцэрлэгийн нийт хэрэглээний махны мах боловсруулах үйлдвэрт бэлтгэгдэх хэмжээг тогтвортой нэмэгдэхээр, мөн мах, махан бүтээгдэхүүний экспортыг хориглох аливаа шийдвэр гарахгүй байх суурь нөхцөлийн хүрээнд төсөөллийг боловсрууллаа.

Түүнчлэн ирэх онуудад хэрэгжих томоохон төслүүд аж үйлдвэрийн салбарын өсөлтийг голчлон тэтгэхээр байна. Тухайлбал, Эрдэнэбүрэнгийн УЦС, Газрын тос боловсруулах үйлдвэр, Баян ДЦС, Даланзадгад ДЦС, Сэлэнгэ ДЦС, Бөөрөлжүүт ДЦС, Дулааны тавдугаар цахилгаан станц, Зэс хайлуулах үйлдвэр, Гангийн үйлдвэр, Нүүрс-химийн цогцолбор зэрэг бүтээн байгуулалтын төслүүд барилга, эрчим хүч, боловсруулах салбарын үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлж, нийт эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих хөшүүрэг болохоор байна.

Мөн дунд хугацаанд уул уурхай, тэр дундаа нүүрсний экспорт нэмэгдсэнээр эдийн засгийн дотоод эрэлтийг дэмжиж худалдаа, үйлчилгээний салбарын үйл ажиллагаа тогтвортой үргэлжлэн 2027-2029 онд эдийн засгийн өсөлтөд жил бүр 3 орчим нэгж хувийн тогтвортой хувь нэмэр оруулахаар байна.

1.2.4 Хэрэглээний үнийн түвшин, мөнгөний бодлогын үндсэн үзүүлэлт

Инфляц 2027 онд дунджаар 7.0 хувь байх төлөвтэй байна. Тодруулбал, ирэх онд хүнсний үнийн өсөлт тогтворжиж алгуур буурах, эрэлтийн шинжтэй инфляц буурах,

өндөр өсөлттэй байсан суурь үеийн нөлөө зэргээс шалтгаалан инфляц төв банкны зорилтот интервалд хүрч тогтворжихоор байна. Дунд хугацаанд инфляц 2028 онд 6 хувь, 2029 онд 5 хувьд хүрэхээр төсөөлж байна. Төв банкнаас төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2026 онд баримтлах үндсэн чиглэлд заасны дагуу инфляцын зорилтыг 2027 оноос 5 хувь болгон бууруулах мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлнэ. Үүний зэрэгцээ “Хүнсний хувьсгал” хөдөлгөөний нөлөөгөөр хүнсний нийлүүлэлт нэмэгдэж, дотоодын хүнсний үнийн өсөлт буурах хүлээлттэй байна. Тухайлбал, хүнсний чиглэлийн аж ахуйн нэгжийн тоо 2024 оны эцсийн байдлаар 2022 онтой харьцуулахад 28 хувиар нэмэгдсэн байна. Мөн 2025-2028 онд хэрэгжих “Атар-4” тариалангийн тогтвортой хөгжлийн аяны хүрээнд газар тариалангийн үйлдвэрлэл нэмэгдэж, нийлүүлэлт өсөх төлөвтэй байна. Цаашилбал, хүнсний гол нэрийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл дунд хугацаанд дунджаар 2.1 хувиар нэмэгдэх хүлээлттэй байна. Мөн Засгийн газраас авч хэрэгжүүлэх гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэх, төсвийн алдагдлыг хязгаарлахад чиглэсэн арга хэмжээнүүдийн нөлөөгөөр инфляц үргэлжлэн буурахаар байна. Түүнчлэн Монгол Улс болон Евроазийн эдийн засгийн холбоо, түүний гишүүн орнуудын хооронд байгуулж буй худалдааны түр хэлэлцээрийн хүрээнд 367 нэр төрлийн бараа тарифын хөнгөлөлт, чөлөөлөлттэй болсноор худалдааг хөнгөвчилж, нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэх замаар инфляцын дарамтыг бууруулахаар байна.

1.2.5 Ажил эрхлэлт, ажилгүйдлийн түвшин

Олон улсын Хөдөлмөрийн байгууллагын судалгаагаар дундаас дээш орлоготой улс орнуудын ажиллах хүчний оролцооны түвшин дунджаар 66 хувь байдаг бөгөөд “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигт ажиллах хүчний оролцооны түвшнийг дээрх улс орнуудын түвшинд хүргэх буюу 2025 онд 63 хувь, 2030 онд 65 хувьд хүргэх зорилт тавьсан. Энэ хүрээнд Засгийн газраас хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлт, нийлүүлэлт, хэрэгцээнд нийцсэн орчныг бүрдүүлэх, хөдөлмөрийн бүтээмж, цалин хөлсийг нэмэгдүүлэх, ажилгүйдлийг бууруулах, тогтвортой ажлын байр бий болгох, хүний нөөцийн ур чадварыг хөгжүүлэх, мэдээллийн нэгдсэн платформ бүрдүүлэх, хууль эрх зүйн орчныг сайжруулах, нийгмийн түншлэлийг бэхжүүлэх замаар иргэдийн ажил эрхлэлтийг дэмжих бодлого, арга хэмжээнүүд хэрэгжүүлэхээр ажиллаж байна.

Түүнчлэн төрөлтийн түвшин 1990-2005 оны хооронд буурснаас шалтгаалан хөдөлмөрийн насны хүн амын өсөлт удааширч, ажиллах хүчний нийлүүлэлт саарч буй байдал 2026 оноос эхлэн суларч, хөдөлмөрийн насны хүн амын өсөлт эргэн нэмэгдэх хандлагатай байна.

Нөгөөтээгүүр, 2027-2029 онд жилд дунджаар 38 мянган хүн тэтгэвэрт гарах төлөвтэй байгаа бол хөдөлмөрийн зах зээлд жилд дунджаар 67 мянган шинэ төгсөгч нийлүүлэгдэхээр байна. Судалгаагаар⁵ цар тахлаас өмнөх 4 жилийн хугацаанд жилд дунджаар 75 мянган ажлын байр, үүний дотор 45 мянган шинэ ажлын байр бий болох хүлээлттэй байсан бол цар тахлаас хойших онуудад жилд дунджаар 85 мянган ажлын байр, үүнээс 51 мянган шинэ ажлын байр бий болох хүлээлттэй болж нэмэгдсэн байна. Түүнчлэн уул уурхай, боловсруулах зэрэг салбаруудад хэрэгжих томоохон бүтээн байгуулалтын төслүүдэд ойрын жилүүдэд урьдчилсан байдлаар 12

---

⁵ Хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтийн барометрийн судалгаа

мянга⁶ ажлын байр шаардагдахаар байх тул хөдөлмөрийн зах зээлийн эрэлтийг нэмэгдүүлэх төлөвтэй байна.

Эдгээрийн үр дүнд ажилчдын тоо 2027 онд 1 сая 450 мянгад хүрч, цаашид өсөлтөө тогтвортой хадгалан 2028-2029 онд ойролцоогоор 1.5 саяд хүрэх төлөвтэй байна. Үүний зэрэгцээ иргэдийн хөдөлмөр эрхлэх боломж, сонирхол нэмэгдсэнээр ажиллах хүчнээс гадуурх хүн ам буурна гэж таамаглаж байна. Ингэснээр ажилгүй иргэдийн тоо аажмаар буурч 2027 онд 83 мянга, 2028-2029 онд 82 мянгад хүрнэ гэж үзэж байна. Энэ нь ажиллах хүчний оролцооны түвшнийг 2027 онд 63 хувь, цаашлаад 2029 онд 65 хувьд хүргэх бөгөөд 2026-2028 онд ажилгүйдлийн түвшин 5 хувь орчимд хэлбэлзэх хандлагатай байна.

1.2.6 Гадаад худалдааны тэнцэл

Монгол Улсын гадаад худалдааны тэнцэл 2027-2029 онд дунджаар 6 орчим тэрбум ам.долларын ашигтай байх төлөвтэй байна.

Уул уурхайн гаралтай бүтээгдэхүүний экспорт 2027-2029 онд дунджаар 5-6 хүртэл хувиар өсөхөөр төсөөлж байна. Тухайлбал, дунд хугацаанд нүүрсний баяжуулах үйлдвэрийн нөлөөгөөр нийт нүүрсэнд эзлэх баяжуулсан коксжих нүүрсний хувь хэмжээ өсөхийн зэрэгцээ нүүрсийг ангилан ялгалгүй, жигд борлуулах бодлогын хүрээнд эрчим хүчний нүүрсний эзлэх хувь мөн нэмэгдэх хандлагатай байна. Түүнчлэн, Оюу толгойн зэсийн баяжмал дахь цэвэр зэсийн агуулга нэмэгдэж байгаагаас гадна дэлхийн зах зээл дэх зэсийн үнэ дунд хугацаанд өсөх нь экспортын орлогыг нэмэгдүүлэхээр байна.

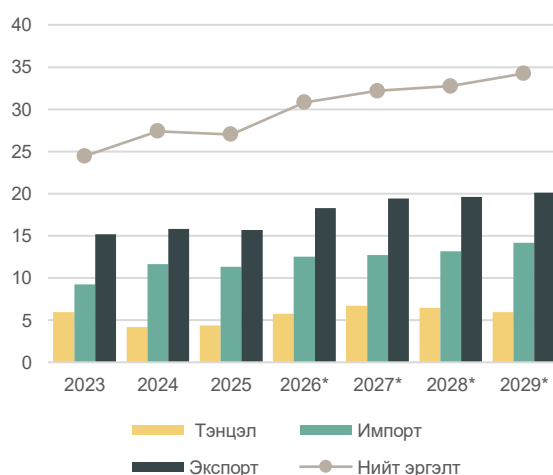
Үүнээс гадна, төмөр замын суурь дэд бүтцийг сайжруулж, хилийн Гашуунсухайт боомтын хил холболтын ажлыг 2028 онд бүрэн хэрэгжүүлж дууссанаар нүүрс болон төмрийн хүдрийн экспорт дунд хугацаанд тогтвортой нэмэгдэхээр байна.

Хөдөө аж ахуй болон боловсруулах салбарын үйлдвэрлэлийн өсөлтийн нөлөөгөөр ноолуур, арьс шир, малын мах зэрэг уул уурхайн бус бүтээгдэхүүний экспорт 2027-2029 онд 8-13 орчим хувиар өсөхөөр байна. Улмаар нийт экспорт 2027 онд 19.4 тэрбум ам.доллар хүрэхээр тооцлоо.

Ойрх Дорнодод үүсээд буй геополитикийн хурцадмал байдал, түүнээс үүдсэн дизель түлшний үнийн өсөлтийн нөлөөгөөр 2026 онд импорт 12.5 тэрбум ам.долларт хүрэхээр тооцоолж байна. Дунд хугацаанд эдийн засгийн идэвхжил хадгалагдаж, дайны нөлөө саарч, газрын тос боловсруулах үйлдвэр, Эрдэнэбүрэнгийн УЦС зэрэг томоохон төслүүдийн бүтээн байгуулалтын нөлөөгөөр импорт 2027 онд 12.7 тэрбум ам.доллар, 2028 онд 13.1 тэрбум ам.доллар, 2029 онд 14.1 тэрбум ам.долларт хүрнэ гэж төсөөлж байна. Мөн

Зураг 1.14 Макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийн төсөөлөл

Гадаад худалдаа (тэрбум ам.доллар)

Эх сурвалж: Тооцоолол, ГЕГ-ын статистик

⁶ Мега төслүүд хариуцсан салбар яамд болон төслүүдийн ТЭЗҮ-ээс авч тооцоолов.

бараа, бүтээгдэхүүнийг импортлохтой холбоотой бүртгэлийг автоматжуулж, боомтуудын хүчин чадлыг өргөжүүлж, нэг боомт дээр төвлөрсөн ачааллыг бууруулснаар импортын барааны эргэлтийн хурд нэмэгдэхээр хүлээгдэж байна.

1.2.7 Төлбөрийн тэнцэл

Дунд хугацаанд нүүрс, төмрийн хүдрийн үнэ буурах хандлагатай байгаа хэдий ч гадаад орчны тодорхой бус байдал нэмэгдэж буй нь алт, зэс, газрын тос зэрэг манай улсын экспортын гол нэрийн бүтээгдэхүүний үнийг өсгөх хүлээлтийг бий болгож байна. Үүний үр дүнд урсгал дансны алдагдал буурч, төлбөрийн тэнцэлд эерэг нөлөө үзүүлэхээр байна.

Гэсэн хэдий ч ирэх жилүүдэд гадаад өрийн төлбөрийн ачаалал нэмэгдэх хандлагатай байгаа тул макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, хөрөнгө оруулалтын орчныг сайжруулах замаар гадаад зах зээлээс татах хөрөнгийн урсгалыг нэмэгдүүлэх шаардлага тулгарч байна. Энэ хүрээнд Засгийн газар хөрөнгө оруулалтын хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож, зээлжих зэрэглэлийг ахиулах замаар гадаад зах зээлээс хөрөнгө татах өртөг, зардлыг бууруулах бодлогыг баримталж байна.

Түүнчлэн өрийн удирдлагын бодлогын хүрээнд 2027–2029 онд төлөгдөх “Сенчири-1”, “Сенчири-2”, “Сенчири-3” бондын нийт 1.0 тэрбум ам.долларын төлбөрийг макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хадгалах замаар зохицуулж, үе шаттайгаар төлөх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхээр байна.

Шигтгээ 1.1. Хөдөө аж ахуйн салбарт дунд хугацаанд хэрэгжих хөтөлбөрүүдийн зорилт

Хүнсний хувьсгал хөдөлгөөн

Монгол улсын их хурлын 2022 оны “хүнсний хангамж, аюулгүй байдлыг хангах талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 36 дугаар тогтоолын дагуу “хүнсний хангамж, аюулгүй байдал” үндэсний хөдөлгөөнийг 2022-2026 онд хэрэгжүүлж байна. Энэхүү хөдөлгөөн нь хүнсний аюулгүй байдлыг хангах, хүнсний бүтээгдэхүүнээр дотоодын хэрэгцээгээ бүрэн хангаж, мал аж ахуй, газар тариалангаа эрчимжүүлэн хөгжүүлэх зорилготой. “Хүнсний хувьсгал” үндэсний хөдөлгөөний хүрээнд хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн салбарын эрх зүйн орчныг сайжруулах, газар тариалан, мал аж ахуй болон хүнсний боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих чиглэлд нийт 114 арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөжээ. Тус хөдөлгөөний үр дүнд мах, махан бүтээгдэхүүн, сүү, сүүн бүтээгдэхүүн, хүнсний ногоо, гурил ба гурилан бүтээгдэхүүн, өндөг, цөцгийн тос, элсэн чихэр, цөцгийн тос, төрөл бүрийн будаа, жимс, жимсгэнэ зэрэг гол нэр төрлийн 19 хүнсний бүтээгдэхүүний дотоодын хэрэгцээг бүрэн хангаж, цаашлаад хүнс экспортлох суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх юм. Хүнсний хангамж, аюулгүй байдлыг хангах, цаашид экспортын чиг баримжаатай хүнс, хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд 2022-2026 онд нийт 1.7 их наяд төгрөгийн санхүүжилт шаардлагатай бөгөөд санхүүжилтийн эх үүсвэрийг 2022-2026 оны улсын төсвөөс зээлийн хүүгийн татаас болон батлан даалт, гадаадын зээл, тусламжийн хөрөнгөөр бүрдүүлж байна.

2025 оны эцсийн байдлаар “Хүнсний хувьсгал” хөдөлгөөний хэрэгжилт 71 хувьтай байна. Нийт олгосон зээлийн хэмжээ 2023 онд 833 тэрбум төгрөг, 2024 онд 429 тэрбум төгрөг байна. Үүнээс 48 хувь нь эргэлтийн хөрөнгийн зээл, 52 хувь нь хөрөнгө оруулалтын зээл байна. Олгосон зээлийг ангиллаар авч үзвэл, нийт зээлийн 60 хувь буюу 753.5 тэрбум төгрөгийг газар тариалангийн салбарт, 8 хувь буюу 102.2 тэрбум төгрөгийг мал аж ахуйн салбарт тус тус олгосон байна. Мөн хүнс, хөдөө аж ахуйн салбарын аж ахуйн нэгжийн тоо 2022 онтой харьцуулахад 47 хувиар өсөж, 2024 оны эцсийн байдлаар 7,635-д хүржээ. Түүнчлэн хүнсний гол нэрийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл 2025 онд өмнөх оноос 16.4 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Тус хөдөлгөөний үр дүнд 19 гол нэрийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл нэмэгдэж, дотоодын хэрэгцээгээ бүрэн хангаснаар нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцын дарамт буурч, иргэдийн бодит орлого нэмэгдэх нөхцөл бүрдэх ач холбогдолтой.

Эх сурвалж: Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам

Цагаан алт хөдөлгөөн

Монгол улс жилд дунджаар 30-35 мянган тонн хонины ноос, 10 мянга орчим тонн ямааны ноолуур, 2 мянга орчим тонн тэмээний ноосны түүхий эдийн нөөцтэй байна. Бэлтгэсэн түүхий эдийн нөөцийн 70-75 орчим хувийг угаан экспортолж байна. Тухайлбал, ямааны ноолуурын боловсруулалтын түвшний хувьд 70 орчим хувийг угааж, 10 орчим хувийг самнаж, 20 орчим хувиар бэлэн бүтээгдэхүүн болгож байна. Харин хонины ноосны 75 орчим хувийг угааж, 25 хувиар бэлэн бүтээгдэхүүн, тэмээний ноосны 90 хувийг угааж, 10 хувиар бэлэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж байна.

Харин жилд дунджаар 18 сая ширхэг арьс, ширэн түүхий эд нөөц бэлтгэх нөөцтэй хэдий ч 30 хүрэхгүй хувийг нь боловсруулж, үлдсэн хувийг нь боловсруулж чадахгүй байна. Тухайлбал, дотоодын боловсруулах үйлдвэрүүдэд 2023 онд нийт 5.5 сая ширхэг нь боловсруулсны 3.3 сая ширхэгт хагас боловсруулалт, 2.3 сая ширхэгт гүн боловсруулалт хийсэн бол 12.5 сая ширхэг арьс ширийг боловсруулж чадаагүй байна.

Хүснэгт 1.2 Цагаан алт хөдөлгөөний зорилт

Хүрэх үр дүн		Хэмжих нэгж	Суурь түвшин	Зорилт 2028	
Ноолуурын бүрэн боловсруулалтын түвшинд нэмэгдүүлнэ		Хувь	20	40	
Ноосны боловсруулалт, ашиглалтын хувь хэмжээг нэмэгдүүлнэ		Хувь	25	55	
Арьс, ширний ашиглалт, гүн боловсруулалтын түвшнийг нэмэгдүүлнэ	Гүн боловсруулалтын түвшин		Хувь	30	50
	Арьс, ширний ашиглалт	Гүн боловсруулсан	Сая, ширхэг	2.3	4.0
		Хагас боловсруулсан		3.3	5.2
		Боловсруулаагүй		12.5	8.8

Иймд уул уурхайн бус экспортын гол бүтээгдэхүүн ноос, ноолуурын нөөцийг дотооддоо бүрэн боловсруулж, нэмүү өртөг болон эцсийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх замаар боловсруулах салбарын өсөлтийг хадгалж, экспортын орлогыг дэмжих боломжтой. Энэ хүрээнд нэмүү өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор монгол улсын их хурлын 2024 оны “малын гаралтай түүхий эдийг боловсруулах үйлдвэрлэлийг дэмжих зарим арга хэмжээний тухай” 63 дугаар тогтоолын дагуу “цагаан алт” хөдөлгөөнийг эхлүүлсэн. Мөн монгол улсын засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт “цагаан алт” хөдөлгөөний хүрээнд малын гаралтай түүхий эдийн инновац шингэсэн эцсийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, экспортыг дэмжих бодлогыг төр, хувийн хэвшлийн түншлэлээр хэрэгжүүлэхээр заасан. “цагаан алт” хөдөлгөөн нь салбарын хууль, эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх, түүхий эдийн чанар, бэлтгэлийн тогтолцоог дэмжих, үйлдвэрлэл,

борлуулалт, экспортыг нэмэгдүүлэх, зах зээлийг тэлэх, салбарын хүний нөөцийг бэлтгэх, чадавхжуулах гэсэн үндсэн 4 чиглэлийн хүрээнд хэрэгжинэ. Тус хөдөлгөөний хүрээнд 2028 он гэхэд ноолуурын бүрэн боловсруулалтын түвшнийг 20 хувиас 40 хувьд, ноосны боловсруулалтын түвшнийг 25 хувиас 55 хувьд, арьс ширний боловсруулалтын түвшнийг 30 хувиас 50 хувьд хүргэж нэмэгдүүлэх зорилтыг тавьсан. Эдгээр зорилт, арга хэмжээ нь боловсруулах салбарын өсөлтийг дэмжихэд чухал нөлөөтэй байна.

Эх сурвалж: хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам

Атар-4 тариалангийн тогтвортой хөгжлийн аян

Монгол улсын тариалангийн талбайн 61.6 хувь нь хүчтэй элэгдсэн, 47.7 хувь нь маш бага үржил шимтэй байна. Газар тариалангийн салбар дах хөрөнгө оруулалт алгуур нэмэгдэж, тариалсан талбайн хэмжээ өсөж байгаа ч таримал ургамлын үр сортын тогтолцоо алдагдсан, таримлын үрийн чанар, үр үйлдвэрлэл, хуваарилалтын тогтолцоо бүрдээгүй, нутагшсан сортын үрийн хүрэлцээ хангамж дутагдах зэрэг асуудлууд нь газар тариалангийн салбарын бүтээмж, үйлдвэрлэлд сөргөөр нөлөөлж байна. Иймд монгол улсын засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөрт хүн амын өсөн нэмэгдэж байгаа хүнсний хэрэгцээг хангах зорилгоор "атар-4" аяныг хэрэгжүүлэхээр тусгасан. Атар-4 тариалангийн тогтвортой хөгжлийн аяны зорилго нь тариалангийн дэвшилтэт технологийг нэвтрүүлж, хөрс, уур амьсгалын онцлогт тохирсон шинэ болон ашигт таримлыг нутагшуулах, тэжээлийн үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх замаар газар тариалан, мал аж ахуйн төгс хослолыг бий болгож, төвийн бүсийг хөдөө аж ахуйн жишиг бүс болгон хөгжүүлэхэд чиглэж байна.

Энэ хүрээнд эргэлтийн талбайн ашиглалтыг сайжруулах, тариалангийн талбайн хөрсний элэгдэл эвдрэлийг хамгаалах, хөрсний үржил шимийг сайжруулах, таримлын зохистой сэлгээ, тэг элдэншүүлгийн технологийг үе шаттай нэвтрүүлэх, ургамал хамгааллын цогц арга хэмжээг төлөвшүүлэх, үр үржүүлгийн аж ахуйг цогцолбор байдлаар хөгжүүлэх усалгааны дэвшилтэт техник, технологийг нэвтрүүлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ. Тус аяныг хэрэгжүүлснээр хөдөө аж ахуйн салбарын боломжит нөөцийг бүрэн ашиглах, өртөг шингэсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэн өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, хүн амыг баталгаат хүнсээр, үйлдвэрлэлийг түүхий эдээр тогтвортой хангахад чиглэсэн бодит үр дүнд хүрч эдийн засагт тодорхой өсөлт бий болно гэж хүлээж байна.

Атар-4 аяны хүрээнд газар тариалангийн талбайг 200 мянган га талбайгаар нэмэгдүүлэх, гурилыг дотоодоос 100 хувь хангах, үйлдвэрлэлийн аргаар бэлтгэсэн тэжээлийг 200 мянган тонноор нэмэгдүүлэх зэрэг зорилтуудыг дэвшүүлсэн. Мөн газар тариалангийн салбарын бүтээмжийг нэмэгдүүлэхэд мах, сүүний кластер байгуулах, агуулахын хүчин чадлыг 100 мянган тонноор нэмэгдүүлэх, өвлийн хүлэмж байгуулах зэрэг зорилт, арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхээр төлөвлөөд байна. Эдгээр зорилт, арга хэмжээ нь хөдөө аж ахуй болон боловсруулах салбарын үйлдвэрлэлийн өсөлт дунд хугацаанд тогтвортой хадгалагдахад гол нөлөө үзүүлнэ.

Хүснэгт 1.3 Атар-4 тариалангийн тогтвортой хөгжлийн аяны зорилт

Хүрэх үр дүн		Хэмжих нэгж	Суурь түвшин	Зорилт 2028
Газар тариалангийн талбайг 200 мян.га-аар нэмэгдүүлэх		Мянган га	962.0	1,162.0
Малын тэжээл үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх.	Малын тэжээл тариалалтын талбайг 105 мян.га-аар	Мянган га	94.9	200.0
	Малын тэжээл үйлдвэрлэл 353 мян.тонн-оор	Мянган тонн	246.9	600.0
	Үйлдвэрийн аргаар бэлтгэсэн тэжээл 200 мян.тонн-оор	Мянган тонн	278.0	390.0
Дотоодын гурилын хангамж		Хувь	59.1	100.0
Мах, сүүний кластер байгуулах хүрээнд үүлдрийн үхрийг 200 мянгаар		Кластерийн тоо	-	15.0
Агуулахын хүчин чадлыг 100 мян.тонн-оор нэмэгдүүлэх		Мянган тонн	355.0	455.0
Шинээр болон сэргээн засах усалгаат тариалангийн талбайг 10 мян.га-аар нэмэгдүүлэх		Мянган га	63.4	73.4
Ойн зурвас 20 сая мод тарина		Км	3,557.0	10,000.0
Өвлийн хүлэмж байгуулна 50 га		Га	39.1	89.0

Эх сурвалж: хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам

Шигтгээ 1.2. Монгол улс болон Евразийн эдийн засгийн холбоо, түүний гишүүн орнууд хоорондын худалдааны түр хэлэлцээр

Хамрах хүрээ: хэлэлцээрийн төсөл нь нийт 31 зүйл, 4 хавсралтаас бүрдэнэ. Үүнд: барааны ангилал, гаалийн татварын хөнгөлөлт болон/эсхүл чөлөөлөлт, гарал үүслийн дүрэм, гаалийн байгууллага ба худалдааг хөнгөвчлөх, гаалийн хамтын ажиллагаа, чөлөөтэй дамжин өнгөрөх, амьтан, ургамлын эрүүл ахуйн арга хэмжээ, төлбөрийн тэнцлийг хангах зорилгоор хэрэгжүүлэх хязгаарлалт, худалдааны хохирлыг арилгах арга хэмжээ, ил тод байдал болон мэдээлэл солилцох, цахим худалдаа, эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хамтарсан хороо зэрэг багтаж байна. Хэлэлцээрт хөрөнгө оруулалт, үйлчилгээний худалдаа, банк санхүү, төлбөр тооцоо зэрэг асуудлууд тусгагдаагүй бөгөөд зөвхөн барааны худалдааны хүрээнд байгуулахаар тохиролцсон. Хэлэлцээрийг 3 жилийн хугацаатай байгуулах бөгөөд талууд харилцан тохиролцон тус хугацааг сунгах боломжтой.

Тарифын хөнгөлөлт эдлүүлэх нөхцөл: энэхүү хэлэлцээрээр монгол улсаас гаралтай нийт 367 мөр бараанд хамаарах нийт 621 нэр төрлийн бараа, ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудаас гаралтай нийт 367 мөр бараанд хамаарах нийт 499 нэр төрлийн барааны гаалийн тарифын хувь хэмжээг тохиролцсон. Талууд дараах байдлаар харилцан нөгөө талдаа тарифын хөнгөлөлт эдлүүлнэ.

Монголын тарифын үүрэг		ЕАЭЗХ -ны тарифын үүрэг	
Нөхцөл	Хамаарах барааны тоо /6 оронтой мөр бараа/	Нөхцөл	Хамаарах барааны тоо /6 оронтой мөр бараа/
Гаалийн тарифыг шууд тэглэх	356	Гаалийн тарифыг шууд тэглэх	365
Тарифыг бууруулах (25, 50 хувиар бууруулах)	6	Татварын бууралт хийх (25 хувиар бууруулах)	2
Квот тогтоож, заасан хэмжээнд тарифыг тэглэх	2		
Квот тогтоож, заасан хэмжээнд тарифыг бууруулах	3		

Монгол улсаас ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудад экспортлох нийт 621 нэр төрлийн бараанаас 619 барааны гаалийн тарифыг тэглэж, цагаан архи, шар айргийн тарифыг 25 хувиар бууруулна. Өөрөөр хэлбэл, манай улсын экспортын тэргүүлэх ач холбогдол бүхий бараанууд татваргүй экспорт хийх боломжтой. Жишээлбэл, үхрийн махны 50 хувь, адууны махны 15 хувь, махан бүтээгдэхүүний 15-20 хувь, ноос, ноолуурын 5-10 хувь, нэхмэл, оёмол эдлэлийн 18 хувийн гаалийн тариф энэхүү хэлэлцээрийн хүрээнд татваргүй болж байна.

Үүнийг 2023 онд ОХУ руу гаргасан экспортын гүйцэтгэлээр тооцож үзвэл монгол улсын аж ахуйн нэгжүүд 1 жилд багадаа 16.6 сая ам.доллартой тэнцэх гаалийн тарифыг тэглүүлэх бөгөөд хэлэлцээрийн хүрэх үр дүн, ач холбогдол нь монгол улсын засгийн газраас хэрэгжүүлж буй бодлогын арга хэмжээнүүдтэй нийцтэй болно.

Манай улсын стратегийн хүнсний бүтээгдэхүүн болох улаанбуудай болон өндөгний хувьд дотоодын үйлдвэрлэл, хэрэглээний хэмжээг харгалзан дотоодын үйлдвэрлэлийг хамгаалах зорилгоор квот тогтоож, тарифыг тэглэхгүйгээр бууруулах байдлаар тохирсон.

Сүүлийн 3 жилийн өндөгний дотоодын нийт хэрэглээ 448.6 сая ширхэг бөгөөд үүнээс 165 сая ширхэг буюу 36.8 хувийг импортоор нийлүүлсэн. Дотоодын өндөг үйлдвэрлэлийг хамгаалах зорилгоор нийт зах зээлийн 20 хувийг импортын орон зайд хэвээр үлдээж, 90 сая ширхэг хүртэлх импортын өндөгт татварыг 50 хувь бууруулж 7.5 хувийн татвартай байх, 90 саяас дээш импортлох тохиолдолд татварыг хэвээр үлдээх буюу 15 хувийн татвартай байхаар тохиролцсон.

Мөн жил бүр ургац хураалтын нөхцөл байдлаас хамааран 30.0-50.0 мянган тонн улаанбуудайг импортлох шаардлага үүсдэг. Энэ хүрээнд айлын талаас хатуу болон зөөлөн улаанбуудайд нийтдээ 180.0 мянган тонны квот санал болгосныг 50.0 мянган тонн болгон бууруулж, айлын талыг буулт хийлгэснээр талууд тохиролцоонд хүрээд байна.

Ийнхүү монгол улсаас экспортлох бүтээгдэхүүний гаалийн тарифыг тэглэснээр тухайн барааг үйлдвэрлэгч аж ахуйн нэгжүүдийн орлого нэмэгдэж, хөдөө аж ахуйн салбарын шинэ зах зээлд нэвтрэх боломж бүрдэж, дотоодын бизнес эрхлэгчдийн гадаад худалдааны туршлага, чадвар нэмэгдэж, олон улсын стандартад нийцсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхэд түлхэц болно. Тухайлбал:

- 9 нэр төрлийн мах, махан бүтээгдэхүүн татвартай экспортолж байгаа бол 29 болж нэмэгдэн, татвар тэглэгдэнэ;
- 24 нэр төрлийн арьс ширэн бүтээгдэхүүн татвартай экспортолж байгаа бол 60 болж нэмэгдэн, татвар тэглэгдэнэ;
- 64 нэр төрлийн ноос, ноолууран бүтээгдэхүүн татвартай экспортолж байгаа бол 204 болж нэмэгдэн, татвар тэглэгдэнэ;
- 22 нэр төрлийн хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн татвартай экспортолж байгаа бол 73 болж нэмэгдэн, татвар тэглэгдэнэ.

Худалдааг хөнгөвчлөх зохицуулалт: хэлэлцээрийн төсөлд худалдааг хөнгөвчлөх болон гадаад худалдаа эрхлэгчдэд давуу байдал үүсгэх дараах зохицуулалт тусгагдсан:

- *Гарал үүслийг илүү таатай, уян хатан байдлаар тодорхойлох нөхцөлийг тусгасан. Тухайлбал, ЕАЭЗХ-ны гишүүн орнуудаас гаралтай түүхий эд, материалыг ашиглан монгол улсад боловсруулсан барааг монгол улсын гарал үүсэлтэйд тооцох боломжийг олгосон. Мөн тухайн барааны гарал үүслийн хувь 50 ба түүнээс дээш байхад гарал үүслийг хүлээн зөвшөөрөх, зарим тохиолдолд гарал үүсэлгүй материалыг ашиглах боломжийг нээж өгсөн. Барааг тээвэрлэхэд зориулсан сав, баглаа боодол зэргийг тухайн барааны гарал үүслийг тогтооход тооцохгүй байх;*
- *Бараа бүтээгдэхүүнийг гаальд мэдүүлснээс хойш 4 цагийн дотор олгоно;*
- *Гаалийн мэдээлэл, гарал үүслийн гэрчилгээг цахимаар солилцох боломжтой;*
- *Гаалийн хяналт шалгалтын тухайд өндөр эрсдэлтэй бараанд шалгалтыг төвлөрүүлж, бага эрсдэлтэй бараанд хялбарчилна;*
- *Талууд итгэмжлэгдсэн аж ахуйн нэгжийн хөтөлбөр хэрэгжүүлнэ. Энэхүү хөтөлбөрийг хэрэгжүүлснээр тухайн ААН бараагаа гаалийн байгууллагад байнга шалгуулах шаардлагагүй болох ба гаалийн бүрдүүлэлтэд шаардлагатай баримт бичгийн тоо, гаалийн бүрдүүлэлтийн хугацаа, зардал болон ачаа саатал багасах зэрэг боломж бүрдэнэ;*
- *5000 еврогоос доош үнийн дүн бүхий барааны гарал үүслийн гэрчилгээг экспортлогч заавал итгэмжлэгдсэн байгууллагаас буюу монголын үндэсний худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим (цаашид "МҮХАҮТ" гэх)-аас авахгүйгээр өөрөө гаргаж болно. Энэ нь барааны нэхэмжлэх, гэрээ зэрэг хэлбэртэй байх боломжтой;*
- *Гарал үүслийн гэрчилгээг гаалийн мэдүүлгийг бүртгэсэн өдрөөс хойш 12 сарын дотор нөхөн гаргаж тарифын хөнгөлөлт эдлэх боломжтой;*
- *Талууд тохирлын үнэлгээний үр дүнг харилцан зөвшөөрөх гэрээ байгуулах хэлэлцээ эхлүүлж болно;*
- *Цахим худалдаа эрхлэгчдийн гаалийн бүрдүүлэлтийг хөнгөвчилнө;*
- *Цахим гарын үсэг нь цаасан хэлбэрийн гарын үсэгтэй адил эрх зүйн хүчинтэй байна;*
- *Монгол улсаас ЕАЭЗХ-д экспортлох бараанд үндэсний нөхцөл олгож байгаа буюу тухайн улсын дотоодод үйлчлэх татвар, хураамжтай ижил хэмжээний татвар ногдуулах, дотоодын бараатай ижил дүрэм, журам, шаардлага тавигдах боломж бүрдсэн;*
- *Худалдаанд шаардлагагүй саад тотгор үүсгэсэн тохиолдолд талууд хамтарсан хорооны түвшинд техникийн зөвлөлдөх уулзалт хийн асуудлыг шийдвэрлэх нөхцөл бүрдсэн. Мөн ХАА-н гаралтай бүтээгдэхүүн экспортлох үеийн эрүүл ахуй, хорио цээрийн шаардлагыг хялбаршуулах, тохирлын гэрчилгээний үр дүнг харилцан хүлээн зөвшөөрөх хэлэлцээг эхлүүлэх боломж бүрдэнэ.*

Монгол Улс болон Евразийн эдийн засгийн холбоо (ЕАЭЗХ), түүний гишүүн орнууд хоорондын худалдааны түр хэлэлцээрийг соёрхон батлах тухай хуулийн төслийг 2025.11.28-ны өдөр Засгийн газраас УИХ-д өргөн мэдүүлсэн бөгөөд УИХ-ын чуулганы 2025.12.12-ны өдрийн нэгдсэн хуралдаанаар соёрхон баталсан.

Өнөөдрийн байдлаар (2026.04.27) ЕАЭЗХ-ны гишүүн Улс орнууд дараах байдлаар соёрхон баталсан байна. Үүнд:

- 2025.12.23 - Бүгд Найрамдах Беларусь Улс
- 2025.12.29 – Оросын Холбооны Улс
- 2026.02.12 – Бүгд Найрамдах Казахстан Улс
- 2026.03.25 - Бүгд Найрамдах Армени Улс
- 2026.04.24 - Бүгд Найрамдах Киргиз Улс

Гишүүн улс орнууд хэлэлцээрийг соёрхон баталсны дараа Евразийн эдийн засгийн комисс (ЕАЭЗК)-д албан ноотоор мэдэгдэж, тухайн шийдвэрийг баталгаажуулах зорилгоор гишүүн орнуудын төрийн тэргүүнүүд гарын үсэг зурах ажиллагааг зохион байгуулдаг. Одоогийн байдлаар Казахстан Улсын гарын үсэг хүлээгдэж байна. Албан ёсны бүх процедур бүрэн дууссаны дараа ЕАЭЗК-оос Монгол Улсын Гадаад харилцааны яаманд албан ноот хүргүүлж, хэлэлцээр хүчин төгөлдөр болох огноог албан ёсоор мэдэгдэнэ.

Үүний зэрэгцээ, Монгол Улсын Тэргүүн Шадар сайд бөгөөд Эдийн засаг, хөгжлийн сайдын 2026 оны 1 дүгээр сарын 20-ны өдрийн А/11 дүгээр тушаалаар тус хэлэлцээрийн хэрэгжилтийг хангах Ажлын хэсгийг байгуулсан. Улмаар 2026 оны 3 дугаар сарын 17-ны өдрийн А/46 дугаар тушаалаар хэлэлцээр хүчин төгөлдөр болох хүртэлх бэлтгэл ажлыг зохион байгуулах, цаашдын хэрэгжилтийг хангах үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг баталсан. Энэхүү хүрээнд Шадар сайдын эрхлэх асуудлын хүрээний байгууллагууд, Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам болон харьяа байгууллагууд, Гаалийн ерөнхий газар, Монголын Үндэсний худалдаа, аж үйлдвэрийн танхим болон бусад холбогдох байгууллагууд хамтран, түр хэлэлцээрийг хүчин төгөлдөр болгох бэлтгэл ажлыг хангахын зэрэгцээ түүний 3 жилийн хугацаанд үр дүнтэй хэрэгжилтийг хангахад чиглэн ажиллаж байна.

Мөн түр хэлэлцээрийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх зорилгоор Монголын талын санаачилгаар "Монгол Улс, Евразийн эдийн засгийн холбоо, түүний гишүүн орнууд хооронд байгуулсан худалдааны түр хэлэлцээрийн хэрэгжилтийг хангах үйл ажиллагааны хамтарсан замын зураглал"-ыг боловсруулж, гишүүн улс орнууд руу санал авахаар хүргүүлж, 2026 оны 05 дугаар сарын эхээр батлахаар ЕАЭЗК-той нягт хамтран ажиллаж байна.

1.3 Макро эдийн засгийн төлөв, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн үзүүлэлтийг тооцсон арга зүй, тооцооны үндэслэл⁷

Макро эдийн засгийн төлөв байдал, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн үзүүлэлтүүдийн тооцоо, төсөөллийг боловсруулахад богино хугацааны төсөөлөл болон хэтийн төлөвийн шинжилгээнд үндэслэсэн байх шаардлагатай байдаг. Макро эдийн засгийн төсөөлөл, бодлогын шинжилгээнд дараах загварууд ашиглагдаж байна. Үүнд,

1. Хагас бүтцийн GAP загвар

Дунд хугацааны төсөөлөл боловсруулахад Шинэ кэйнсийн онолд суурилсан эдийн засгийн бүтцийн шинж чанар бүхий хагас бүтцийн GAP загварыг ашиглаж байна. Тус загвар нь ханшийн төгс бус шилжих суваг, эдийн засгийн сектор бүрийн харьцангуй үнийн тренд, бодит ханшийн илүү ба дутуу үнэлэгдсэн байдал, хөрөнгө оруулалтын шок зэргийг эдийн засгийн тухайн нөхцөл байдалд нийцтэйгээр тохируулах боломжийг судлаачид олгодог онцлогтой. Мөн эдийн засаг дах тодорхой бус байдлын нөлөө, судлаачийн хүлээлтийг тусгах замаар эдийн засгийн төрөл бүрийн хувилбарын шинжилгээ хийх, бодлогын шийдвэр гаргалтын нөлөөг тусгах давуу талтай.

2. Эконометрик загварууд

Богино хугацааны төсөөлөлд хугацаан цувааны ARIMA загвар болон вектор авторегрессив (VAR) загварыг ашиглаж байна. ARIMA загвар нь нэг хувьсагчийн хугацаан цувааны таамаглалын загвар бөгөөд тухайн хувьсагчийн өмнөх утгуудын автокорреляци болон санамсаргүй шокийн нөлөөг ялгаж, ирээдүйн утгыг таамаглах боломж олгодог. Хувьсагчийн түүхэн өгөгдөл сайн нөхцөлд богино хугацааны таамаглал боловсруулахад өргөн хэрэглэгддэг. VAR загвар нь олон хувьсагчийн хугацааны цувааны загвар бөгөөд хувьсагч бүрийг өөрийн өмнөх утгууд болон систем дэх бусад холбоотой хувьсагчдын өмнөх утгуудаар тайлбарлаж, эдийн засгийн бүтцийн хамаарлыг тусгах боломж олгодог давуу талтай. Тус загвар нь хувьсагчдын харилцан нөлөө болон динамик холбоог шинжлэхэд түгээмэл ашиглагддаг. Эдгээр загваруудыг инфляц, төсвийн орлого, хөдөлмөрийн зах зээл, эдийн засгийн өсөлтийн төсөөлөлд ашиглагдах үзүүлэлтүүд зэргийн төсөөллийг боловсруулахад өргөнөөр ашиглаж байна.

3. Санхүүгийн програмчлал

Эдийн засгийн эрэлт, нийлүүлэлт талын нийцэл, бодит, төсөв, мөнгө, гадаад секторуудын үзүүлэлтүүдийн уялдааг хангахад ОУВС-гийн санхүүгийн програмчлал (financial programming)-г ашиглаж байна.

4. Салбар хоорондын тэнцэл

Томоохон төсөл, бүтээн байгуулалтын эдийн засагт үзүүлэх нөлөөг салбар хоорондын тэнцэлд тулгуурлан тооцож, хагас бүтцийн загварт шок хэлбэрээр тусган тооцож байна. Салбар хоорондын тэнцлийн шинжилгээ нь Леонтьевийн орц гарцын

---

⁷ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн “12.3.5.Макро эдийн засгийн төлөв байдал, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн үзүүлэлтийг тооцоход хэрэглэсэн аргачлал, тооцооны үндэслэл”

загварт тулгуурладаг. Эдийн засгийн салбаруудын уялдааг буцах болон урагшлах холбоо, үржүүлэгчийн шинжилгээгээр тодорхойлж, эдийн засгийн тэргүүлэх салбаруудын хөрөнгө оруулалт, экспортыг тодорхой хувиар нэмэгдүүлэхэд нийт эдийн засгийн өсөлт болон бусад салбаруудын өсөлтөд хэрхэн нөлөөлөхийг тодорхойлдог. Эдийн засаг дах нөлөөг тодорхойлсны дараагаар GAP загварт шокоор дамжуулан оруулж, дунд хугацааны эдийн засгийн дах нөлөөллийг тодорхойлдог.

5. Аж ахуйн нэгжүүдийн дунд хугацааны бизнес төлөвлөгөө

Уул уурхайн салбарын экспорт, олборлолтын төсөөллийг боловсруулахдаа томоохон аж ахуйн нэгжүүдийн богино, дунд хугацааны бизнес төлөвлөгөө, түүнчлэн Засгийн газраас хэрэгжүүлэх хөтөлбөр, арга хэмжээний нөлөөллийг харгалзан үздэг.

Экспортын голлох бүтээгдэхүүний биет хэмжээний төсөөллийг үндсэн экспортлогч аж ахуйн нэгжүүдийн бодит үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, идэвхжилийн төлөвт тулгуурлан боловсруулж байна. Тухайлбал, нүүрсний экспортын 80 орчим хувийг 9, төмрийн хүдрийн 70 орчим хувийг 5, зэсийн баяжмал болон газрын тосны экспортыг тус бүр 2 аж ахуйн нэгж бүрдүүлж байна. Эдгээр аж ахуйн нэгжүүдээс бизнес төлөвлөгөөг жилд 2–5 удаа албан бичгээр авч, тогтмол уулзалт зохион байгуулан, төсөөлөлд тусгаж байна.

Мөн төсвийн секторын үзүүлэлтүүдийн төсөөллийг боловсруулахдаа бодит үйлчилж буй хувь хэмжээ (effective tax rate), татварын мэдрэмжийн аргачлалууд, эконометрик шинжилгээ болон хугацаан цуваан эконометрик загваруудыг ашиглалаа.

2. ХОЁРДУГААР БҮЛЭГ. ТӨСВИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮДИЙН ГҮЙЦЭТГЭЛ, ТӨСӨӨЛӨЛ⁸

Төсвийн үзүүлэлтүүдийн 2024 оны гүйцэтгэл, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл, 2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл болон 2027-2029 оны төсвийн төсөөллийн үзүүлэлтийн агуулгаар боловсруулсан болно.

2.1 Нэгдсэн төсвийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн 2024 оны гүйцэтгэл, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл, 2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл.

Энэ дэд бүлэгт төсвийн үзүүлэлтүүдийн үзүүлэлтүүдийн нөхцөл байдлыг статистик тоон мэдээлэлд үндэслэн боловсруулсан.

2.1.1 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын төлөвлөгөө болон түүний гүйцэтгэл

2024 оны гүйцэтгэл: Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 2024 онд 29,670.8 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 27.4 хувиар өсөж, батлагдсан дүнгээс 798.3 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэж, 102.8 хувийн гүйцэтгэлтэй гарлаа.

Эдийн засгийн идэвхжил сайжирсан, уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортын биет хэмжээ нэмэгдсэн нь ААНОАТ, НӨАТ-ын орлого өсөхөд голлон нөлөөллөө. Өмнөх онтой харьцуулахад ААНОАТ 2.5 их наяд төгрөгөөр буюу 65.3 хувиар, НӨАТ 1.1 их наяд төгрөгөөр буюу 22.8 хувиар, ХХОАТ 746 тэрбум төгрөгөөр буюу 39.6 хувиар, онцгой албан татвар 317 тэрбум төгрөгөөр буюу 40.2 хувиар тус тус өссөн байна.

Орлогын өсөлтөд уул уурхайн салбарын идэвхжил хадгалагдаж, нүүрсний экспортын биет хэмжээ 2024 онд 83.8 сая тоннд хүрч өмнөх оноос 20.3 хувиар, зэсийн баяжмалын биет хэмжээ 1 сая 695 мянган тоннд хүрч өмнөх оноос 11.2 хувиар өссөн нь тус салбараас төвлөрөх орлого өндөр хэвээр хадгалагдахад чухал нөлөө үзүүлсэн байна.

Хүснэгт 2.1 Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын 2024 оны төлөвлөгөө, гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлт	2024 бат.	2024 гүйц.	2024 гүйц. хувь
Тэнцвэржүүлсэн орлого	28,872.5	29,670.8	102.8%
Орлогын албан татвар	7,986.0	8,970.6	112.3%
Нийгмийн даатгалын орлого	5,064.8	4,731.8	93.4%
НӨАТ	6,220.2	5,866.8	94.3%
Онцгой албан татвар	968.0	1,107.4	114.4%
АМНАТ	3,630.2	3,536.8	97.4%
Бусад орлого	5,003.3	5,457.4	109.1%

Эх сурвалж: Сангийн яам

⁸ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн “12.3.8.өмнөх 2 жилийн гүйцэтгэл, тухайн жилийн төсөөлөлт, дараагийн жилийн болон түүний дараах дараалсан хоёр жилийн төлөв байдлыг хамруулан тооцсон төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын төлөвлөгөө болон түүний гүйцэтгэл, төсвийн нийт зарлагын хэмжээ, түүний өсөлт, төсвийн хөрөнгө оруулалтын хэмжээ, төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн зорилтот үзүүлэлт, түүний гүйцэтгэл, улсын өрийн нийт үлдэгдэл, авч ашиглах зээл, өрийн бичиг гаргалтын талаарх нэгдсэн төсвийн үндсэн үзүүлэлтүүд”

2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл: Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр 30,057.7 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оноос 386.8 тэрбум төгрөг буюу 1.3 хувиар өсөж, батлагдсан дүнгээс 152.2 тэрбум төгрөг буюу 0.5 хувиар дутуу гүйцэтгэлтэй гарлаа.

Уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортын биет хэмжээ өмнөх оноос өссөн хэдий ч дэлхийн зах зээл дэх нүүрсний үнийн уналттай холбоотойгоор ААНОАТ, АМНАТ-ын орлого буурлаа. Өмнөх онтой харьцуулахад ААНОАТ 754.5 тэрбум төгрөгөөр буюу 11.8 хувиар, АМНАТ 309.4 тэрбум төгрөг буюу 6.6 хувиар тус тус буурснаар уул уурхайн салбараас төсөвт төвлөрөх орлого 9,789.9 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 12.8 хувиар буурсан байна.

Түүнчлэн суудлын автомашины улсын дугаар олголтын шийдвэртэй холбоотойгоор импортын суудлын автомашины тоо хэмжээ өмнөх оноос 32.7 мянган ширхгээр буюу 26.6 хувиар буурснаар онцгой албан татварын орлого өмнөх оноос 152.3 тэрбум төгрөг буюу 13.8 хувиар буурсан бөгөөд батлагдсан дүнгээс 299.4 тэрбум төгрөгөөр дутуу төвлөрсөн байна.

Хүснэгт 2.2. Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын 2025 оны төлөвлөгөө, урьдчилсан гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлт	2025 бат.	2025 урьд. гүйц.	2025 гүйц. хувь
Тэнцвэржүүлсэн орлого	30,209.9	30,057.7	99.5%
Орлогын албан татвар	8,622.2	8,539.1	99.0%
Нийгмийн даатгалын орлого	6,001.4	5,624.1	93.7%
НӨАТ	6,646.8	6,224.4	93.6%
Онцгой албан татвар	1,254.5	955.1	76.1%
АМНАТ	2,270.6	2,350.0	103.5%
Бусад орлого	5,414.4	6,365.0	117.6%

Эх сурвалж: Сангийн яам

2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл: Монгол Улсын 2026 оны төсвийн тухай хуулиар нэгдсэн төсвийн нийт орлогын хэмжээг 35,253.8 тэрбум төгрөг, тэнцвэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүнг 31,930.0 тэрбум төгрөг байхаар баталсан.

Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 2026 оны эхний 3 сарын байдлаар 6,302.0 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 153.1 тэрбум төгрөг буюу 2.5 хувиар өссөн байна. Төсвийн орлого өмнөх оны мөн үеэс өсөхөд түүхий эдийн экспортын биет хэмжээ болон зэсийн үнийн өсөлт голлон нөлөөллөө.

Гэсэн хэдий ч гадаад орчинд үүсээд буй нөхцөл байдлаас үүдэн төсвийн орлого батлагдсан дүнгээс дутах эрсдэл үүсэж болзошгүй байна. Засгийн газраас экспортын үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, гадаад зээлийн ашиглалтыг нэмэгдүүлэх замаар эдийн засгийн идэвхжихийг дэмжиж, төсвийн орлого төвлөрөлтийг сайжруулахад онцгойлон анхаарч ажиллаж байна.

2.1.2 Төсвийн нийт зарлагын хэмжээ, түүний өсөлт

2024 оны гүйцэтгэл: Төсвийн нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүн 2024 онд 30,591.1 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 8,082.1 тэрбум төгрөг буюу 35.9 хувиар

өссөн байна. Нийт зарлагын өсөлтийн 5,085.3 тэрбум төгрөг буюу 22.6 нэгж хувийг урсгал зардал, 2,782.5 тэрбум төгрөг буюу 12.4 нэгж хувийг хөрөнгийн зардал бүрдүүлсэн байна.

Засгийн газраас иргэдийн бодит орлогыг хамгаалах бодлогын хүрээнд тэтгэвэр, тэтгэмж, төрийн албан хаагчдын цалин хөлсийг 2024 оны 4 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн дунджаар 10 хувиар нэмэгдүүлсэн нь урсгал зардлын өсөлтөд голлон нөлөөлсөн байна. Улмаар төсвийн цалин, үр дүнд суурилсан урамшууллын зардал 5,368.5 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оноос 2.3 дахин, нийгмийн даатгалын тэтгэвэр, тэтгэмжийн зардал 7,141.2 тэрбум төгрөгт хүрч 28.8 хувиар өссөн байна.

Хүснэгт 2.3. Төсвийн нийт зарлагын хэмжээ, түүний өсөлт (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлт	2024 гүйц.	2025 урьд. гүйц.	2026 Бат
Төсвийн нийт зарлага	30,591.1	31,289.2	32,980.0
<i>Өсөлтийн хувь</i>	35.9%	2.3%	5.4%
<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>	38.3%	34.8%	32.2%
Урсгал зардал	22,176.6	24,186.5	24,901.9
<i>Цалин хөлс</i>	5,368.4	6,223.1	6,990.6
<i>НД, НХ-ийн тэтгэвэр, тэтгэмж</i>	5,905.9	6,755.6	7,650.0
<i>Хүүхдийн мөнгө</i>	1,540.9	1,549.7	1,575.4
<i>Бусад урсгал зардал</i>	9,361.4	9,658.1	8,685.9
Хөрөнгийн зардал	7,970.8	7,090.4	8,568.5

Эх сурвалж: Сангийн яам

2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл: Нэгдсэн төсвийн нийт зарлагыг 2025 оны 7 дугаар сарын 09-ний өдрийн төсвийн тодотголоор 31,573.9 тэрбум төгрөгөөр баталж, анх батлагдсан дүнгээс 1,858 тэрбум төгрөг буюу 5.6 хувиар бууруулсан.

Төсвийн нийт зарлага 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр 31,289.2 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оноос 2.3 хувиар өссөн гүйцэтгэлтэй гарлаа. Нийт зардлын 77.3 хувийг урсгал зардал, 22.7 хувийг хөрөнгийн зардал бүрдүүлж байна. Урсгал зардлын 70.9 хувийг төрөөс иргэдэд олгодог тэтгэвэр, тэтгэмж, халамж, хүүхдийн мөнгө, цалин хөлс, нэмэгдэл, урамшууллын зардал, 9.5 хувийг төсвийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагаатай холбоотой зардал, 6.4 хувийг гадаад, дотоод зээлийн хүүгийн төлбөр 3.3 хувийг төрөөс иргэн, аж ахуй нэгжид олгох хөнгөлөлт татаас, бусад урсгал зардал 9.9 хувийг тус тус эзэлж байна.

Төсвийн нийт урсгал зардал 24,186.5 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 9.1 хувиар өссөн байна. Засгийн газраас өрхийн бодит орлогыг дэмжих зорилгоор тэтгэвэр, тэтгэмж, төрийн албан хаагчдын цалин хөлсийг 2025 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс инфляцын түвшинтэй уялдуулан дунджаар 6.0 хувиар нэмэгдүүлснээр төсвийн цалин, үр дүнд суурилсан урамшууллын зардал 6,223.1 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оноос 15.9 хувиар, тэтгэвэр, тэтгэмжийн зардал 8,305.3 тэрбум төгрөгт хүрч 11.5 хувиар нэмэгдсэн нь нийт зардлын өсөлтөд голлон нөлөөлсөн байна.

2026 оны хүлээгдэж буй гүйцэтгэл: Монгол Улсын 2026 оны төсвийн тухай хуульд нэгдсэн төсвийн нийт зарлагыг 32,980.0 тэрбум төгрөг, урсгал зардлыг 24,901.9 тэрбум төгрөг байхаар баталсан.

Нийт зарлага 2026 оны эхний 3 сарын байдлаар 7,663.4 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 17.9 хувиар, урсгал зардал 6,565.9 тэрбум төгрөгт хүрч

11.3 хувиар тус тус өссөн байна. Нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын гүйцэтгэл өмнөх оны мөн үед 19.0 хувьтай байсан бол 2026 оны эхний улиралд 23.2 хувь болж өссөн хэдий ч төлөвлөгөөтэй харьцуулахад 603.3 тэрбум төгрөгөөр буюу 7.3 хувиар бага зарцуулагдсан үзүүлэлттэй байна.

Засгийн газрын 2025 оны “Нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай” 241-р тогтоол, “Тэтгэврийн хэмжээг нэмэгдүүлэх, тэтгэврийн доод хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай” 242-р тогтоолоор 2026 оны төсвийн жилээс эхлэн нийгмийн халамжийн тэтгэврийн хэмжээг шинэчилсэн, мөн тэтгэврийн доод хэмжээг 80 мянган төгрөгөөр тус тус нэмэгдүүлэн тогтоосноор тэтгэвэр, тэтгэмж 2,368.7 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 13.1 хувиар өссөн байна.

Түүнчлэн Засгийн газрын 2025 оны “Төрийн үйлчилгээний албан хаагчийн цалингийн талаар авах арга хэмжээний тухай” 224-р тогтоол батлагдаж, зарим салбарын албан хаагчдын цалингийн хэмжээг нэмэгдүүлснээр цалин хөлс болон нэмэгдэл урамшууллын зардал 1,898.8 тэрбум төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 25.6 хувиар өссөн байна. Тус өсөлтөд эрүүл мэнд болон боловсролын салбарын цалингийн өсөлт голлох нөлөөг үзүүлж байгаа бөгөөд үйлдвэрчний эвлэлийн холбоотой тохиролцсон гурван талт хэлэлцээрийн дагуу эрүүл мэндийн салбарын албан хаагчдын үндсэн цалинг 8 сараас эхлэн сар бүр 9 хувиар нэмэгдүүлэхэд 2026 оны цалингийн санд 150.0 тэрбум нэмэлтээр шаардлагатай байна. Харин боловсролын салбарын албан хаагчдын үндсэн цалингийн хэмжээг 2026 оны 10 дугаар сарын 31 хүртэл 50 хувь, 11 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс дахин 26 хувиар нэмэгдүүлэн, нэмэгдэл хөлс, одоогийн цалин, хөлсний бүтцийг хэвээр хадгалахад 2026 оны батлагдсан төсөв дээр 822.2 тэрбум төгрөгийн хэрэгцээ үүсээд байна.

2.1.3 Төсвийн хөрөнгө оруулалтын хэмжээ

2024 оны гүйцэтгэл: Хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр нийгэм, эдийн засгийн үр ашигтай, тэргүүлэх ач холбогдолтой төслүүдийг 2024 онд нэн тэргүүнд санхүүжүүлэх, хэрэгжүүлж дуусах, санхүүжилтийг бүрэн олгох бодлого баримталсан. Улмаар нэгдсэн төсвийн хөрөнгө оруулалтаар нийт 10,379.2 тэрбум төгрөгийн төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөснөөс жилийн эцсийн байдлаар 7,970.8 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт хийгдэж, 76.8 хувийн гүйцэтгэлтэй гарсан байна. Үүнээс барилга байгууламж 5,355.3 тэрбум төгрөг, их засвар 314.7 тэрбум төгрөг, тоног төхөөрөмж 803.7 тэрбум төгрөг, бусад хөрөнгийн зардалд 1,486.6 тэрбум төгрөгийг тус тус зарцуулсан байна.

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2024 оны төсвийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт (тодотгол) оруулснаар хөрөнгийн зардлыг 1.8 их наяд төгрөгөөр нэмэгдүүлэн баталсан бөгөөд энэ нь Улаанбаатар хотын төвлөрлийг сааруулах, түгжрэлийг бууруулах, томоохон хөгжлийн бүтээн байгуулалтыг дэмжихэд чиглэсэн.

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 2024 онд нийт 11,706.3 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 1320 төсөл, арга хэмжээнд 3,853.6 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт батлагдаж, нийт гүйцэтгэл 3,093.5 тэрбум төгрөг буюу 80.3 хувьтай гарсан байна. Хөрөнгө оруулалтын зардлын 39.7 хувь буюу 3,093.5 тэрбум төгрөг нь улсын төсвөөс, 37.1 хувь буюу 2,888.7 тэрбум төгрөгийг орон нутгийн төсвөөс, 23.2 хувь буюу 1,807.4 тэрбум төгрөг нь гадаад зээл, тусламжаас бүрдсэн байна.

2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл: Хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр 2025 онд бүсчилсэн хөгжлийн бодлогыг эхлүүлж, авто зам, эрчим хүч, дэд бүтцийн салбарт шинээр хөрөнгө оруулалт хэрэгжүүлснээс гадна бүх салбарт тоног төхөөрөмж, их засвар, ТЭЗҮ, зураг төсвийн санхүүжилтийг тусгах зарчим баримталж, төсвийн хөрөнгө оруулалтын зардалд нийт 9,456.2 тэрбум төгрөгийн төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн. Үүнээс 7,090.4 тэрбум төгрөгийн санхүүжилт олгогдож, 75.0 хувийн урьдчилсан гүйцэтгэлтэй гарсан байна. Тухайлбал, барилга байгууламж 5,184.3 тэрбум төгрөг 75.5 хувь, их засвар 382.2 тэрбум төгрөг 73.2 хувь, тоног төхөөрөмж 594.9 тэрбум төгрөг 78.8 хувийн тус тус урьдчилсан гүйцэтгэлтэй байна.

Эдийн засгийн ангиллаар авч үзвэл, нийт хөрөнгө оруулалтын зардлын 73.1 хувийг барилга байгууламж, 13.0 хувийг бусад хөрөнгө, 8.4 хувийг тоног төхөөрөмж, 5.4 хувийг их засварт зарцуулжээ.

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 9,033.9 их наяд төгрөгийн төсөвт өртөг бүхий 613 төсөл, арга хэмжээг 3,022.1 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтээр хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн бөгөөд уг санхүүжилтийн урьдчилсан гүйцэтгэл 70.7 хувьтай буюу 2,135.9 тэрбум төгрөгт хүрсэн байна.

2026 оны батлагдсан төлөвлөгөө: Төсвийн хөрөнгө оруулалтаар 2026 онд бүсчилсэн хөгжлийн бодлогын хүрээнд зам тээвэр, эрчим хүч, дэд бүтцийн төслүүдийг хэрэгжүүлэх, гэрээ зарчмыг баримталж, нийт 11,142.8 тэрбум төгрөгийн төсөвт өртөгтэй 738 төсөл, арга хэмжээнд 3,280.2 тэрбум төгрөгийн санхүүжилтийг олгохоор баталсан. Нийт батлагдсан санхүүжих дүнгийн 29.0 хувь буюу 952.4 тэрбум төгрөгийг зам тээврийн салбарт, 15.4 хувь буюу 506.8 тэрбум төгрөгийг боловсролын салбарт, 9.5 хувь буюу 312.6 тэрбум төгрөгийг эрчим хүчний салбарт, 6.8 хувь 223.7 тэрбум төгрөгийг эрүүл мэндийн салбарт, 6.6 хувь буюу 216.6 тэрбум төгрөгийг хот байгуулалт, барилга, орон сууцжуулалтын чиглэлээр, үлдсэн хөрөнгийг бусад салбарт хэрэгжүүлэхээр төлөвлөсөн байна. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын гүйцэтгэл 2026 оны эхний улирлын байдлаар 463.4 тэрбум төгрөг буюу 14.1 хувьтай байна.

Хүснэгт 2.4. Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын 2026 оны төлөвлөгөө, тэрбум төгрөг

Ангилал	Төслийн тоо	Төсөвт өртөг	Санхүүжих дүн
Улсын төсөв	738	11,142.8	3,280.2
Шилжих	442	7,608.8	1,966.9
Шинэ	296	3,534.0	1,313.3
Нийт	738	11,142.8	3,280.2

Эх сурвалж: Сангийн яам

2.1.4 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн зорилтот үзүүлэлт, түүний гүйцэтгэл

Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 2024 онд 920.2 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 1.1 хувь, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр 1,231.5 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 1.4 хувьтай тэнцэх хэмжээний тус тус алдагдалтай гарсан нь Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.9-д заасан зорилтот түвшний үзүүлэлтийг хангасан байна.

Хүснэгт 2.5. Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл, түүний гүйцэтгэл (ДНБ-нд эзлэх хувь)

Үзүүлэлт	2024 гүйц.	2025 урьд. гүйц.	2026 бат.
Хуулийн хязгаар	-2.8	-2.0	-2.0
Тэнцвэржүүлсэн тэнцэл	-1.1	-1.4	-1.0

Эх сурвалж: Сангийн яам

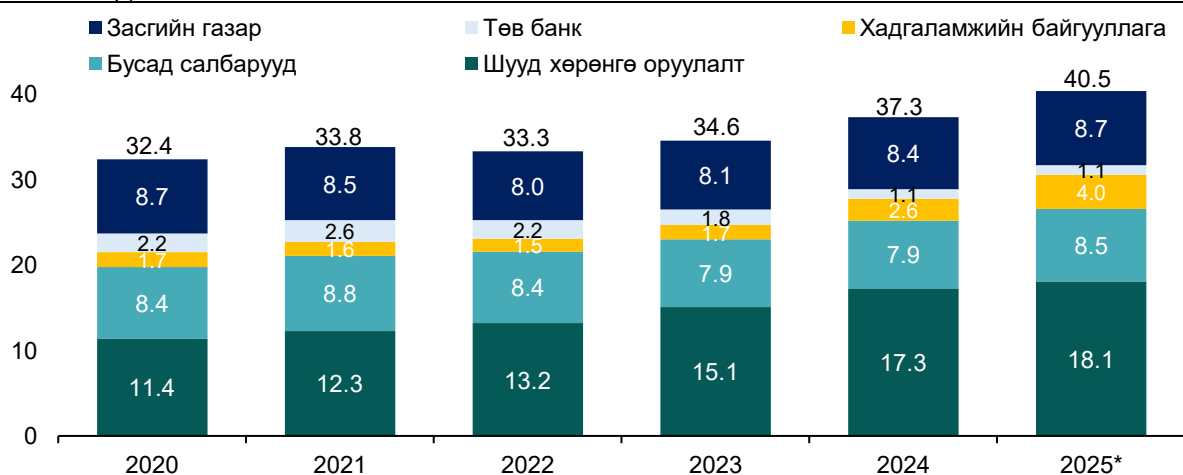
Төсвийн тэнцэл нь эдийн засгийг тогтворжуулахад ашигладаг бодлогын тохируулга хийдэг чухал үзүүлэлт юм. Тухайн үеийн эдийн засгийн идэвхжилд үндэслэн төсвийн тэнцлийг алдагдалтай эсвэл ашигтай хэрэгжүүлэхээр зохицуулалт хийдэг. Эдийн засгийн идэвхжил сул байгаа үед төсвийг алдагдалтай баталж, зарцуулалтаар дамжуулан нийт эрэлтийг нэмэгдүүлж, эдийн засгаа дэмждэг. Эсрэгээрээ эдийн засгийн идэвхжил сайн байх үед төсвийг ашигтай баталж, нийт эдийн засагт хэт өндөр идэвхжил бий болох, инфляцын өсөлтөөс сэргийлж, макро эдийн засгийг тогтворжуулдаг.

2.1.5 Улсын өрийн нийт үлдэгдэл, авч ашиглах зээл, өрийн бичиг гаргалт

Улсын нийт гадаад өр: Монгол Улсын нийт гадаад өрийн хэмжээ 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр 40.5 тэрбум ам.доллар болж өмнөх оны мөн үеэс 3.3 тэрбум ам.доллараар өслөө.

Нийт гадаад өрийг бүтцээр авч үзвэл шууд хөрөнгө оруулалт 18.1 тэрбум ам.доллар, Засгийн газрын гадаад өр 8.7 тэрбум ам.доллар, Төв банкны өр 1.1 тэрбум ам.доллар, арилжааны банкнуудын өр 4.0 тэрбум ам.доллар, бусад салбарын өр 8.5 тэрбум ам.доллар байна.

Зураг 2.1. Улсын нийт гадаад өрийн статистик, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл (тэрбум ам.доллар)

Эх сурвалж: Сангийн яам

Засгийн газрын өр: Засгийн газрын өрийн үлдэгдэл 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр нэрлэсэн дүнгээр 35.4 их наяд төгрөг буюу ДНБ-ий 39.4 хувьд хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 2.0 их наяд төгрөгөөр өссөн байна. Засгийн газрын нийт өрийн 25.3 хувийг гадаад үнэт цаас, 65.2 хувийг гадаад зээл, 1.9 хувийг дотоод үнэт цаас үлдсэн 7.6 хувийн бусад өр төлбөр бүрдүүлж байна.

Хүснэгт 2.6. Засгийн газрын өрийн үлдэгдэл, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг)

Өрийн хэрэгсэл	2024	2025*
I. Засгийн газрын дотоод өр	400.5	688.5
1.1 Үнэт цаас	400.5	688.5
II. Засгийн газрын гадаад өр	30,296.6	32,052.8
2.1 Үнэт цаас	8,655.0	8,817.5
2.2 Зээл	21,641.6	23,088.1
III. Засгийн газрын бусад өр	2,736.4	2,678.8
3.1 Засгийн газрын өрийн баталгаа	178.0	164.7
3.2 Орон нутгийн зээллэг	2,558.4	2,514.1
3.3 Концесс	-	-
ЗАСГИЙН ГАЗРЫН НИЙТ ӨР (I, II, III)	33,433.5	35,420.1

Эх сурвалж: Сангийн яам

Засгийн газрын гадаад зээл: Гадаад зээлийн үлдэгдэл нэрлэсэн дүнгээр 2025 оны жилийн эцсийн урьдчилсан гүйцэтгэлээр 23.1 их наяд төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 7 хувиар өссөн байна. 2025 онд төсөл, хөтөлбөр санхүүжүүлэх зорилгоор 1,544.0 тэрбум төгрөгийг гадаад зээлийн ашигласан бол эргэн төлөлтийн хүрээнд үндсэн төлбөрт 1,411.9 тэрбум төгрөг, хүүгийн төлбөрт 548.0 тэрбум төгрөгийг тус тус төлсөн байна.

2026 онд гадаад зээл, тусламжийн ашиглалтыг 1,600.3 тэрбум төгрөг байхаар баталсан бөгөөд 2026 оны 2 дугаар сарын 16-ны өдрийн байдлаар гадаад зээлийн ашиглалт 20 хувь, буцалтгүй тусламжийн ашиглалт 1.7 хувийн гүйцэтгэлтэй байна.

Гадаад зээлийн ашиглалт, үр ашгийг нэмэгдүүлэх хүрээнд Газрын тос боловсруулах үйлдвэр, Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц зэрэг томоохон төслүүдийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлж, зээлийн ашиглалтыг нэмэгдүүлэх эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх зорилгоор холбогдох анхдагч хуулийн төслийг 2025 оны 12 дугаар сарын 12-ны өдөр Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн. Уг хуулийн төсөл батлагдсанаар 2027–2029 онд нийт 5.2 их наяд төгрөгийн санхүүжилтийг ашиглах боломж бүрдэж, төслүүдийн санхүүжилтийг холбогдох гэрээ, хэлэлцээрт заасан хугацаанд бүрэн, үр ашигтай зарцуулах нөхцөл бүрдэхээр байна.

Засгийн газрын үнэт цаас: Засгийн газраас олон улсын зах зээлд арилжаалсан гадаад үнэт цаасны нэрлэсэн үлдэгдэл 2025 оны жилийн эцсийн урьдчилсан гүйцэтгэлээр 8,817.5 тэрбум төгрөгт хүрлээ.

Хүснэгт 2.7 Гадаад үнэт цаас, 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг)

№	Гадаад үнэт цаас	Хүү	Хугацаа	Үлдэгдэл сая \$	Үлдэгдэл тэрбум.₮
1	Номад	5.125%	5.5 жил	174.3	619.9
2	Сенчири-1 2027	3.500%	6 жил	413.1	1,469.4
3	Сенчири-2	8.650%	5 жил	541.7	1,926.6
4	Сенчири-3	7.875%	5.5 жил	350.0	1,244.8
5	Сенчири-4	6.625%	5 жил	500.0	1,778.3
6	Сенчири-1 2031	4.450%	10 жил	500.0	1,778.3
НИЙТ				2,479.1	8,817.5

Эх сурвалж: Сангийн яам

Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2026-2028 оны стратегийн баримт бичигт шинээр гадаад үнэт цаас гаргасан тохиолдолд зөвхөн дахин санхүүжилт буюу өрийн зохицуулалтын хүрээнд гаргах бөгөөд төсөл, хөтөлбөр санхүүжүүлэх, төсвийн алдагдал санхүүжүүлэх зорилгоор гадаад үнэт цаас гаргахгүй байхаар заасан.

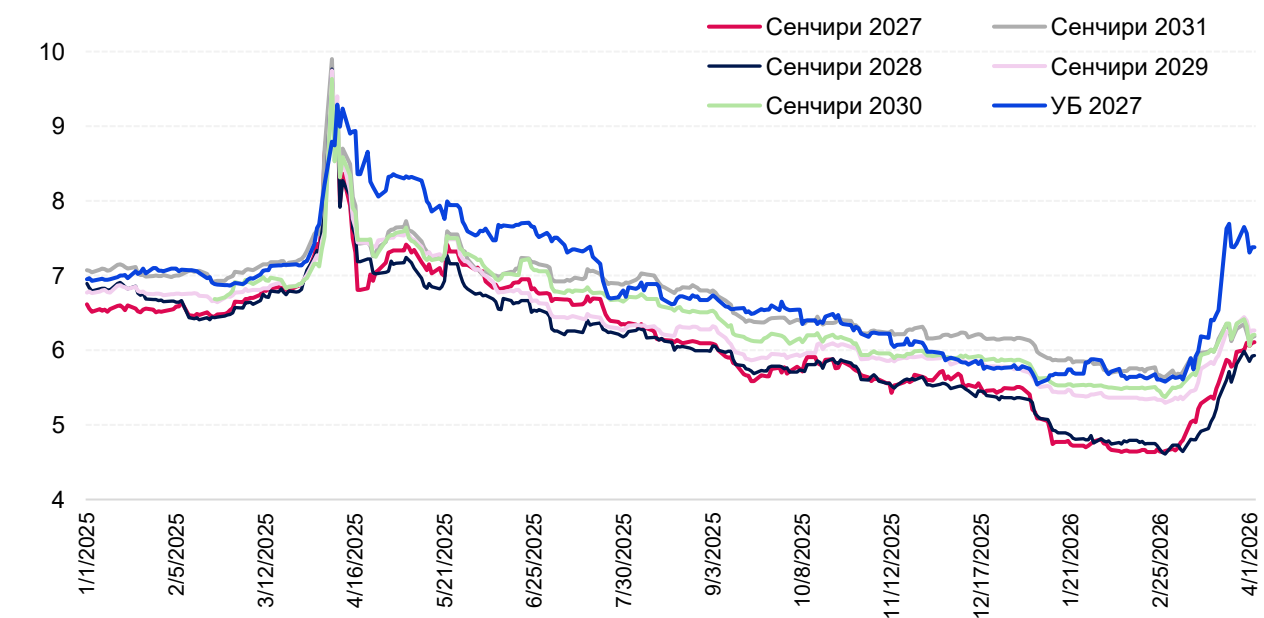
Засгийн газар 2025 оны 2 дугаар сарын 25-ны өдөр өрийн зохицуулалт хийх зорилгоор 500 сая ам.долларын “Сенчири-4” бондыг олон улсын зах зээл дээр амжилттай арилжаалсан. Уг бондоор 2026 онд төлөгдөх нөхцөлтэй “Номад” бондын 391.7 сая ам.доллар, 2028 онд төлөгдөх нөхцөлтэй “Сенчири-2” бондын 108.3 сая ам.долларын төлбөрийг тус тус төлсөн.

Мөн 2026 оны 3 дугаар сарын 3-ны өдөр Засгийн газар 500 сая ам.долларын хэмжээтэй, 5.95 хувийн хүүтэй, 6 жилийн хугацаатай “Сенчири-5” бондыг олон улсын санхүүгийн зах зээлд амжилттай арилжаалсан. Уг бондын хүрээнд 2026 онд төлөгдөх 5.125 хувийн хүүтэй “Номад” бондын 174.3 сая ам.доллар, 2028 онд төлөгдөх 8.65 хувийн хүүтэй “Сенчири-2” бондын 321.6 сая ам.долларын төлбөрийг тус тус дахин санхүүжүүлэх өрийн зохицуулалт хийсэн.

Ингэснээр 2028 онд төлөгдөх өндөр хүүтэй гадаад бондын 14.5 сая ам.доллар буюу 51.7 тэрбум төгрөгийн хүүгийн зардлыг хэмнэж, төсөв, төлбөрийн тэнцэлд ирэх гадаад төлбөрийн дарамтыг багасгасан.

Гадаад зах зээл дэх Монгол Улсын Засгийн газрын бондуудын өгөөж 2025 оны байдлаар дунджаар 6.6 хувьтай байна.

Зураг 2.2. Гадаад үнэт цаасны олон улсын зах зээл дээрх өгөөж

Эх сурвалж: Блүүмберг терминал

2025 оны 4 дүгээр сарын 1-ний өдөр АНУ-аас “харилцан импортын тариф” тогтоож, АНУ-БНХАУ-ын худалдааны хурцадмал байдал нэмэгдсэнээр дэлхийн санхүүгийн зах зээлд тодорхойгүй байдал эрчимжсэн. Үүний үр дүнд хөрөнгө оруулагчдын эрсдэлийн хандлага өөрчлөгдөж, бондын үнэ буурч, өгөөж өсөх дарамт нэмэгдсэн байна.

Сүүлийн үед Ойрх Дорнодын бүс нутагт геополитикийн нөхцөл байдал дахин хурцадсантай холбоотойгоор дэлхийн зах зээл дэх тодорхойгүй байдал нэмэгдэж, хөрөнгө оруулагчдын эрсдэлийн хандлага өөрчлөгдөж байна. Үүний үр дүнд Засгийн газрын бондуудын үнэ буурч, өгөөж өсөх болон дарамт нэмэгдэх хандлага ажиглагдаж байна.

Тухайлбал, 2026 оны 2 дугаар сарын 28-ны өдрөөс хойш Монгол Улсын Засгийн газрын бондын өгөөж 1.1 нэгж хувиар өссөн байна. Бондын өгөөж өндөр түвшинд хадгалагдах нь 2027 онд хийгдэх өрийн дахин санхүүжилтийн зардлыг нэмэгдүүлэх эрсдэлтэй байна.

Засгийн газрын дотоод үнэт цаас: Монгол улсын засгийн газар 2023-2025 оны стратегийн баримт бичгийн зорилт 4-т “Засгийн газрын дотоод үнэт цаасны зах зээлийн хөгжлийг дэмжих, үнэт цаасны арилжааг тогтмолжуулна” гэж туссаны дагуу Сангийн сайдын 2025 оны 51 дүгээр тушаалыг баталж 2025 оны 04 дүгээр сарын 16-ны өдрөөс эхлэн дотоод үнэт цаасны арилжааг эхлүүлээд байна.

Засгийн газрын дотоод үнэт цаасны үлдэгдэл 2025 оны жилийн эцсийн байдлаар байдлаар 688.5 тэрбум төгрөгт хүрээд байна. Сайн хувьцаа хөтөлбөрийг 2016 онд санхүүжүүлэх зорилгоор 97.1 тэрбум төгрөгийн үнэт цаасыг, 2025 онд зах зээлийн хөгжлийг дэмжих зорилгоор улирлын чанартай мөнгөн хөрөнгийн дутагдлыг нөхөх зорилгоор 133.5 тэрбум төгрөгийн үнэт цаасыг тус тус арилжаалсан байна.

Мөн Монголын хөрөнгийн биржээр дамжуулан 2025 оны 4 дүгээр сарын 16-ны өдрөөс 12 дугаар сарын 24-ний өдрийн хооронд нийт 148.7 тэрбум төгрөгийн үнэт цаасыг хоёр долоо хоног тутам арилжаалсан байна.

Эдгээр бондуудын хувьд 1 жил хүртэлх богино хугацаатай үнэт цаасны хүү дунджаар 9.3 хувь, 2-5 жилийн хугацаатай дунд хугацааны үнэт цаасны хүү дунджаар 11.2 хувь байгаа нь бодлогын хүүгээс 0.8-2.7 хувиар доогуур арилжаалагдаж байгаа бол урт хугацаат үнэт цаас 13.3 хувийн өгөөжтэй байна.

Засгийн газар дотоод үнэт цаасны нээлттэй арилжааг эхлүүлснээр дотоодын зах зээлд төгрөгийн эрсдэлгүй өгөөжийн муруйг тогтоон, аж ахуйн нэгжүүдийн дотоодын зах зээлээс төвлөрүүлэх эх үүсвэрийн үнэлгээ бодитоор буюу харьцангуй бага хэмжээнд хүү тогтох, хөрөнгийн зах зээлд хөрөнгө оруулах гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулагчдын бааз суурийг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой байна.

Мөн, нээлттэй арилжаалсан үнэт цаасны 36.2 хувийг богино хугацаат үнэт цаас, 63.8 хувийг дунд хугацаат болон урт хугацаат үнэт цаас эзэлж байна.

Засгийн газрын дотоод үнэт цаасыг эзэмшигчээр ангилбал 78.6 хувийг арилжааны банк, 21.4 хувийг даатгалын байгууллага, үлдсэн 0.08 хувийг гадаад, дотоодын иргэд болон ААН-үүд эзэлж байна.

Орон нутгийн нийт өр төлбөр: Орон нутгийн зээллэгийн үлдэгдэл 2025 оны жилийн эцсийн урьдчилсан гүйцэтгэлээр 2.5 их наяд төгрөгт хүрч өмнөх оны мөн үеэс 1.7 хувиар буурлаа.

Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газраас 2024 оны 4 дүгээр улиралд нийт 798.0 тэрбум төгрөгийн дотоод үнэт цаасыг “Бөөрөлжүүтийн ДЦС-ыг барих төсөл”,

“Батарей хуримтлуурын төсөл” болон Улаанбаатар хотын авто зам, замын байгууламжийн засвар, шинэчлэлийн ажил төслүүдийг санхүүжүүлэх зорилгоор гаргасан.

Засгийн газрын өрийн удирдлагын 2026-2028 оны стратегийн баримт бичгийн зорилт 3-т заасан Тухайн аймаг, нийслэлийн гаргасан үнэт цаасны нэрлэсэн үлдэгдэл нь тухайн жилийн төсвийн орлогын харьцааны үзүүлэлтээс 2026 онд 70 хувиас хэтрэхгүй гэж заасан ба нийслэлийн бондын үлдэгдэл 2025 оны жилийн эцсийн үлдэгдэл 2.5 их наяд төгрөг буюу 2026 оны батлагдсан нийслэлийн төсвийн 44.6 хувийг эзэлж байна.

2.1.6 Засгийн газрын болзошгүй өр төлбөр

Засгийн газрын болзошгүй өр төлбөр: “Засгийн газрын өрийн баталгаа” нь баталгаа гаргуулагч зээллэгийн төлбөрийн үүргээ гүйцэтгэж чадахгүй болсон тохиолдолд төлбөрийг баталгаа гаргуулагчийн өмнөөс төлж барагдуулахаар Засгийн газрын хүлээсэн үүрэг бөгөөд улсын төсөвт учирч болзошгүй өр төлбөрт хамаарна. Одоогийн байдлаар Монгол Улсын Хөгжлийн банк болон Нийслэлийн Засаг даргын Тамгын газарт Засгийн газрын өрийн баталгаа гаргаад байна.

Монгол Улсын Хөгжлийн банканд гаргасан Засгийн газрын өрийн баталгаа 2031 онд бүрэн төлөгдөх хуваарьтай байна. Улсын Их Хурлын 2023 оны 90 дүгээр тогтоолын дагуу Монгол Улсын Хөгжлийн банкнаас 420.0 сая юаньтай тэнцэх хэмжээний 10 жилийн хугацаатай зээлийг Засгийн газрын өрийн баталгаатайгаар Хятадын хөгжлийн банкнаас авч ашигласан. Энэхүү зээлийг 2019 онд авч ашиглаж эхэлсэн боловч 2023 оны жилийн эцсийн байдлаарх Монгол Улсын Хөгжлийн банкны санхүүгийн харьцаа үзүүлэлтүүдээс шалтгаалж Засгийн газрын өрийн баталгаа гаргуулах шаардлагатай болсон тул 2024 оны 05 дугаар сарын 01-ний өдөр гаргуулсан болно. Уг зээлийн хугацаа 2031 онд дуусах бөгөөд Монгол Улсын Хөгжлийн банкнаас хуваарьт үндсэн болон хүүгийн төлбөрийг тухай бүр бүрэн төлж барагдуулж байгаа бөгөөд 2025 оны жилийн эцсийн урьдчилсан гүйцэтгэлээр үлдэгдэл төлбөр 164.7 тэрбум төгрөгтэй тэнцэж байна.

2.1.7 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогоор тооцсон нэгдсэн төсвийн тэнцэл, улсын хөрөнгө оруулалт, төсвийн нийт орлого, зарлагыг багтаасан төсвийн гол үзүүлэлтүүд, тэдгээрийн төлөвлөгөөг гүйцэтгэл, үр дүнтэй нь харьцуулсан байдал⁹

2024 оны гүйцэтгэл: Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт орлого 2024 онд 30,639.5 тэрбум төгрөг батлагдсан бөгөөд жилийн эцсийн байдлаар 817.1 тэрбум төгрөгөөр давж, 102.7 хувийн гүйцэтгэлтэй, тэнцвэржүүлсэн орлого 798.3 тэрбум төгрөгөөр илүү төвлөрч 102.8 хувийн гүйцэтгэлтэй гарлаа. Төсвийн нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүн 30,487.9 тэрбум төгрөгөөр батлагдсан бөгөөд жилийн эцсийн байдлаар 100.3 хувийн гүйцэтгэлтэй гарсан байна.

Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 2024 онд 1,615.4 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 2.0 хувьтай тэнцэх хэмжээний алдагдалтай байхаар баталсан бөгөөд жилийн эцсийн гүйцэтгэлээр төсвийн алдагдал батлагдсан дүнгээс 695.2 тэрбум төгрөгөөр буурч, ДНБ-ий 1.2 хувьтай тэнцэх гүйцэтгэлтэй гарсан байна.

2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэл: Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн нийт орлого 2025 онд 32,540.2 тэрбум төгрөгөөр батлагдсан бөгөөд урьдчилсан гүйцэтгэлээр 105.7 тэрбум төгрөгөөр давуу төвлөрч, 100.3 хувийн гүйцэтгэлтэй гарсан байна. Харин тэнцвэржүүлсэн орлого 152.2 тэрбум төгрөгөөр дутуу төвлөрч, 99.5 хувийн урьдчилсан гүйцэтгэлтэй гарлаа. Төсвийн нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүн батлагдсан дүнгээс 284.7 тэрбум төгрөгөөр бага заруулагдаж, 99.1 хувийн урьдчилсан гүйцэтгэлтэй байна. Үүнээс урсгал зардал батлагдсан дүнгээс 222.4 тэрбум төгрөгөөр илүү зарцуулагдсан бол хөрөнгө оруулалтын зардал 791.2 тэрбум төгрөг буюу 10 хувиар гүйцэтгэл дутуу гарсан байна.

Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл 2025 онд 1,364.0 тэрбум төгрөг буюу ДНБ-ий 1.5 хувьтай тэнцэх хэмжээний алдагдалтай байхаар батлагдсан бөгөөд жилийн эцсийн урьдчилсан гүйцэтгэлээр төсвийн алдагдал 132.5 тэрбум төгрөгөөр буурч, ДНБ-ий 1.4 хувьтай тэнцсэн байна.

Хүснэгт 2.8 Төсвийн нэгдсэн үзүүлэлтүүд, түүний гүйцэтгэл (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлт	2024 Бат	2024 гүйц	Гүйц %	2025 Бат	2025 урь.гүйц	Гүйц %
Төсвийн нийт орлого	30,639.5	31,456.6	102.7%	32,540.2	32,645.9	100.3%
Тэнцвэржүүлсэн орлого	28,872.5	29,670.8	102.8%	30,209.9	30,057.7	99.5%
Төсвийн нийт зарлага	30,487.9	30,591.1	100.3%	31,573.9	31,289.2	99.1%
Урсгал зарлага	22,470.8	22,176.6	98.7%	23,964.1	24,186.5	100.9%
Хөрөнгийн зардал	8,066.2	7,970.8	98.8%	7,881.6	7,090.4	90.0%
Эргэж төлөгдөх цэвэр зээл	-49.1	443.7		-271.8	12.3	
Тэнцвэржүүлсэн тэнцэл	-1,615.4	-920.2	57.0%	-1,364.0	-1,231.5	90.3%
<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>	<i>-2.0</i>	<i>-1.2</i>		<i>-1.5</i>	<i>-1.4</i>	

Эх сурвалж: Сангийн яам

⁹ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн “12.3.6.төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогоор тооцсон нэгдсэн төсвийн тэнцэл, улсын хөрөнгө оруулалт, төсвийн нийт орлого, зарлагыг багтаасан төсвийн гол үзүүлэлтүүд, тэдгээрийн төлөвлөгөөг гүйцэтгэл, үр дүнтэй нь харьцуулсан байдал”

2.2 Нэгдсэн төсвийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн 2027-2029 оны төсөөлөл

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 12.3.8 дахь заалтын дагуу төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын төлөвлөгөө, түүний гүйцэтгэл, төсвийн нийт зарлагын хэмжээ, түүний өсөлт болон төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн зорилтот үзүүлэлт, түүний гүйцэтгэлийн талаарх нэгдсэн төсвийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн төсөөллийг боловсрууллаа.

2.2.1 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын 2027-2029 оны төсөөлөл

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуульд заасан төсвийн тусгай шаардлагын¹⁰ дагуу нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлого 2027 онд 34,780.0 тэрбум төгрөгт хүрэхээр тооцлоо.

Хүснэгт 2.9. Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын төсөөлөл (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлт	2027 төсөөлөл	2028 төсөөлөл	2029 Төсөөлөл
Тэнцвэржүүлсэн орлогын хэмжээ	34,780.0	37,371.8	39,737.5
ДНБ-д эзлэх хувь	30.4	29.4	28.1

Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын орлого: Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар (ААНОАТ)-ын орлогын төсөөллийг ОУВС-гийн бодит үйлчилж буй хувь хэмжээ (effective tax rate)-ний аргачлал болон бусад эконометрик тооцооллууд, макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлт, уул уурхайн бүтээгдэхүүний үнэ, биет хэмжээ, голлох компаниудын төлөвлөгөөнд үндэслэн тооцлоо. ААНОАТ-ын орлогын ойролцоогоор 50 хувийг уул уурхайн салбарын томоохон компаниуд бүрдүүлдэг тул тус орлого нь уул уурхайн салбарын үйлдвэрлэл, экспортын хэмжээ, дэлхийн зах зээл дэх түүхий эдийн үнэ, компанийн ашигт ажиллагаанаас ихээхэн хамааралтай байдаг. Сүүлийн 10 жилд ААНОАТ-ын орлого дунджаар 28.7 хувь, харин сүүлийн 5 жилд дунджаар 35.9 хувиар өссөн байна.

Дунд хугацаанд ААНОАТ-ын орлогын өсөлтийг ойролцоогоор 10 хувьд хадгалагдана гэж төсөөлж байна. Ирэх онд төмөр замын суурь дэд бүтцийг сайжруулж, хил холболтын ажлыг дуусгаснаар түүхий эдийн экспортын биет хэмжээ нэмэгдэхээр байна. Түүнчлэн нүүрсний баяжуулах үйлдвэрийн нөлөөгөөр нийт нүүрсний экспортод эзлэх баяжуулсан коксжих нүүрсний хувь хэмжээ өсөх хүлээлттэй байна. Мөн Оюу Толгойн экспортолж буй зэсийн баяжмал дахь цэвэр зэсийн агуулга нэмэгдсэнээр аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын орлогод эерэг нөлөө үзүүлэхээр байна.

Гэсэн хэдий ч дэлхийн зах зээл дэх нүүрсний үнийн хэлбэлзэл, гадаад худалдааны орчны тодорхойгүй байдал нь татварын орлогын өсөлтөд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй хэвээр байна.

Хувь хүний орлогын албан татварын орлого: Хувь хүний орлогын албан татвар (ХХОАТ) нь иргэдийн цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон түүнтэй

¹⁰ 6 дугаар зүйл. Төсвийн тусгай шаардлага: 6.1.1. Нэгдсэн төсвийн орлогыг тэнцвэржүүлсэн журмаар тооцдог байх;

адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлогын хэмжээнд суурилан тооцогддог. Иймээс ХХОАТ-ын орлого нь хөдөлмөр эрхлэлтийн түвшин, цалин хөлсний хэмжээ, эдийн засгийн идэвхжил зэрэг хүчин зүйлээс хамаардаг. Сүүлийн 10 жилд ХХОАТ-ын орлого дунджаар 20.4 хувь, сүүлийн 5 жилд дунджаар 28.8 хувиар өссөн байна.

Дунд хугацаанд ХХОАТ-ын орлого дунджаар 12.8 хувиар өсөхөөр төсөөлж байна. Ирэх жилүүдэд ажиллах хүчний оролцооны түвшин тогтвортой нэмэгдэж, нэрлэсэн дундаж цалин дунджаар 11 орчим хувиар өсөх хүлээлттэй байна. Түүнчлэн Засгийн газрын 224-р тогтоолын хүрээнд багш, эмч нарын үндсэн цалингийн хэмжээг 30-50 хувиар, төрийн албан хаагчдын цалинг инфляцтай уялдуулан нэмэгдүүлэх бодлого нь ХХОАТ-ыг орлогын өсөлтөд эерэг нөлөө үзүүлэхээр байна.

Нийгмийн даатгалын орлого: Нийгмийн даатгалын орлого нь төсвийн орлогын тогтвортой эх үүсвэрүүдийн нэг бөгөөд ХХОАТ-ын адил хөдөлмөр эрхлэлтийн тоо, тэдгээрийн орлогын хэмжээ, тэтгэврийн баталгааны эрэлт зэргээс шууд хамаардаг. Сүүлийн 10 жилд нийгмийн даатгалын орлого дунджаар 20.0 хувь, сүүлийн 5 жилд дунджаар 29.1 хувиар өссөн байна.

Дунд хугацаанд нийгмийн даатгалын орлого дунджаар 10.1 хувиар өсөхөөр төсөөллөө. Ирэх онуудад нийгмийн даатгалын хамралт нэмэгдэж, шимтгэл төлөгч ажил олгогчийн тоо ойролцоогоор 5.0 хувиар, албан журмын даатгуулагчдын тоо 2.5 хувиар өсөх төсөөлөлтэй байна.

Нэмэгдсэн өртгийн албан татварын орлого: Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар (НӨАТ) нь эдийн засгийн дотоод идэвхжил, иргэдийн худалдан авах чадварын ерөнхий байдлыг илэрхийлдэг иргэдийн орлого, хэрэглээний түвшнээс шууд хамааралтай төсвийн орлогын чухал эх үүсвэрүүдийн нэг юм. НӨАТ-ын орлого сүүлийн 10 жилд дунджаар 20.6 хувь, 5 жилд дунджаар 23.5 хувиар өссөн байна.

Дунд хугацаанд НӨАТ-ын төсөвт төвлөрүүлэх орлого дунджаар 8.2 хувиар өсөхөөр төсөөллөө. Импортын НӨАТ нийт орлогод сүүлийн 10 жилд дунджаар 66 хувийг бүрдүүлсэн байна. Ирэх жилүүдэд гадаад зээлийн ашиглалтыг нэмэгдүүлснээр төсөл, хөтөлбөрүүдийн бүтээн байгуулалт эрчимжиж, тоног төхөөрөмж, барилгын материалын импорт өсөх хүлээлттэй байна. Мөн бараа, бүтээгдэхүүний бүртгэлийг автоматжуулж, боомтуудын хүчин чадлыг өргөжүүлснээр нэг боомт дээр төвлөрөх ачаалал буурч, импортын барааны эргэлтийн хурд нэмэгдэхээр байгаа нь НӨАТ-ын орлогод эерэг нөлөө үзүүлэхээр байна.

Дотоодын НӨАТ-ын орлогын 30.6 хувийг худалдаа, үйлчилгээний салбар, 12.1 хувийг боловсруулах үйлдвэр, 11.1 хувийн уул уурхайн олборлолт, 9.8 хувийг барилгын салбараас төвлөрөх татварын орлого бүрдүүлж байна. Дунд хугацаанд аялал жуулчлалын салбарын сэргэлт, ялангуяа гадаадын жуулчдын урсгал нэмэгдэж, олон улсын томоохон арга хэмжээ зохион байгуулагдахтай холбоотойгоор худалдаа, үйлчилгээний салбарын орлого өсөхөөр хүлээгдэж байна. Мөн олон улсын зах зээл дэх үнийн өсөлтөөс шалтгаалан инфляц нэмэгдэж, бараа, үйлчилгээний үнэ өсгөнөөр НӨАТ-ын орлогод эерэг нөлөөтэй байна.

Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр: Ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөр (АМНАТ) нь уул уурхайн компаниудын ашиг, зардлаас үл хамааран олборлолт болон экспортын биет хэмжээ, түүхий эдийн үнэ,

борлуулалтын орлогод суурилан тооцогддог төсвийн орлогын чухал эх үүсвэрүүдийн нэг. АМНАТ-ын орлого сүүлийн 10 жилд дунджаар 31.2 хувь, сүүлийн 5 жилд дунджаар 32.3 хувиар өссөн байна.

Дунд хугацаанд АМНАТ-аас төсөвт төвлөрөх орлого дунджаар 2.6 хувиар өсөхөөр төсөөллөө. АМНАТ-ийн орлогын төсөөллийг боловсруулахдаа уул уурхайн томоохон компаниудын экспортын төлөвлөгөө, олборлолтын биет хэмжээ болон олон улсын судалгааны байгууллагуудаас таамаглаж буй дэлхийн зах зээл дэх түүхий эдийн үнийн чиг хандлагад үндэслэн төсөөллөө. Зэсийн баяжмал дах цэвэр зэсийн агууламж нэмэгдэхтэй холбоотойгоор зэсийн АМНАТ-аас төсөвт төвлөрөх орлого нэмэгдэх хүлээлттэй байна. Харин нүүрсний хувьд дэлхийн зах зээлийн үнэ буурах хандлагатай байгаа нь орлогын өсөлтийг сааруулахаар байна.

Үндэсний баялгийн сангийн тухай хуулийн 11.1.1.а дугаар заалтад ашигт малтмалын нөөц ашигласны төлбөрөөс Төсвийн тогтворжуулалтын болон Орон нутгийн хөгжлийн нэгдсэн санд хуваарилаад үлдэх хэсгийн 65 хувийг Ирээдүйн өв санд төвлөрүүлнэ гэж заасан. Энэ хүрээнд 2027-2029 онд Ирээдүйн өв сангийн орлого хуульд заасны дагуу 65 хувиар төвлөрнө гэж тооцлоо.

2.2.2 Төсвийн нийт зарлагын 2027-2029 оны төсөөлөл

Нэгдсэн төсвийн нийт зарлага 2027 онд 36,493.4 тэрбум төгрөг болж, 2026 оны батлагдсан дүнгээс 10.7 хувиар буюу 3,513.4 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэхээр тооцооллоо. Дунд хугацаанд Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Монгол Улсыг 2026-2030 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлд туссан бодлогын хүрээнд эдийн засаг дахь төрийн оролцоо, төсвийн зардлын тэлэлтийг хязгаарлах, урсгал зардлын өсөлтөд зайлшгүй шаардлагатай нийгмийн халамж, тэтгэвэр тэтгэмж, цалин хөлсийг инфляцтай уялдуулан нэмэгдүүлэх, үр ашиггүй төсвийн зардлыг бууруулж, төсвийн сахилга батыг сахих бодлогыг баримтлан төсвийн зарлагын ДНБ-нд эзлэх хэмжээг үе шаттай бууруулж 2027 онд 31.9 хувь, 2028 онд 30.4 хувь, 2029 онд 28.6 хувьд хүрэхээр тооцсон болно.

Хүснэгт 2.10 Нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын төсөөлөл (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлт	2027 төсөөлөл	2028 төсөөлөл	2029 төсөөлөл
Нийт зарлагын дээд хэмжээ	36,493.4	38,644.0	40,444.7
<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>	<i>31.9</i>	<i>30.4</i>	<i>28.6</i>

Төсвийн зардлыг ийнхүү үе шаттайгаар хязгаарлаж, ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээг бууруулснаар макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангахад эерэг нөлөөтэй. Тухайлбал, эдийн засаг дахь төрийн оролцоо хумигдах, хувийн хэвшилд хөрөнгө оруулалт, бизнесээ өргөжүүлэх санхүүгийн болон зах зээлийн нөөц боломжийг олгох, төсвийн үр ашиггүй зардлыг танаж, сахилга бат, тогтвортой байдлыг сайжруулах, нийгмийн хамгааллын зардлыг зорилтот бүлэгт чиглүүлэн, давхардлыг арилгах, инфляцын дарамтыг бууруулах зэрэг эерэг нөлөөтэй. Цаашилбал төсвийн зардлын тэлэлтийг хязгаарлаж, сахилга батыг чангатгаснаар гадаад зах зээлийн тогтворгүй байдал, түүхий эдийн үнийн хэлбэлзэл зэрэг эрсдэлийг даван туулах санхүүгийн нөөц, хуримтлалыг бүрдүүлэх суурь тавигдах юм (Шигтгээ 2.1).

2.2.3 Нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын 2027-2029 оны төсөөлөл

Нэгдсэн төсвийн суурь зарлага 2027 онд 32,495.4 тэрбум төгрөг болж, 2026 оны батлагдсан дүнгээс 8.8 хувиар буюу 2,636.3 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэхээр тооцооллоо.

Хүснэгт 2.11 Нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын төсөөлөл (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлт	2027 Төсөөлөл	2028 төсөөлөл	2029 төсөөлөл
Суурь зарлагын дээд хэмжээ	32,495.4	34,827.4	36,908.5
<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>	<i>28.4</i>	<i>27.4</i>	<i>26.1</i>

Урсгал зардал: Төсвийн урсгал зарлагын хэмжээ 2027 онд ДНБ-ий 25.3¹¹ хувьтай тэнцэхээр төсөөллөө. Монгол Улсыг 2026-2030 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлд төсвийн урсгал зардлын хэмжээг үе шаттай бууруулж 2030 онд 22.0 хувьд

¹¹ ОУВС-аас гаргасан судалгааны тайланд хөгжиж буй орнуудад төсвийн алдагдал, өрийн дарамтыг нэмэгдүүлэхгүй байх зорилгоор төсвийн урсгал зардлын хэмжээг ДНБ-ий 20-25 орчим хувьтай тэнцүү байхаар төсөвлөхийг зөвлөдөг. Эх сурвалж: IMF - Public Expenditure and Inclusive Growth - A Survey (2021.10 сар)

хүргэх зорилт тавьсан. Үүний дагуу дунд хугацаанд төсвийн хүрээний мэдэгдэлд урсгал зарлагын ДНБ-д эзлэх хувийг үе шаттайгаар бууруулахаар төсөөллөө.

Хүснэгт 2.12 Нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын төсөөлөл (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлт	2027 төсөөлөл	2028 төсөөлөл	2029 төсөөлөл
Урсгал зарлага	28,843.0	30,532.9	32,072.8
<i>ДНБ-д эзлэх хувь</i>	25.3	24.0	23.0

Цалин, тэтгэвэр, тэтгэмж: “Шинэ сэргэлтийн бодлого”-ын Хот, хөдөөгийн сэргэлтийн бодлогын хэрэгжилт, Монгол Улсыг 2026-2030 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлийн хүрээнд иргэдийн бодит орлогыг хамгаалах, шинээр батлагдсан хууль, тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангахад шаардлагатай төсвийг хуваарилах бодлого баримталлаа. Тухайлбал, нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмж, халамжийн тэтгэвэр, төрийн албан хаагчийн цалин хөлсийг инфляцын түвшинтэй уялдуулан нэмэгдүүлэх, хүүхдийн мөнгөн тэтгэмж, зээлийн үйлчилгээний төлбөр зэрэг өсөн нэмэгдэх зардлуудыг үргэлжлүүлэн олгохоор тооцоолов.

Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн зардлын төсөөлөлд иргэдийн нийгмийн баталгааг сайжруулах хүрээнд багш, эмч нарын цалингийн нэмэгдлээс гадна бусад төрийн албан хаагчдын цалин, нийгмийн даатгалын сангаас олгох тэтгэвэр, тэтгэмжийг инфляцын түвшинтэй уялдуулан нэмэгдүүлэх зардал, төрийн албан хаагчид, тэтгэвэр авагчдын дундаж өсөлт, Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн зардлыг тус тус тусган тооцоолсон болно. Халамжийн үйлчилгээг зорилтот бүлгийн нийгмийн баталгааг дээшлүүлэхэд чиглүүлж, тэтгэвэр, тэтгэмжийн хэмжээг зохистой түвшинд олгох ба бусад төрийн үр ашиггүй зардлуудыг бууруулах бодлого баримталсан болно.

Хөрөнгийн зардал: Дунд хугацаанд Монгол Улсын хөгжлийн урт, дунд, богино хугацааны бодлогын баримт бичгүүдэд туссан зорилт, тэдгээрийн хүрэх үр дүнгийн зорилтот түвшний үзүүлэлтийг хангах хүрээнд төсвийн хөрөнгө оруулалтыг төлөвлөхдөө дараах үндсэн зарчмуудыг баримтална. Үүнд:

Нэг. Хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр хооронд уян хатан тохируулга хийх замаар эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, нэн шаардлагатай, стратегийн ач холбогдолтой төслүүдийг цаг хугацаанд нь санхүүжүүлж, үр ашгийг нь нэмэгдүүлэх чиглэл баримтална.

Хоёр. Эрчим хүчний хэмнэлттэй, ногоон хөрөнгө оруулалт, уур амьсгалын өөрчлөлтөд дасан зохицох хөрөнгө оруулалтын удирдлага, бодлогыг хэрэгжүүлэх чиглэл баримтална.

Гурав. Их өгөгдөл, хиймэл оюунд суурилсан төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлтийг боловсруулж, иргэдийн оролцоонд суурилсан ил тод, цахим, үр ашигтай, нээлттэй байдлыг нэмэгдүүлэх чиглэл баримтална.

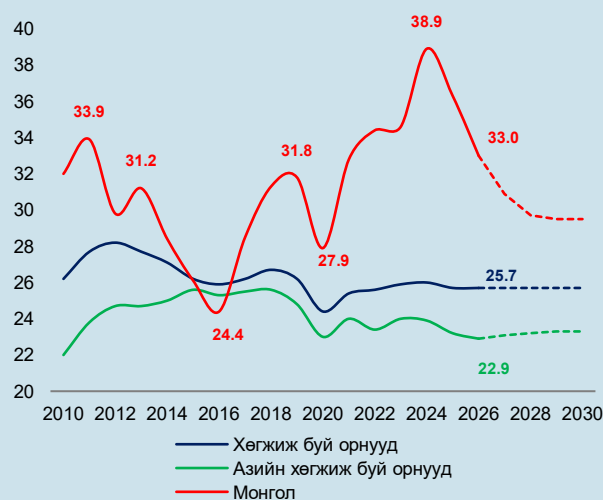
Шигтгээ 2.1. Хөгжиж буй улс орнуудын төсвийн орлого, зарлагын ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ, түүний харьцуулалт

Төсвийн тогтвортой байдлыг ОУВС-аас Засгийн газар одоогийн бодлогын хүрээнд, ирээдүйд төлөх өр төлбөр, хүүгийн төлбөрөө орлого, зарлагынхаа харьцааг алдагдалгүйгээр санхүүжүүлэх чадвартай байх явдал гэж үздэг.

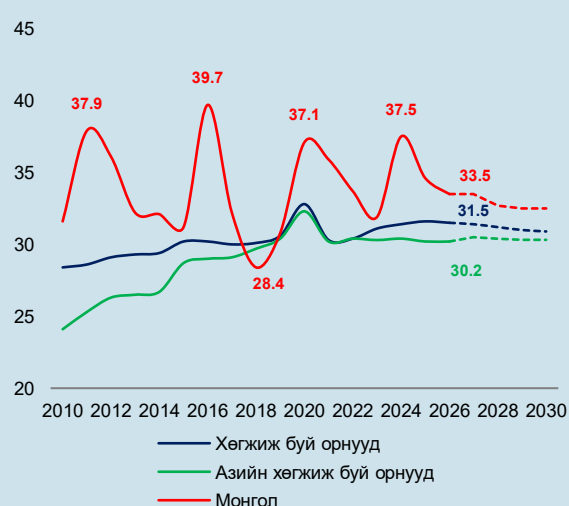
Монгол Улсын төсвийн орлого, зарлагын ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээ 2010-2025 онд ойролцоо эдийн засагтай, хөгжиж буй улс орнуудтай харьцуулахад өндөр хэлбэлзэлтэй байв. Тухайлбал, төсвийн орлогын ДНБ-д эзлэх хувь 2010 онд 32.0 хувь байсан бол 2025 онд 36.3 хувь болж өсжээ. Харин нийт зарлагын ДНБ-д эзлэх хувь 2016 онд 39.7 хувь болж, сүүлийн 15 жилийн хамгийн өндөр түвшинд хүрсэн бол 2018 онд хамгийн бага түвшинд буюу ДНБ-ий 28.4 хувьд хүрсэн хэдий ч сүүлийн жилүүдэд эргэн нэмэгдэж, 2024 онд огцом өсөж 37.5 хувьд хүрчээ. Нийт төсвийн зардал ДНБ-ий харьцааны хэлбэлзэлд сонгуулийн жилүүдийн улс төрийн амлалттай холбоотой, цалин, халамж, тэтгэврийн нэмэгдлүүд зэрэг урсгал зардал огцом өссөн дүр зураг харагдаж байна.

Төсвийн үзүүлэлтүүдийн хэлбэлзэл их байгаа нь гадаад шокийн төсөвт үзүүлэх нөлөө өндөр, голлох түүхий эдийн үнийн савлагаа их байгааг харуулж байна. Иймд макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах хүрээнд төсвийн сахилга батыг сайжруулах, эдийн засаг дах төрийн оролцоог үе шаттайгаар бууруулах шаардлагатай байна.

Зураг 2.3 Улс орнуудын төсвийн орлогын ДНБ-д эзлэх хувь, хэмжээ

Зураг 2.4 Улс орнуудын төсвийн зарлагын ДНБ-д эзлэх хувь, хэмжээ

Эх сурвалж: ОУВС, World Economic Outlook Database, 2026.04 сар

2.2.4 Засгийн газрын нийт өрийн 2027-2029 оны төсөөлөл

Засгийн газрын нийт өрийн нэрлэсэн үлдэгдлээр 2027 онд ДНБ-ий 50 хувь буюу 57,114.9 тэрбум төгрөг болж, 2026 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэлд батлагдсан дүнгээс 5,914.9 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдэхээр төсөөлсөн. Гадаад зээллэгийн ашиглалт, үр ашгийг нэмэгдүүлэх хуулийн төсөлтэй уялдуулан Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлэгдсэн үлдэгдлийн ДНБ-д эзлэх хэмжээг 2027-2028 онд 50.0 хувь, 2029 онд 45.0 хувь байхаар тооцооллоо.

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.3 дахь хэсэгт “Энэ хуулийн 6.1.4-т заасан төсвийн тусгай шаардлагыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх зорилгоор өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлсэн Засгийн газрын өрийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь хэмжээг 2024 оны төсвийн жилээс эхлэн 60 хувиас хэтрүүлэхгүй байна” гэж заасан. Засгийн газрын өрийн өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлсэн үлдэгдэл 2027-2029 онуудад хуульд заасан тусгай шаардлагыг хангаж байна.

Хүснэгт 2.13 Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлсэн үлдэгдлийн төсөөлөл (тэрбум төгрөг)

Үзүүлэлт	2027 төсөөлөл	2028 төсөөлөл	2029 төсөөлөл
Хуулийн хязгаар	60.0%	60.0%	60.0%
Засгийн газрын нийт өр	57,114.9	63,610.1	63,651.0
ДНБ-д эзлэх хувь (төсөөлөл)	50.0%	50.0%	45.0%

Дунд хугацаанд гадаад өрийн дарамтыг үе шаттай бууруулах хүрээнд шинээр гадаад үнэт цаас гаргасан тохиолдолд зөвхөн дахин санхүүжилт буюу өрийн зохицуулалтын зорилгоор ашиглах, засгийн газрын дотоод үнэт цаасны зах зээлийг хөгжүүлэн, арилжааг тогтмол зохион байгуулах, улсын төсвөөс төлөгдөх нөхцөлтэй өрийн бичиг /вексель/ шинээр гаргахгүй байх, шинээр авах гадаад зээлийг эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих томоохон төсөл, хөтөлбөрүүдэд чиглүүлэх бодлого баримтална.

2.2.5 Гадаад зээл, үнэт цаасаар санхүүжих

Гадаад зээл, үнэт цаас: Эдийн засгаа идэвхжүүлэх, томоохон бүтээн байгуулалтын төслүүдийг эрчимжүүлэх хүрээнд ирэх гурван жилийн хугацаанд нийт 11.3 их наяд төгрөгийн гадаад зээл, үнэт цаасаар санхүүжих төслийн орон зайг стратегийн түвшинд бий болголоо. Гадаад, зээл тусламжийн хөрөнгөөр хэрэгжих төслүүд нь дунд хугацаанд эдийн засгийн суурийг тэлснээр төсвийн орлогын баазыг нэмэгдүүлж, цаашид дотоод нөөц боломжоороо хөгжлийн санхүүжилтийг шийдвэрлэх суурийг бэхжүүлэх ач холбогдолтой юм.

2026 оны байдлаар Монгол Улсын Их Хурлаар соёрхон батлагдсан, хэрэгжилтийг Засгийн газар хэрэгжүүлж байгаа нийт 18.3 их наяд төгрөгийн амлалтын дүн бүхий гадаад зээлийн 65 төсөл хэрэгжиж байгаа бөгөөд үүнээс 4.4 их наяд төгрөг буюу 24.2 хувийг ашигласан, үлдсэн 13.8 их наяд төгрөг буюу 75.8 хувь нь одоогоор ашиглагдаагүй, үүнээс 2026 онд 1.6 их наяд төгрөгийг ашиглахаар 2026 оны төсвийн тухай хуульд батлагдсан. Эдгээр төслүүдийн 94 хувь нь 2027-2030 онд хэрэгжиж дуусахаар гэрээ, хэлэлцээртэй байгаа нь гэрээний хугацаанд санхүүжилтийн ашиглалтыг нэмэгдүүлж, төслүүдийг ашиглалтад оруулах зайлшгүй шаардлага үүсээд байна.

Гадаад зээл, үнэт цаасны ашиглалт, баримтлах зарчмууд. Дунд хугацааны гадаад зээл, тусламжийн ашиглалтын төсөөллийг Монгол Улсын хөгжлийн урт, дунд, богино хугацааны бодлого чиглэлтэй уялдуулан дараах зарчмыг үндэслэн төлөвлөлөө. Үүнд:

Нэг. Гадаад зээл, тусламжийн санхүүжилтээр хэрэгжих шинээр эхлэх төсөл, арга хэмжээг Монгол Улсын хөгжлийн 2027 оны төлөвлөгөө, Шинэ сэргэлтийн бодлого, Бүсчилсэн хөгжлийн үзэл баримтлал, хүнсний хангамж, аюулгүй байдлын бодлого зэрэг бодлогын баримт бичгүүдтэй уялдуулна. Энэ хүрээнд Өрийн удирдлагын тухай хуульд заасан “өр үүсгэж бий болгосон хөрөнгийг үр ашигтай захиран зарцуулах” зарчмын хүрээнд арилжааны нөхцөлтэй гадаад зээллэгийн эх үүсвэрээр эргэн төлөгдөх чадвартай төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх, гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэх боломжтой төсөл, арга хэмжээг зээллэгийн хөрөнгөөр санхүүжүүлэхгүй байх чиглэл баримтална.

Түүнчлэн төслүүдийг нэн тэргүүний ач холбогдол, бэлэн байдлаар нь эрэмбэлж, зайлшгүй шаардлагатай, бодит үр дүн гарах, нийгэм, эдийн засгийн ач холбогдолтой мега төслүүдийг гадаад зээл, тусламжаар санхүүжүүлнэ. Тухайлбал, газрын тос боловсруулах үйлдвэр барих төсөл, Эрдэнэбүрэний усан цахилгаан станц барих төсөл, хилийн үр ашгийг нэмэгдүүлэх тогтвортой худалдааг дэмжих төсөл, бүсчилсэн хөгжлийг дэмжих зэрэг эдийн засгийн үр өгөөж өндөртэй, экспортыг дэмжсэн, импортыг орлох болон дэд бүтцийн стратегийн ач холбогдол бүхий чухал нөлөөтэй төслүүдийг гадаадын зээлээр хэрэгжүүлэх чиглэл баримтална.

Хөдөө аж ахуйн салбарт төрийн оролцоог хязгаарлаж, татаасыг оновчтой болгох, гадаад зээл, тусламжийн хөрөнгийг хувийн хэвшилд дамжуулан зээлэх, Засгийн газрын татаас хэлбэрээр олгох зэрэг үйл ажиллагааг дэмжихгүй.

Хоёр. Зээл, тусламжийн хөрөнгөөр 2026 онд хэрэгжиж дуусах төслүүдийн хувьд санхүүжилтийг бүрэн олгож, төслүүдийн хугацааг сунгахгүй байх, төслийн бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулахгүй байх замаар хугацаанд нь үр дүнтэй хэрэгжүүлж, дуусгах чиглэлийг баримтална.

Гурав. Хөгжлийн бодлогын баримт бичигт туссан тэргүүлэх ач холбогдолтой, шилжин хэрэгжиж буй төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилтийг эрчимжүүлэхэд анхаарна. Эдийн засгийн бодит өсөлт, экспортын орлогыг нэмэгдүүлэхгүй төслүүд, төлбөрийн тэнцэлд сөргөөр нөлөөлөх төслүүд, хэрэгжилт хангалтгүйгээс хугацааг удаа дараа сунгаж байгаа төслүүд болон шаардлагагүй зөвлөх үйлчилгээг зогсоох, хэрэгжүүлэхгүй байх чиглэл баримтална.

2.2.6 Төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн зорилтот үзүүлэлт

Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийг 2027 онд ДНБ-ий -1.5 хувьтай, 2028 онд ДНБ-ий -1.0 хувьтай, 2029 онд ДНБ-ий -0.5 хувьтай тэнцэх хэмжээний алдагдалтай байхаар тооцлоо.

Хүснэгт 2.14 Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийн төсөөлөл (ДНБ-нд эзлэх хувь)

Үзүүлэлт	2027 төсөөлөл	2028 төсөөлөл	2029 Төсөөлөл
Хуулийн хязгаар	-2.0	-2.0	-2.0
Тэнцвэржүүлсэн тэнцэл	-1.5	-1.0	-0.5

2.3 Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс ирүүлсэн тоог ашиглаагүй бол үндэслэл, шалтгааныг үзүүлэлт тус бүрээр бодлогын өөрчлөлтөөр тодорхойлсон тайлбар

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 10.1.2-т Засгийн газар “дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийг төсвийн тусгай шаардлагад нийцүүлэн Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс боловсруулсан макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлт, төлөв байдлын таамаглалд үндэслэн боловсруулж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх” бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэхээр заасан.

Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс дараах таамаглалыг 2027 оны 3 дугаар сарын 13-ны өдөр ирүүлсэн.

Хүснэгт 2.15. Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн үзүүлэлтүүдийн төсөөлөл

Эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлт	Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төсөлд ашигласан төсөөлөл			Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн таамаглал		
	2027 он	2028 он	2029 он	2027 он	2028 он	2029 он
1 Дотоодын нийт бүтээгдэхүүний бодит өсөлтийн хэмжээ /хувь/	5.8	6.0	6.3	5.6	5.0	5.2
2 Хэрэглээний үнийн өсөлтийн түвшин	7.0	6.0	5.0	7.2	7.0	6.7
3 Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын доод хэмжээ /тэрбум төгрөг/	34,780.0	37,371.8	39,737.5	33,644.2	36,996.3	40,951.0
ДНБ-д эзлэх хувь	30.4	29.4	28.1	29.8	30.3	31.0
4 Нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын дээд хэмжээ /тэрбум төгрөг/	36,493.4	38,644.0	40,444.7	35,902.2	39,438.3	43,593.0
ДНБ-д эзлэх хувь	31.9	30.4	28.6	31.8	32.3	33.0
5 Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл /тэрбум төгрөг/	-1,713.4	-1,272.2	-707.2	-2,258.0	-2,442.0	-2,642.0
ДНБ-д эзлэх хувь	-1.5	-1.0	-0.5	-2.0	-2.0	-2.0
6 Нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын дээд хэмжээ /тэрбум төгрөг/	32,495.4	34,827.4	36,908.5	-	-	-
ДНБ-д эзлэх хувь	28.4	27.4	26.1	-	-	-
7 Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл /тэрбум төгрөг/	2,284.6	2,544.4	2,828.9	-	-	-
ДНБ-д эзлэх хувь	2.0	2.0	2.0	-	-	-
8 Засгийн газрын өрийн нийт хэмжээ /тэрбум төгрөг/	57,114.9	63,610.1	63,651.0	47,756.7	54,700.8	59,577.1
ДНБ-д эзлэх хувь	50.0	50.0	45.0	42.3	44.8	45.1
9 Нийгмийн халамжийн тухай хуульд заасны дагуу төсвөөс хуваарилах зардлын дээд хэмжээ /тэрбум төгрөг/	2,823.0	2,998.2	3,173.0	-	-	-
ДНБ-д эзлэх хувь	2.5	2.4	2.2	-	-	-

Эх сурвалж: Макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлт, төлөв байдлын таамаглал, Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл, 2026 оны 3 дугаар сар

ДНБ-ий бодит өсөлт: Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс ДНБ-ий бодит өсөлтийг 2027 онд 5.5 хувь, 2028 онд 5.3 хувь, 2029 онд 5.3 хувь байх таамаглалыг ирүүлсэн.

Тус зөвлөлөөс эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүдийн 2026-2028 оны таамаглалыг боловсруулах хүрээнд DIGNAR-19 загвар болон FPP-CAEM загварыг ашигласан байна. DIGNAR-19 загварын хувьд экспорт, засгийн газрын хөрөнгө оруулалт зэрэг үзүүлэлтүүдийн 2026-2029 оны төсөөллийг нэг хувьсагчийн хугацаан цуваан загваруудаар тооцож, ДНБ-ий 2027 онд 5.6 хувь, 2028 онд 5.5 хувь, 2029 онд 5.8 хувь байх төсөөллийг боловсруулжээ. Харин FPP-CAEM загварын хувьд 2026-2028 онд эдийн засгийн өсөлт 5 хувь орчим байхаар төсөөлөгдсөн гэжээ.

Олон улсын байгууллагууд дэлхий дахинаа үүсээд буй нөхцөл байдалтай холбоотойгоор 2026 оны дөрөвдүгээр сард дэлхийн эдийн засаг болон тухайн улсын эдийн засгийн төсөөллөө шинэчлэн танилцуулсан. Монгол Улсын эдийн засгийн өсөлтийг жишээлбэл, Олон улсын валютын сан 2027 онд эдийн засаг 5.3 хувь, 2028, 2029 онд 5.2 хувиар өснө гэж тооцоолсон бол Дэлхийн банк 2027, 2028 онд эдийн засгийн өсөлтийг 5.5 хувь байхаар, Азийн хөгжлийн банк 2027 онд 6.0 хувь байна гэж тус тус төсөөлжээ. Харин Монголбанк 2026 оны дөрөвдүгээр сард танилцуулсан Мөнгөний бодлогын тайландаа эдийн засгийн өсөлт 2027 онд 6.0 хувь, 2028 онд 4.7 хувь байна гэсэн төсөөллийг дэвшүүлсэн байна.

Макро эдийн засгийн төлөв байдал, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн үзүүлэлтүүдийн тооцоо, төсөөллийг боловсруулахад ДНБ-ий бодит өсөлт 2027 онд 5.8 хувь, 2028 онд 6.0, 2029 онд 6.3 хувь байхаар төсөөлж байна. Эдийн засгийн өсөлтийн төсөөллийг боловсруулахдаа томоохон аж ахуйн нэгжүүдийн дунд хугацааны бизнес төлөвлөгөө болон дунд хугацаанд хэрэгжих бодлогын арга хэмжээнүүдийн нөлөөг харгалзан үйлдвэрлэлийн хэмжээг салбар тус бүрээр тооцон боловсруулсан болно. Тухайлбал, уул уурхайн салбарын төсөөлөлд Оюу толгойн гүний уурхайн үйлдвэрлэлтэй холбоотойгоор зэсийн баяжмал дахь эрдсийн агуулгын өөрчлөлтийг тусгасан бол хөгжлийн томоохон төслүүдийн хэрэгжилтийн нөлөөг барилга, боловсруулах, эрчим хүч зэрэг салбаруудын төсөөллийг боловсруулахад ашигласан. Улмаар эдийн засгийн эрэлт, нийлүүлэлт талын нийцэл, бодит, төсөв, мөнгө, гадаад секторуудын уялдааг ханган эдийн засгийн өсөлтийн төсөөллийг боловсруулсан болно.

Эдийн засгийн өсөлтийн 2027-2029 оны төсөөллийн талаар дэлгэрэнгүйг энэ танилцуулгын 1.2.3 дахь хэсгээс харах боломжтой.

Инфляц: Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс инфляц 2027 онд 7.2 хувь, 2028 онд 7.0 хувь, 2029 онд 6.7 хувь байх төсөөллийг ирүүлсэн. Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төсөлд инфляцыг 2027 онд 7.0 хувь, 2028 онд 6.0 хувь, 2029 онд 5.0 хувь байхаар тусгасан. Дунд хугацаанд “Хүнсний хувьсгал” хөдөлгөөн, “Атар-4 тариалангийн тогтвортой хөгжлийн аян” зэрэг эрчимжсэн мал ахуйг хөгжүүлэх, дотоодын хүнсний үйлдвэрлэл болон нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн арга хэмжээнүүдийн үр дүнд дотоодын хүнсний үнийн өсөлт саарч, инфляцын дарамт буурахаар төсөөлж байна. Түүнчлэн Засгийн газраас худалдааны эргэлтийг сайжруулах чиглэлд гаалийн үйл ажиллагааг цахимжуулж, худалдааг хөнгөвчлөхийн

зэрэгцээ экспортын зохион байгуулалтыг оновчтой хийж, валютын нөөцийг тогтвортой нэмэгдүүлэн, мөчлөг сөрсөн төсвийн бодлого баримтална. Мөн төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2026 онд баримтлах үндсэн чиглэлд төв банк 2027 оноос инфляцын зорилтот түвшнийг 5 хувь болгон бууруулахаар заасны дагуу дунд хугацаанд инфляцыг 5 хувийн орчимд тогтворжуулахад чиглэсэн мөнгөний бодлого хэрэгжихээр байна.

Инфляцын 2027-2029 оны төсөөллийн талаар энэ танилцуулгын 1.2.4 дэх хэсгээс харах боломжтой.

Төсвийн орлого: Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс төсвийн орлогын ДНБ-д харьцах харьцааг 2027 онд 29.8 хувь, 2028 онд 30.3 хувь, 2029 онд 31.0 хувьд хүрч, нэрлэсэн дүнгээр 2027 онд 33.6 их наяд төгрөг, 2028 онд 37.0 их наяд төгрөг, 2029 онд 41.0 их наяд төгрөгт хүрэх таамаглалыг ирүүлсэн.

Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төсөлд тусгагдсан төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын ДНБ-д харьцах харьцаа Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс ирүүлсэн таамаглалтай нийцтэй байгаа бөгөөд 2027 онд дээрх төсөөллөөс 0.6 нэгж хувиар их буюу 30.4 хувь, 2028 онд 0.9 нэгж хувиар бага буюу 29.4 хувь, 2029 онд 2.9 нэгж хувиар бага буюу 28.1 хувьд хүрэхээр тооцсон болно.

Төмөр замын суурь дэд бүтцийг сайжруулж, боомтуудын үйл ажиллагааг эрчимжүүлж, хил холболтын ажлыг дуусгаснаар түүхий эдийн экспортын биет хэмжээ нэмэгдэх хүлээлттэй байна. Мөн нүүрсний баяжуулах үйлдвэрийн нөлөөгөөр нийт нүүрсний экспортод эзлэх баяжуулсан коксжих нүүрсний хувь хэмжээ өсөхөөр хүлээгдэж байгаа нь төсвийн орлогод эерэг нөлөө үзүүлэхээр байна. Эдгээр хүчин зүйлсийг харгалзан 2027 оны төсвийн орлогын ДНБ-д харьцах харьцааг Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн ирүүлсэн таамаглалаас дээгүүр төсөөллөө. Харин 2028-2029 онд төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс ирүүлсэн хязгаарт багтсан болно.

Цаашид бодлогын хувьд татварын ачааллыг үе шаттайгаар бууруулах, төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын ДНБ-д эзлэх хувь хэмжээг зохист түвшинд хүргэх зорилтын хүрээнд орлогын өсөлтийн хурд саарахаар тооцлоо.

Төсвийн орлогын 2027-2029 оны төсөөллийн талаар энэ танилцуулгын 2.2.1 дэх хэсгээс харах боломжтой.

Төсвийн зарлага: Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын ДНБ-д харьцах харьцааг 2027 онд 31.8 хувь, 2028 онд 32.3 хувь, 2029 онд 33.0 хувьд хүрч, нэрлэсэн дүнгээр 2027 онд 35.9 их наяд төгрөг, 2028 онд 39.4 их наяд төгрөг, 2029 онд 43.6 их наяд төгрөгт хүрэх таамаглалыг ирүүлсэн.

Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төсөлд тусгагдсан төсвийн нийт зарлагын ДНБ-д харьцах харьцаа нь Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс ирүүлсэн таамаглалын хязгаарт багтаж байгаа бөгөөд 2027 онд 0.1 нэгж хувиар их буюу 31.9 хувь, 2028 онд 1.9 нэгж хувиар бага буюу 30.4 хувь, 2029 онд 4.4 нэгж хувиар бага буюу 28.6 хувьд хүрэхээр тооцсон болно.

Төсвийн зарлага ДНБ-ий харьцаа 2027 оны хувьд Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн тооцоололтой нийцэж байгаа бол дунд хугацаанд Засгийн газрын 2024-2028 оны үйл ажиллагааны хөтөлбөр, Монгол Улсыг 2026-2030 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэлд туссан бодлогын хүрээнд эдийн засаг дахь төрийн оролцоог хязгаарлах, төсвийн зардлын тэлэлт, гадаад өрийн хэмжээг бууруулах, урсгал зардлын өсөлтөд зайлшгүй шаардлагатай нийгмийн халамж, тэтгэвэр тэтгэмж, цалин хөлсийг инфляцтай уялдуулан нэмэгдүүлэх, үр ашиггүй төсвийн зардлыг бууруулж, төсвийн сахилга батыг сахих бодлогыг баримтлан төсвийн зарлагын ДНБ-нд эзлэх хэмжээг Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн ирүүлсэн таамаглалаас доогуур төсөөллөө.

Төсвийн зарлагын 2027-2029 оны төсөөллийн талаар энэ танилцуулгын 2.2.2 дахь хэсгээс харах боломжтой.

Засгийн газрын өр: Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс ирүүлсэн таамаглалд Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн үлдэгдлийн ДНБ-д харьцах харьцааг 2027 онд 42.3 хувь, 2028 онд 44.8 хувь, 2029 онд 45.1 хувьд хүрэхээр төсөөлсөн байна.

Дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төсөлд Засгийн газрын өрийн хязгаарыг 2027-2028 онд 50.0 хувь, 2029 онд 45 хувь буюу төсвийн тусгай шаардлагад тусгагдсан хязгаар¹²-аас 10-15 нэгж хувиар бага байхаар тусгасан.

Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлөөс ирүүлсэн таамаглал болон дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлийн төсөл нь Засгийн газрын өрийн ДНБ-д эзлэх хувийг үе шаттайгаар бууруулах бодлогын хувьд нийцтэй байна.

Харин “Гадаад зээллэгийн ашиглалт, үр ашгийг нэмэгдүүлэх тухай” хуулийн төслийн нөлөөгөөр Газрын тосны үйлдвэр, Эрдэнэбүрэнгийн усан цахилгаан станц барих төслүүдийг төсвөөс гаргаснаар Засгийн газрын гадаадын өрийн орон зайг нэмэгдүүлэх шаардлага үүссэн тул Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн ирүүлсэн таамаглалаас дээгүүр төсөөллөө.

Засгийн газрын өрийн 2027-2029 оны төсөөллийн талаар энэ танилцуулгын 2.2.4 дахь хэсгээс харах боломжтой.

---

¹² Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлэгдсэн үлдэгдэл нь тухайн жилийн оны үнээр тооцсон дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 60 хувиас хэтрэхгүй байх.

3. ГУРАВДУГААР БҮЛЭГ. МОНГОЛ УЛСЫН 2027 ОНЫ ТӨСВИЙН ХҮРЭЭНИЙ МЭДЭГДЭЛ, 2028-2029 ОНЫ ТӨСВИЙН ТӨСӨӨЛЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛ

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.3.1 дэх заалтын дагуу дунд хугацааны төсвийн бодлогыг төсвийн тусгай шаардлагад нийцүүлэн тодорхойллоо.

3.1 Дунд хугацаанд баримтлах төсвийн бодлого, стратегийн зорилт¹³

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн төслийг Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан төсвийн удирдлагын зарчимд нийцүүлэн макро эдийн засгийн болон татварын тогтвортой орчныг бүрдүүлэх, төсвийн тусгай шаардлагыг хангах замаар макро эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг дэмжихэд чиглэсэн дунд хугацааны төсвийн бодлого, стратегийн зорилтыг боловсрууллаа.

Түүнчлэн төр, хувийн хэвшил, эрдэм шинжилгээ, олон улсын байгууллага, хэвлэл мэдээлэл, иргэдийн олон талт оролцоог хангах, холбогдох хуулийн шаардлагуудад нийцүүлэх, хэрэгжихүйц, бодитой байх зэрэг төлөвлөлтийн үндсэн шалгуурыг баримталсан болно.

Нэг. Макро эдийн засгийг тогтворжуулахад мөчлөг сөрсөн төсвийн бодлого хэрэгжүүлнэ.

Дэлхий дахинд тодорхой бус байдал өндөр байгаагаас шалтгаалан олон улсын зах зээл дээрх ашигт малтмалын бүтээгдэхүүний болон газрын тосны үнэ хэлбэлзэл өндөртэй байгаа нь манай улсын эдийн засгийн гадаад эрэлтийг сааруулах төлөвтэй байна. Иймд эдийн засгийг идэвхжилийг дэмжих, макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хадгалах зорилгоор томоохон төслүүдийн бүтээн байгуулалтыг эрчимжүүлж, гадаад зээл ашиглалтыг нэмэгдүүлнэ. Энэ хүрээнд нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцлийг 2027 онд ДНБ-ий 1.5 хувь, 2028 онд ДНБ-ий 1.0 хувь, 2029 онд ДНБ-ий 0.5 хувийн алдагдалтай байхаар хуулийн төсөлд тусгалаа. Мөн зарим томоохон төслийг төсвийн хязгаараас гаргасантай холбоотойгоор Засгийн газрын өрийн орон зайг нэмэгдүүлж, шинээр авах гадаад зээлийг эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих төсөл, хөтөлбөрүүдэд чиглүүлэхээр төлөвлөв.

Хоёр. Эдийн засаг дахь төрийн оролцоог бууруулж, хувийн хэвшлийн бизнес тэлэх орон зайг нэмэгдүүлнэ.

Нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын эдийн засаг дахь харьцааг 2027 онд 31.9 хувь, 2028 онд 30.4 хувь, 2029 онд 28.6 хувь байхаар үе шаттай бууруулахаар хуулийн төсөлд тусгав. Төсвийн зардлын өсөлтийг ийнхүү хязгаарлаж байгаа нь төсвийн зарцуулалтыг үр ашгийг нэмэгдүүлэх, эрэлтийн гаралтай инфляцыг хязгаарлахад

13

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн “12.3.9. төсвийн төлөвлөлтийн төсвийн тусгай шаардлагад нийцсэн байдал, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлээр тавигдсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн байдал”

мөнгөний бодлоготой уялдах замаар дунд хугацаанд инфляцын зорилтот дүнг үе шаттай бууруулахад хувь нэмэр оруулна. Ингэснээр дунд хугацаанд зээлийн хүү буурах, Засгийн газрын зээлжих зэрэглэл тогтвортой нэмэгдэх, төсвийн бодлогын орон зай бэхжих зэрэг чухал ач холбогдолтой юм.

Төсвийн сахилга батыг сайжруулан, урсгал зардлын тэлэлтийг хязгаарлаж, төрөөс үзүүлж буй нийгмийн халамж, тусламж, үйлчилгээг зорилтот бүлэгт чиглүүлэх бодлогыг хэрэгжүүлнэ. Уг бодлогын хүрээнд нийгмийн халамжийн тухай хуульд заасны дагуу төсвөөс хуваарилах зардлын дээд хэмжээг 2027 онд ДНБ-ий 2.5 хувь, 2028 онд 2.4 хувь, 2029 онд 2.2 хувь болгож үе шаттай бууруулахаар тусгав.

Гурав. Салбаруудын үйл ажиллагааг зах зээлийн механизм руу чиглүүлж, бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, эдийн засгийн төрөлжилтийг дэмжинэ.

Хуулийн төсөлд эдийн засгийн өсөлтийг 2027 онд 5.8 хувь, 2028 онд 6.0 хувь, 2029 онд 6.3 хувь байхаар тооцож тусгалаа. Мөн инфляцыг төв банкны зорилтот түвшинд байхаар тооцож, хуулийн төсөлд тусгасан болно. Эдийн засгийн өсөлтийг тогтвортой хангах, инфляцыг зорилтот түвшинд барих хүрээнд бизнесийн орчныг бүх салбарт сайжруулж, хөрөнгө оруулалт татах, үйлдвэрлэл, худалдааны үйл ажиллагааг дэмжих, хувийн хэвшлийн бизнес эрхлэх эрх чөлөөг хангана. Үүний зэрэгцээ салбар бүр дэх төрийн оролцоог үе шаттайгаар бууруулж, зах зээлийн либералчлалыг гүнзгийрүүлэх замаар өрсөлдөөнийг нэмэгдүүлж, шийдвэр гаргалтыг хараат бус, мэргэжлийн байгууллагын зарчимд тулгуурласан бие даасан тогтолцоонд шилжүүлэн хөгжүүлнэ. Дээрх бодлогын хүрээнд зарим салбарт хэрэгжүүлэх арга хэмжээг дараах байдлаар тодорхойлов.

Уул уурхай: Уул уурхайн салбарт хөрөнгө оруулалтыг татах хүрээнд геологи, хайгуулын ажлыг эрчимжүүлж, хайгуулын лицензийн тоог нэмэгдүүлэх, хайгуулын ажлын гүйцэтгэлийг сайжруулж, ордуудын ашиглалтыг нэмэгдүүлэх ажлыг өргөжүүлнэ. Уул уурхайн салбарын бүтээгдэхүүний төрөлжилтийг хүрээнд шинэ ордуудыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулж, эдийн засгийн суурийг тэлэх, Ашигт малтмалын тухай хуулийн өөрчлөлтийг яаралтай УИХ-д өргөн мэдүүлж, батлуулна.

Боомтын шинэчлэл, тээвэр логистик: Хилийн боомтын дэд бүтцийг нэмэгдүүлэх хүрээнд хил дамнасан төмөр замуудын холболтыг эрчимжүүлж, боомтуудыг хатуу хучилттай авто замаар холбож, экспортыг нэмэгдүүлнэ. Мөн тээврийн зохицуулалтыг оновчтой болгож, хилийн боомтуудад тээврийн нэвтрүүлэх чадварыг нэмэгдүүлэх, ажлын цагийг уртасгах, тээврийн дарааллыг хүний оролцоогүй шийдэн гаалийн бүрдүүлэлтийн үйл явцыг хялбарчилж, шуурхай болгоно. Тээврийн салбарын либералчлалыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлж авто зам ашигласны төлбөр, хураамжийг үе шаттай нэмэгдүүлэн, зам засварын ажлуудыг хувийн хэвшилд шилжүүлж, зам дагасан үйлчилгээг хөгжүүлэх бодлого баримтална.

Эрчим хүч: Либералчлалыг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлж, тархмал эх үүсвэрүүдийг эрчим хүчний нэгдсэн сүлжээнд холбох хялбар зохицуулалтыг үе шаттайгаар нэвтрүүлэн, хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг татах чадвартай салбар болгон хөгжүүлнэ. Цаашид хямд өртөгтэй нийлүүлэгдэж байгаа эрчим хүчний эрэлтийг түрүүлж хангах бодлогыг баримтлан төрөөс дахиж хатуу үнэ тохирсон гэрээ

хийхгүй байх, эрчим хүчний биржийг байгуулна. Мөн сэргээгдэх эрчим хүчний салбарын хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтыг дэмжиж, нэмэгдүүлнэ.

Хөдөө аж ахуй: Салбарт хэрэгжиж буй хөтөлбөрүүдийн хэрэгжилтийг хангаж ажиллахын зэрэгцээ зах зээл дэх төрийн оролцоог үе шаттайгаар бууруулна. Тухайлбал, мах, улаан буудай зэрэг бүтээгдэхүүний нөөц бүрдүүлэх замаар үнийг шууд зохицуулах, үнэд нөлөөлөх шинжтэй арга хэмжээнээс татгалзана. Мөн хөдөө аж ахуйн биржийн үйл ажиллагааг идэвхжүүлж, хүнсний бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн сувгийг өргөжүүлэх, зах зээлийн ил тод, өрсөлдөөнт орчныг бүрдүүлнэ. Малын эрүүл мэндийн хамгаалах цогц арга хэмжээг хэрэгжүүлж, малын гаралтай түүхий эд, бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлэх боломжийг бүрдүүлнэ.

Боловсруулах салбар: Бүтээгдэхүүний боловсруулалтын түвшнийг шат ахиулж, нэмүү өртөг шингэсэн уул уурхайн бүтээгдэхүүний экспортыг нэмэгдүүлэх, зэсийн баяжмал боловсруулах үйлдвэр, нүүрс баяжуулах үйлдвэр, гангийн үйлдвэр, ураны олборлолт, хүдрийн баяжмал боловсруулах үйлдвэр, газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулахад хөрөнгө оруулалт татах ажлыг үргэлжлүүлэн, үйлдвэрлэл технологийн паркуудын бүтээн байгуулалтын ажлыг эрчимжүүлнэ. Түүнчлэн төрөөс хүнс, хөдөө аж ахуйн салбарт хэрэгжүүлж буй Атар-4, Хүнсний хувьсгал, Шинэ хоршоо, Цагаан алт хөдөлгөөний хэрэгжилтийг эцсийн үр дүнд хүргэх, үр ашгийг нэмэгдүүлэхэд анхаарна.

3.2 Төсвийн тусгай шаардлага хангасан байдал¹⁴

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1 дэх хэсэгт заасны дагуу төсвийн хүрээний мэдэгдэл нь дараах төсвийн тусгай шаардлагуудыг хангаж байна.

Нэгдсэн төсвийн орлогыг тэнцвэржүүлсэн журмаар тооцдог байх. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.3.а-д заасан шаардлагын дагуу зэс, нүүрсний үнийг тэнцвэржүүлсэн журмаар тооцсон бөгөөд 2027 онд зэсийн тэнцвэржүүлсэн үнийг тонн тутамд 10,249.9 ам.доллар, нүүрсний тэнцвэржүүлсэн үнийг тонн тутамд 125.4 ам.доллар байхаар тооцлоо (шигтгээ 3.1.).

Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.1 дэх хэсэгт нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл нь тухайн жилийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний хоёр буюу түүнээс дээш хувийн ашигтай байхаар заасан. Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцлийн ДНБ-д эзлэх хэмжээг 2027-2029 онд 2.0 хувьтай тус тус тэнцэж байхаар тооцоолсон нь хуулийн тусгай шаардлагыг хангаж байна.

Хүснэгт 3.1 Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцлийн төсөөлөл (ДНБ-нд эзлэх хувь)

	2027	2028	2029
Хуулийн хязгаар	2.0%	2.0%	2.0%
Төсөөлөл	2.0%	2.0%	2.0%

¹⁴ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн “12.3.9. төсвийн төлөвлөлтийн төсвийн тусгай шаардлагад нийцсэн байдал, дунд хугацааны төсвийн хүрээний мэдэгдлээр тавигдсан зорилт, арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн байдал”

Нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын хэмжээ. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.1.3-т “нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын хэмжээ тухайн жилийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүний 30 хувиас хэтрэхгүй байх” гэж заасан. Нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хэмжээ 2027 онд 25.3 хувь, 2028 онд 24.0 хувь, 2029 онд 23.0 хувь байхаар тус тус төсөөлсөн нь төсвийн урсгал зарлагын дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хэмжээний тусгай шаардлагыг хангаж байна.

Хүснэгт 3.2 Нэгдсэн төсвийн урсгал зарлагын төсөөлөл (ДНБ-нд эзлэх хувь)

	2027	2028	2029
Хуулийн хязгаар	30.0%	30.0%	30.0%
Төсөөлөл	25.3%	24.0%	23.0%

Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлсэн үлдэгдэл. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.3 дахь хэсэгт “Энэ хуулийн 6.1.4-т заасан төсвийн тусгай шаардлагыг үе шаттайгаар хэрэгжүүлэх зорилгоор өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлсэн Засгийн газрын өрийн дотоодын нийт бүтээгдэхүүнд эзлэх хувь хэмжээг 2024 оны төсвийн жилээс эхлэн 60 хувиас хэтрүүлэхгүй байна” гэж заасан. Засгийн газрын өрийн өнөөгийн үнэ цэнээр илэрхийлсэн үлдэгдэл 2027-2029 онуудад хуульд заасан хязгаарт байхаар байна.

Хүснэгт 3.3 Засгийн газрын өрийн нэрлэсэн дүнгээр илэрхийлсэн үлдэгдлийн төсөөлөл (ДНБ-нд эзлэх хувь)

	2027	2028	2029
Хуулийн хязгаар	60.0%	60.0%	60.0%
Төсөөлөл	50.0%	50.0%	45.0%

Шигтгээ 3.1. Тэнцвэржүүлсэн үнэ

Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1.3-т “**тухайн төсвийн жилийн дараах жилийн төсвийн төсөлд баримтлах, түүний дараагийн хоёр, гурав дахь жилийн төсвийн төсөөлөлд тусгах гол нэр төрлийн эрдэс баялгийн тэнцвэржүүлсэн үнийг** Олон улсын валютын сангаас гаргасан түүхий эдийн үнийн статистикт тусгасан тухайн төсвийн жилийн өмнөх дараалсан харгалзах 20, 19, 18 жилийн дундаж үнэ, эрдэс баялгийн үнийн төсөөллийг мэдээлдэг олон улсад нэр хүнд бүхий, Засгийн газраас тодорхойлсон санхүүгийн мэдээллийн байгууллагаас тухайн жилийн гуравдугаар сард анх зарласан өдрийн тухайн төсвийн жилийн болон түүний дараах гурван жилийн дундаж үнийн төсөөллийг дундажлан тус тус тооцох” гэж заасан. Мөн тус хуулийн 4.1.3-т “**гол нэр төрлийн эрдэс баялаг**” гэж тухайн жилийн нэгдсэн төсвийн орлогын гурав ба түүнээс дээш хувийг нь бүрдүүлж байгаа тухайн төрлийн эрдэс баялгийг хэлнэ хэмээн тодорхойлсон бөгөөд 2025 оны урьдчилсан гүйцэтгэлээр зэс болон нүүрс дээрх шаардлагыг хангаж байна.

Хүснэгт 3.4 Гол нэр төрлийн эрдэс баялгийн татварын орлогын төсвийн орлогод эзлэх хувь

	Орлого (Тэрбум төгрөг)	Эзлэх хувь
Төсвийн орлого	32,645.9	100%
Зэс	3,697.5	11.3%
Нүүрс	4,373.8	13.4%
Алт	579.9	1.8%
Төмрийн хүдэр	457.8	1.4%
Бусад	680.9	2.1%

Эх сурвалж: Сангийн яам¹⁵

1. Олон улсын валютын сангийн түүхий эдийн үнийн статистик

ОУВС-аас түүхий эдийн дэлхийн зах зээлийн үнийн мэдээллийг Голлох Түүхий Эдийн Үнийн Систем (PCPS¹⁶)-ээр дамжуулан мэдээлдэг. Тус өгөгдлийн сангаас Австрали, Өмнөд Африкийн нүүрсний үнийг хамруулсан Нүүрсний Үнийн Индекс (2016=100)-ийн дунджийг ашигласан.

2. Эрдэс баялгийн үнийн төсөөллийг мэдээлдэг олон улсын байгууллага

Тэнцвэржүүлсэн үнийн тооцоололд ашиглагдах гол нэр төрлийн бүтээгдэхүүний үнийн төсөөллийг “Bloomberg Terminal”-д бүртгэлтэй BMI, a Fitch Solutions company, Citigroup, Bank of America, Morgan Stanley, JP Morgan Chase & Co болон бусад санхүүгийн байгууллагуудаас 2026 оны 3 дугаар сард анх зарласан өдрийн төсөөллийг авч ашиглалаа. Нүүрс болон зэсийн үнийн төсөөллийг BMI, a Fitch Solutions company тус оны 3 дугаар сарын 2-ны өдөр хамгийн эхэнд зарласан байна. Дээрх байгууллагын төсөөлөл ирэх онуудад нүүрсний хувьд дунджаар 95.0 ам.доллар байгаа бол зэсийн хувьд 13,225 ам.доллар байна.

Хүснэгт 3.5 Тэнцвэржүүлсэн үнийн тооцоолол

Өмнөх жилүүдийн дундаж			
	18 жил	19 жил	20 жил
Нүүрс	163.3	159.9	155.7
Зэс	7,312.9	7,303.4	7,274.8
Ирээдүйн үнийн төсөөлөл			
	2026	2027	2028
Нүүрс	98.0	92.0	90.0
<i>Дундаж</i>		95.0	
Зэс	12,500	13,500	15,000
<i>Дундаж</i>		13,225	
Тэнцвэржүүлсэн үнэ			
	2026	2027	2028
Нүүрс	125.4	127.4	129.2
Зэс	10,249.9	10,264.2	10,268.9

Эх сурвалж: ОУВС, Блүүмберг, ЭЗХЯ-ны тооцоолол

¹⁵ Эрдэс баялгийн салбарт үйл ажиллагаа явуулж байгаа аж ахуйн нэгжүүдээс төсөвт төвлөрүүлсэн татварын орлогын мэдээ

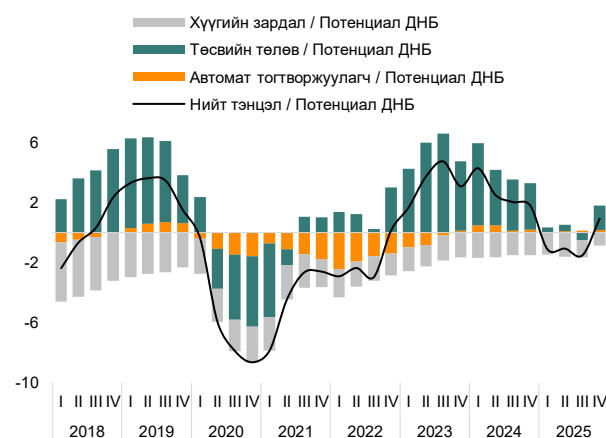
¹⁶ Өгөгдлийн сантай дараах холбоосоор танилцана уу: <https://legacydata.imf.org/?sk=471dddf8-d8a7-499a-81ba-5b332c01f8b9>

3.3 Макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд төсвийн бодлогын нөлөөллийн талаар хийсэн дүн шинжилгээ¹⁷

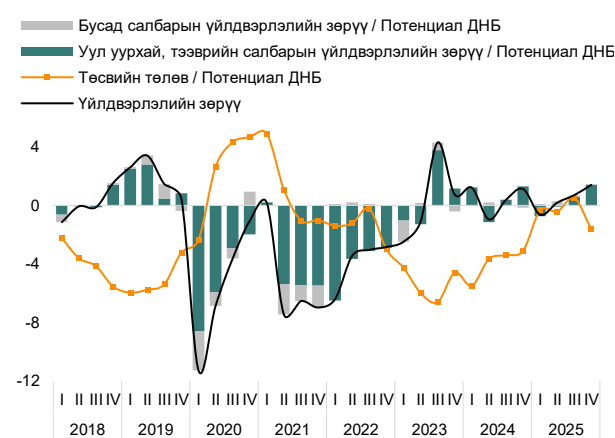
Төсвийн бодлого нь эдийн засгийн агшилтын үед тэлж, халалтын үед хумих замаар эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангахад чиглэгдэх шаардлагатай. Төсвийн бодлого эдийн засгийг тогтворжуулах чиглэлд хэрхэн нөлөөлж байгааг шинжлэх хүрээнд төсвийн тэнцэл дэх төсвийн бодлогын нөлөөг салгаж харах шаардлагатай. Төсвийн тэнцэл нь зөвхөн төсвийн бодлого төдийгүй эдийн засгийн өөрийн бизнесийн мөчлөг болон эдийн засгийн нөхцөл байдлаас үл хамааран төлөх үүрэг хүлээсэн хүүгийн төлбөрөөс хамаардаг. Тухайлбал, эдийн засаг идэвхжихийн хэрээр аж ахуйн нэгжүүдийн үйл ажиллагаа эрчимжсэнээр төсвийн бодлогоос үл хамааран төсвийн орлого нэмэгддэг бол эдийн засгийн уналтын үед татварын орлого буурч, ажилгүйдлийн тэтгэмж зэрэг төсвийн зардал өсөж, төсвийн тэнцэл төсвийн бодлогоос үл хамааран буурдаг. Ийнхүү эдийн засгийн мөчлөгийн нөлөөгөөр төсвийн тэнцэл автоматаар өөрчлөгдөж байгааг “автомат тогтворжуулагч” гэх үзүүлэлтээр хэмжинэ. Мөн эдийн засгийн нөхцөл байдал, төсвийн бодлогын төлөвөөс үл хамааран хуваарийн дагуу төлөх үүрэг хүлээсэн өрийн үйлчилгээний төлбөрүүд төсвийн тэнцэлд нөлөөлнө. Иймд төсвийн бодлогын төлөвийг тооцоолоход төсвийн тэнцлийн дүнгээс бизнесийн мөчлөг болон хүүгийн төлбөрийн нөлөөг ялган харах шаардлагатай. Зураг 3.1-т төсвийн тэнцэлд үзүүлж буй төсвийн бодлогын нөлөөг төсвийн төлөвөөр, төсвийн бодлогоос хамаарахгүй эдийн засгийн мөчлөгийн нөлөөг төсвийн автомат тогтворжуулагчаар, өрийн үйлчилгээний төлбөрийн нөлөөг хүүгийн зардлаар салган харуулав.

Зураг 3.1 Төсвийн бодлогын төлөв

1. Төсвийн нийт тэнцэл

2. Төсвийн төлөв, үйлдвэрлэлийн зөрүү

Эх сурвалж: ЭЗХЯ-ны тооцоолол

Цар тахлын хямралын үед буюу 2020-2021 онд эдийн засгийн үйлдвэрлэл боломжит түвшнээсээ хамгийн ихдээ -11.3 хувиар бага байсан байна. Энэхүү уналтын үед төсвийн төлөв дунджаар потенциал ДНБ-ий -4.0 хувьд хүрсэн нь макро эдийн засгийг тогтворжуулахад чиглэсэн мөчлөг сөрсөн төсвийн тэлэх бодлого хэрэгжсэнийг харуулж байна (Зураг 3.1).

¹⁷ Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн “12.3.3. Макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд төсвийн бодлогын нөлөөллийн талаар хийсэн дүн шинжилгээ”

3.4 Монгол Улсын 2027 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн тухай хуулийн төсөл

Хүснэгт 3.6 Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2026 оны төсвийн хүрээний мэдэгдэл, 2028-2029 оны төсвийн төсөөллийн үзүүлэлт

Эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлт	Төсвийн хүрээний мэдэгдэл		Төсвийн төсөөлөл	
	2027	2028	2029	
1 Дотоодын нийт бүтээгдэхүүний бодит өсөлтийн хэмжээ /хувь/	5.8	6.0	6.3	
2 Хэрэглээний үнийн өсөлтийн түвшин	7.0	6.0	5.0	
3 Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн орлогын доод хэмжээ /тэрбум төгрөг/	34,780.0	37,371.8	39,737.5	
ДНБ-д эзлэх хувь	30.4	29.4	28.1	
4 Нэгдсэн төсвийн нийт зарлагын дээд хэмжээ /тэрбум төгрөг/	36,493.4	38,644.0	40,444.7	
ДНБ-д эзлэх хувь	31.9	30.4	28.6	
5 Нэгдсэн төсвийн тэнцвэржүүлсэн тэнцэл /тэрбум төгрөг/	-1,713.4	-1,272.2	-707.2	
ДНБ-д эзлэх хувь	-1.5	-1.0	-0.5	
6 Нэгдсэн төсвийн суурь зарлагын дээд хэмжээ /тэрбум төгрөг/	32,495.4	34,827.4	36,908.5	
ДНБ-д эзлэх хувь	28.4	27.4	26.1	
7 Нэгдсэн төсвийн суурь тэнцэл /тэрбум төгрөг/	2,284.6	2,544.4	2,828.9	
ДНБ-д эзлэх хувь	2.0	2.0	2.0	
8 Засгийн газрын өрийн нийт хэмжээ /тэрбум төгрөг/	57,114.9	63,610.1	63,651.0	
ДНБ-д эзлэх хувь	50.0	50.0	45.0	
9 Нийгмийн халамжийн тухай хуульд заасны дагуу төсвөөс хуваарилах зардлын дээд хэмжээ /тэрбум төгрөг/	2,823.0	2,998.2	3,173.0	
ДНБ-д эзлэх хувь	2.5	2.4	2.2	

4. ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ. МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТУЛГАРЧ БОЛЗОШГҮЙ ЭРСДЭЛ

Нэг. Ойрх Дорнодын мөргөлдөөн: 2026 оны хоёрдугаар сарын сүүлчээс Иран–АНУ-ын зөрчил хурцадсанаар Ормузын хоолойн аюулгүй байдал алдагдаж, дэлхийн эрчим хүчний нийлүүлэлт тасалдах бодит эрсдэл үүсэв. Ингэснээр дэлхийн газрын тосны далайн тээврийн ойролцоогоор 20 хувь дамжин өнгөрдөг стратегийн ач холбогдолтой Ормузын хоолойгоор тээвэрлэлтийг хязгаарлах арга хэмжээ авснаар богино хугацаанд LNG-ийн нийлүүлэлт тасалдах эрсдэл нэмэгдэв. Үүний улмаас нийлүүлэлтийн огцом хязгаарлалт, даатгал, тээврийн зардал өсөж, Brent төрлийн газрын тосны үнэ эрчимтэй нэмэгдсэн. Энэхүү нөхцөл байдал нь дэлхийн эрчим хүчний зах зээл дэх тодорхойгүй байдлыг гүнзгийрүүлж, газрын тосны нийлүүлэлт тасалдах эрсдэлийг өсгөснөөр нефтийн үнийн савлагаа үргэлжлэх хандлагатай байна.

Тухайлбал, Brent төрлийн газрын тосны үнэ Ойрх Дорнодын мөргөлдөөн хурцдахаас өмнө буюу 2026 оны 2 дугаар сард дунджаар 69.4 ам.доллар/баррель байсан бол 3 дугаар сард дунджаар 99.6 ам.доллар, 4 дүгээр сард дунджаар 100.4 ам.доллар, хамгийн өндөртөө 118.4 ам.долларт хүрсэн байна. Энэ нь дэлхийн инфляцын дарамтыг нэмэгдүүлж, голлох төв банкнуудын мөнгөний бодлого илүү тодорхой бус орчинд шилжихэд нөлөөлж байна. Газрын тосны дэлхийн зах зээлийн үнэ тогтворгүй байгаа нь шатахууны импортын өртгийг өсгөж, стратегийн нөөцийн тогтвортой байдлыг алдагдуулах эрсдэлтэй. Монгол Улс шатахууны хэрэглээгээ 100 хувь импортоор, түүний 95 орчим хувийг ОХУ-аас хангадаг тул олон улсын нийлүүлэлтийн сүлжээ доголдох, тээвэр логистикийн өртөг өсөх, дэлхийн зах зээл дээрх үнэ өсөх үед дотоодын ханган нийлүүлэлтийн тогтвортой байдал богино хугацаанд тасалдах, үнэ нэмэгдэх эрсдэлийг дагуулж байна. Газрын тосны үнэ огцом өсөх нь Монгол Улсын хувьд шатахууны импортын зардлыг өсгөж, инфляцын дарамтыг нэмэгдүүлж байна. Ойрх Дорнодоос шалтгаалан шатахууны үнэ өсөхийн зэрэгцээ хүнс, эм, эрчим хүч зэрэг стратегийн барааны үнэ даган нэмэгдэх эрсдэл өндөр байгаа нь өрхийн бодит орлого, аж ахуйн нэгжийн зардалд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй байна.

Хоёр. Худалдааны дайн: АНУ-ын худалдааны бодлогын зарим шийдвэрүүдийн эрчим саарсан хэдий ч дэлхийн эдийн засаг дахь тодорхой бус байдал хэвээр байна. АНУ худалдааны алдагдлыг бууруулах зорилгын хүрээнд түнш орнуудад ногдуулах тарифын хэмжээг нэмэгдүүлэх, мөн дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжих үүднээс тодорхой бараа бүтээгдэхүүнд өндөр тариф тогтоох зэрэг арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлсэн. Үүний зэрэгцээ компаниуд тарифын өсөлтөөс үүдэлтэй нэмэлт зардлыг өөртөө шингээх, хэрэглэгчдэд үнийн өсөлтөөр дамжуулах, эсвэл эдгээрийг хослуулан хэрэгжүүлэх замаар дасан зохицож байгаа бөгөөд энэ нь инфляцыг өдөөх нэг хүчин зүйл болж байна. Улмаар энэ нь манай улсын экспортын орлого буурах, инфляц өсөх, гадаад санхүүжилтийн өртөг, зардал нэмэгдэхэд нөлөөлж болзошгүй байна.

Гурав. БНХАУ-ын эдийн засаг: БНХАУ-ын эдийн засагт үл хөдлөх хөрөнгийн салбарын уналт үргэлжилж, дотоод эрэлт сул хэвээр байгаа нь эдийн засгийн идэвхжилийг хязгаарлаж байна. Тус улсын Засгийн газраас дотоод эрэлт, өрхийн хэрэглээг дэмжих бодлогыг баримталж, эдийн засгийн өсөлтийг 4.5-5.0 орчим хувьд

хүргэх зорилт дэвшүүлсэн боловч Ойрх Дорнодын мөргөлдөөнтэй холбоотойгоор тодорхой бус байдал нэмэгдэж байгаа нь сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй байна. Тухайлбал, дэлхийн зах зээл дээр эрчим газрын тосны үнийн өсөлтөөс шалтгаалсан өртөг өсөж, инфляцын дарамт нэмэгдэж байна. Түүнчлэн геополитикийн эрсдэл, худалдааны бодлогын тодорхой бус байдал хэвээр хадгалагдаж байгаа нь эдийн засгийн өсөлтийг сааруулах эрсдэлийг дагуулж байна. БНХАУ-ын эдийн засгийн өсөлт саарах нь Монгол Улсын экспортод сөргөөр нөлөөлж болзошгүй юм.

Дөрөв. ОХУ-Украины дайн: ОХУ-Украины дайнтай холбоотойгоор газрын тосны үнэ 2022 онд огцом өссөн нь импортын зардлыг нэмэгдүүлж, дотоодын бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтийг эрчимжүүлэхэд нөлөөлсөн. Цаашид дайны нөхцөл байдал хурцдах тохиолдолд газрын тосны зах зээл дэх тодорхой бус байдал нэмэгдэж, нефтийн үнийн өсөлтөөр дамжин инфляцын дарамтыг нэмэгдүүлэх эрсдэл хэвээр байна. Мөн ОХУ-д чиглэсэн Европын холбоо, АНУ, Их Британи зэрэг орнуудын хориг арга хэмжээ үргэлжилснээр гадаад төлбөр тооцоо, санхүүгийн гүйлгээнд саатал үүсэх эрсдэлийг хадгалж байна.

Тав. Инфляц: Дэлхий дахинд үүссэн геополитикийн хурцадмал байдал, эрчим хүчний зах зээл дэх тодорхой бус нөхцөл нь түүхий эд, тээвэр, логистикийн зардлыг нэмэгдүүлэх хандлагатай байна. Үүний нөлөөгөөр шатахуун, эрчим хүч, хүнс зэрэг голлох бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, нийлүүлэлтийн өртөг нэмэгдэж, олон улсад үнийн дарамт нэмэгдэж байна. Тухайлбал, дэлхийн хүнсний үнийн индекс Ойрх Дорнод дахь мөргөлдөөнтэй холбоотойгоор 2026 оны 3 дугаар сард өмнөх оны мөн үеэс 2.4 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна. Хэрэглээний сагсны 45.6 хувийг импортын бараа бүрдүүлдэг манай улсын хувьд эдгээр үнийн өсөлт импортын сувгаар дамжин инфляцад суурь дарамт үүсгэх эрсдэлтэй байна. Ялангуяа шатахууны үнийн өсөлт нь инфляцыг шууд нөлөөгөөр нэмэгдүүлэхээс гадна үйлдвэрлэл, тээвэр, үйлчилгээний өртгийг өсгөж, бусад бараа, үйлчилгээний үнийн өсөлтийг дам байдлаар эрчимжүүлж болзошгүй.

Зургаа. Уур амьсгалын өөрчлөлт: Сүүлийн жилүүдэд уур амьсгалын өөрчлөлт эрчимжихийн хэрээр цаг агаарын хэв шинж өөрчлөгдөж, улмаар бэлчээрийн чанар доройтож, ургац буурах зэрэг сөрөг үр дагаврууд нэмэгдэж байна. Тухайлбал, 2023–2024 онд өвөлжилт, хаваржилтын нөхцөл байдал хүндэрснээс шалтгаалан хөдөө аж ахуйн салбар 28.7 хувиар агшиж, хорогдсон малын тоо 9.4 саяд хүрсэн байна. Малын зүй бус хорогдол нэмэгдсэнээр махны нийлүүлэлт буурч, махны үнэ 20 гаруй хувиар өссөн байна. Мөн 2025 оны зун тохиосон гангийн нөлөөгөөр ургац алдсан бөгөөд хүнсний ногооны ургац 19.3 хувиар буурч, үнэ нь 24-34 хүртэл хувиар өссөн байна. Цаашид цаг агаарын нөхцөл байдлаас өндөр хамааралтай хөдөө аж ахуйн салбарт зуд тохиох, хаваржилт хүндрэх, зуншлага тааруу байх, ган болох, малын халдварт өвчин тархах зэрэг эрсдэлүүд хадгалагдсан хэвээр байна. Энэ нь хөдөө аж ахуйн салбарын үйлдвэрлэл, өрхүүдийн орлого буурах, орлогын тэгш бус байдал нэмэгдэх, дотоодын хүнсний инфляц нэмэгдэхэд нөлөөлж болзошгүй байна.

Долоо. Эрчим хүчний тасралтгүй, найдвартай байдал: Эрчим хүч нь эдийн засаг, нийгмийн тогтвортой байдлыг хангах суурь хүчин зүйл боловч манай улс дотоодын цахилгаан хүчний хэрэглээг бүрэн хангаж чадахгүй, 21 орчим хувийг хөрш орнуудаас худалдан авч хэрэглэж байна. Тухайлбал, Монгол Улсад 2025 онд эрчим хүч үйлдвэрлэх үйлдвэрүүдийн суурилагдсан хүчин чадал 1,926.6 МВт байна. Гэсэн ч Төвийн бүсийн нэгдсэн сүлжээний оргил ачаалал дангаар 2025-2026 оны өвөл 1,803 МВт хүрч нэмэгдсэн нь цаашид эрчим хүчний хэрэглээг хангаж чадахгүйд

хүрэх эрсдэлтэйг харуулж байна. Түүнчлэн Монгол Улсын эрчим хүчний үйлдвэрлэл өсөн нэмэгдэж буй хэрэглээг хангаж чадахгүй байгаагийн зэрэгцээ станцуудын насжилт өндөр, түгээлтийн шугам, тоног төхөөрөмжийн дийлэнх нь хуучирч, элэгдсэн эрсдэлтэй нөхцөлд ажиллаж байна. Мөн цахилгаан эрчим хүчний эх үүсвэрийн дутагдлын улмаас өнгөрсөн хугацаанд шинээр цахилгааны техникийн нөхцөл авах нийт 3,240 МВт-ын хүсэлт ирснээс бодит нөхцөл боломжид хязгаарлагдан 974 МВт буюу 30 орчим хувийг олгож, 2,266 МВт хэрэглээ буюу 70 хувь нь шийдвэрлэгдээгүй хүлээгдэж байна. Эрчим хүчний тасалдал, дутагдал нь бодит салбаруудын үйл ажиллагаа, нийт эдийн засгийн бүтээмжийг хязгаарлах эрсдэлтэй.

Найм. Зээлжих зэрэглэл буурах болон аливаа төрлийн хориг: Хөрш орнуудыг хамарсан геополитикийн хүндрэлтэй асуудлууд өрнөж буй энэ үед манай улс аливаа төрлийн хоригт өртөхгүй байх, зээлжих зэрэглэлийг сайжруулах хүрээнд олон улсад баримталж буй дүрэм журмуудыг мөрдөж, зээлжих зэрэглэл тогтоодог болон хориг арга хэмжээ авах эрх бүхий олон улсын байгууллагуудад хүргүүлэх холбогдох үнэлгээний тайлангуудыг сайтар бэлтгэх нь зүйтэй байна. Зээлжих зэрэглэл буурч, аливаа хоригт орсон тохиолдолд гадаадын хөрөнгө оруулалт, зээлийн урсгал буурах, төлбөр тооцоо саатах зэрэг эрсдэлүүд үүсэж болзошгүй.

5. ТАВДУГААР БҮЛЭГ. ХАВСРАЛТ

5.1 Салбаруудын төсөөлөлд туссан төслүүдийн талаар

Газрын тос боловсруулах үйлдвэр байгуулах төсөл

Төслийн төлөвлөлтийн шатанд		ТЭЗҮ, Зураг төсөл боловсруулах шатанд		Хэрэгжилтийн шатанд		Ашиглалтад орсон	
Хариуцагч:		Эхлэх огноо:		Бүс:			
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030	
55.7 тэрбум ₮	40.6 тэрбум ₮	4.6 тэрбум ₮	5.2 тэрбум ₮	5.2 тэрбум ₮	-	-	
Гадаад зээл /БНЭУ Эксим банк/		2028		Дорноговь аймаг			
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030	
6.01 их наяд ₮	1.03 их наяд ₮	207.7 тэрбум ₮	2.4 их наяд ₮	2.4 их наяд ₮	-	-	

Баянгийн 660 МВт-ын дулааны цахилгаан станц

Төслийн төлөвлөлтийн шатанд		ТЭЗҮ, Зураг төсөл боловсруулах шатанд		Хэрэгжилтийн шатанд		Ашиглалтад орсон	
Хариуцагч:		Эхлэх огноо:		Бүс:			
Эрчим хүчний яам		2024		Төвийн бүс			
Санхүүжилтийн эх үүсвэр:		Дуусах огноо:		Аймаг/хот:			
Шууд хөрөнгө оруулалт /“Касэн пауэр грийн энерги” ХХК/		2028		Төв аймаг			
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030	
4,304.7 тэрбум ₮	1,721.9 тэрбум ₮	860.9 тэрбум ₮	860.9 тэрбум ₮	860.9 тэрбум ₮	-	-	

Дулааны тавдугаар цахилгаан станц (ДЦС-5)

Төслийн төлөвлөлтийн шатанд	ТЭЗҮ, Зураг төсөл боловсруулах шатанд	Хэрэгжилтийн шатанд	Ашиглалтад орсон			
Хариуцагч:	Эхлэх огноо:	Бүс:				
Эрчим хүчний яам	2026	Улаанбаатар				
Санхүүжилтийн эх үүсвэр:	Дуусах огноо:	Аймаг/хот:				
Төр, хувийн хэвшлийн түншлэл, орон нутгийн төсөв	2028	Улаанбаатар хот				
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030
ТХХТ-1,855.7 тэрбум ₮	-	618.6 тэрбум ₮	618.6 тэрбум ₮	618.6 тэрбум ₮	-	-
ОНТ- 463.9 тэрбум ₮	-	154.6 тэрбум ₮	154.6 тэрбум ₮	154.6 тэрбум ₮	-	-

Эрдэнэбүрэнгийн 90 МВт-ын хүчин чадалтай усан цахилгаан станц

Төслийн төлөвлөлтийн шатанд	ТЭЗҮ, Зураг төсөл боловсруулах шатанд	Хэрэгжилтийн шатанд	Ашиглалтад орсон			
Хариуцагч:	Эхлэх огноо:	Бүс:				
Эрчим хүчний яам	2025	Баруун бүс				
Санхүүжилтийн эх үүсвэр:	Дуусах огноо:	Аймаг/хот:				
Гадаад зээл /БНХАУ Эксим банк/	2030	Ховд аймаг, Эрдэнэбүрэн сум				
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030
865.8 тэрбум ₮	230.1 тэрбум ₮	99.4 тэрбум ₮	134.1 тэрбум ₮	134.1 тэрбум ₮	134.1 тэрбум ₮	134.1 тэрбум ₮

"Гашуунсухайт-Ганцмод" боомтын хил дамнансан 19.5 км холболтын төмөр зам

Төслийн төлөвлөлтийн шатанд	ТЭЗҮ, Зураг төсөл боловсруулах шатанд	Хэрэгжилтийн шатанд	Ашиглалтад орсон			
Хариуцагч:	Эхлэх огноо:	Бүс:				
Зам тээврийн яам	2025	Говийн бүс				
Санхүүжилтийн эх үүсвэр:	Дуусах огноо:	Аймаг/хот:				
Шууд хөрөнгө оруулалт /"Эрдэнэс Тавантолгой" ХК/	2027	Өмнөговь аймаг				
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030
848.86 тэрбум ₮	254.5 тэрбум ₮	424.4 тэрбум ₮	169.96 тэрбум ₮	-	-	-

Сэлэнгэ аймгийн төвд 70 МВт-ын хүчин чадалтай цахилгаан станц

Төслийн төлөвлөлтийн шатанд	ТЭЗҮ, Зураг төсөл боловсруулах шатанд	Хэрэгжилтийн шатанд	Ашиглалтад орсон			
Хариуцагч:	Эхлэх огноо:	Бүс:				
Эрчим хүчний яам	2024	Төв				
Санхүүжилтийн эх үүсвэр:	Дуусах огноо:	Аймаг/хот:				
Шууд хөрөнгө оруулалт /“Райд Монголиа” ХХК/	2026	Сэлэнгэ, Сүхбаатар сум				
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030
521.90 тэрбум ₮	393.6 тэрбум ₮	128.3 тэрбум ₮	-	-	-	-

Эмээлт эко аж үйлдвэрийн паркийн дэд бүтэц

Төслийн төлөвлөлтийн шатанд	ТЭЗҮ, Зураг төсөл боловсруулах шатанд	Хэрэгжилтийн шатанд	Ашиглалтад орсон			
Хариуцагч:	Эхлэх огноо:	Бүс:				
НЗДТГ	2025	Улаанбаатар				
Санхүүжилтийн эх үүсвэр:	Дуусах огноо:	Аймаг/хот:				
Улсын болон орон нутгийн төсөв	2030	Улаанбаатар хот				
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030
503.4 тэрбум ₮	30.0 тэрбум ₮	96.9 тэрбум ₮	94.0 тэрбум ₮	94.0 тэрбум ₮	94.0 тэрбум ₮	94.5 тэрбум ₮

Даланзадгадын 50 МВт-ын хүчин чадалтай дулааны цахилгаан станц

Төслийн төлөвлөлтийн шатанд	ТЭЗҮ, Зураг төсөл боловсруулах шатанд	Хэрэгжилтийн шатанд	Ашиглалтад орсон			
Хариуцагч:	Эхлэх огноо:	Бүс:				
Эрчим хүчний яам	2026	Говийн бүс				
Санхүүжилтийн эх үүсвэр:	Дуусах огноо:	Аймаг/хот:				
Орон нутгийн төсөв /Өмнөговь ЗДТГ/	2028	Өмнөговь аймаг				
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030
500.0 тэрбум ₮	-	166.7 тэрбум ₮	166.7 тэрбум ₮	166.6 тэрбум ₮	-	-

"Шинэ Ховд" үйлдвэр технологийн паркийн дэд бүтэц, барилга байгууламж байгуулах төсөл

Төслийн төлөвлөлтийн шатанд	ТЭЗҮ, Зураг төсөл боловсруулах шатанд	Хэрэгжилтийн шатанд	Ашиглалтад орсон			
Хариуцагч:	Эхлэх огноо:	Бүс:				
Хүнс, хөдөө аж ахуй, хөнгөн үйлдвэрийн яам	2022	Баруун бүс				
Санхүүжилтийн эх үүсвэр:	Дуусах огноо:	Аймаг/хот:				
Улсын төсөв	2028	Ховд аймаг, Жаргалант сум				
НИЙТ ТӨСӨВТ ӨРТӨГ:	Санхүүжилтийн гүйцэтгэл:	2026	2027	2028	2029	2030
55.7 тэрбум ₮	40.6 тэрбум ₮	4.6 тэрбум ₮	5.2 тэрбум ₮	5.2 тэрбум ₮	-	-

5.2 Макро эдийн засгийн үндсэн үзүүлэлтүүд

МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД					
	2021	2022	2023	2024	2025
БОДИТ СЕКТОР					
Нэрлэсэн ДНБ (тэрбум төгрөгөөр)	43,555	53,852	70,442	79,956	89,937
Бодит ДНБ өсөлт - үйлдвэрлэл (хувиар)	1.6	5.0	7.4	4.9	6.8
Бодит ДНБ өсөлт - эцсийн ашиглалт (хувиар)	1.6	5.0	7.2	5.1	6.9
Дотоод эрэлтийн оролцоо (нэгж хувиар)	17.6	11.4	5.4	21.2	1.8
Бараа, үйлчилгээний экспортын оролцоо (нэгж хувиар)	-7.5	13.9	18.0	0.5	4.0
Бараа, үйлчилгээний импортын оролцоо (нэгж хувиар)	-8.5	-20.3	-16.2	-16.6	-1.1
Бодит ДНБ-ий өсөлт дэх оролцоо (нэгж хувиар)					
Эцсийн хэрэглээ	-2.3	6.5	7.0	11.5	5.3
Өрхийн хэрэглээ	-4.0	5.1	6.3	8.7	6.6
Төрийн байгууллагын хэрэглээ	1.7	1.4	0.7	2.8	-1.3
Хөрөнгийн нийт хуримтлал	19.9	4.9	-1.6	9.7	-3.6
Цэвэр экспорт	-16.0	-6.4	1.8	-16.1	5.1
ҮНИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД					
Инфляц (ХҮИ-ийн өсөлт, хугацааны эцэст, хувиар)	13.8	13.2	7.9	9	7.5
Зэсийн үнэ* (\$/тонн)	9,315	8,815	8,479	9,145	9,947
Алтны үнэ* (\$/трой. унц)	3,008	3,490	2,647	2,389	3,346
ДНБ дефлятор (хувиар)	14.4	17.7	21.8	8.2	4.4
(тэрбум төгрөгөөр)					
НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД					
Нийт орлого ба тусламжийн дүн	14,306	18,522	24,387	31,457	32,646
Тэнцвэржүүлсэн орлого ба тусламжийн дүн	12,711	17,127	23,295	29,671	30,058
Нийт зарлага ба цэвэр зээлийн дүн	15,630	18,160	22,509	30,591	31,289
Нийт тэнцэл	-1,324	362	1,878	1,641	1,357
Нийт үндсэн тэнцэл	-488	1,160	3,028	2,877	2,914
Тэнцвэржүүлсэн тэнцэл	-2,919	-1,033	786	-920	-1,232
ЗГ-ын нийт өр (нэрлэсэн, ДНБ-д эзлэх хувиар)	62.6	61	45	42.2	39.4
ЗГ-ын нийт өр (нэрлэсэн, тэрбум төгрөгөөр)	26,918	31,965	30,774	33,430	35,420
МӨНГӨНИЙ СЕКТОР					
M2 мөнгөний өсөлт (хувиар)	13.8	6.5	24.2	15.5	10.6
Нөөц мөнгөний өсөлт (хувиар)	6.5	39.9	7.4	51.9	39.5
Мөнгөний эргэлтийн хурд (нэгжээр)	1.6	1.8	1.9	1.9	1.9
Мөнгөний үржүүлэгч (нэгжээр)	5.8	4.4	5.1	3.9	3.1
Зээлийн өсөлт** (хувиар)	18.5	7.5	22.8	31.0	20.0
(сая ам.доллаароор)					
ТӨЛБӨРИЙН ТЭНЦЭЛ					
Төлбөрийн тэнцэл	-222	-727	1,457	622	1,034
Урсгал дансны тэнцэл	-2,108	-2,304	121	-2,485	-2,191
ГВУН	4,366	3,400	4,922	5,510	7,005
сарын бараа, үйлчилгээний импортын хүрэлцээ	5.7	3.4	4.4	4.0	5.3
Гадаад валютын ханш					
Валютын ханш USD/MNT (дунджаар)	2,849	3,140	3,466	3,390	3,546
Валютын ханш USD/MNT (хугацааны эцсээр)	2,849	3,445	3,411	3,420	3,557
Нэрлэсэн үйлчилж буй ханшийн индекс (дунджаар)	41.3	38.8	37.6	39.6	37.3
Бодит үйлчилж буй ханшийн индекс (дунджаар)	102.8	105.7	111.1	120.2	126.3

*Bloomberg Terminal

**Ипотекийн зээлээр баталгаажсан бондыг оруулсан дүн

БОДИТ СЕКТОРЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

	2021	2022	2023	2024	2025
Нэрлэсэн ДНБ (үйлдвэрлэлийн аргаар)	43,555	53,852	70,442	80,663	89,937
Бодит ДНБ (үйлдвэрлэлийн аргаар)	27,092	28,455	30,567	32,133	34,332
(өсөлт, хувиар)					
Бодит ДНБ-ий өсөлт	1.6	5.0	7.4	5.1	6.8
Уул уурхайн	0.8	-15.3	23.4	10.8	6.8
Уул уурхайн бус	1.8	8.2	5.4	4.3	6.3
Хөдөө аж ахуй	-5.5	12.0	-8.9	-28.7	33.2
Уул уурхай	0.8	-15.3	23.4	10.8	10.6
Боловсруулах аж үйлдвэр	-0.9	6.1	5.1	-4.2	10.0
Цахилгаан дулаан	10.6	3.5	5.2	5.0	10.2
Барилга	-22.8	8.2	3.1	14.0	15.9
Бөөний болон жижиглэн худалдаа	5.8	10.1	6.8	11.9	-4.6
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	-7.3	9.2	39.6	16.4	4.8
Мэдээлэл, холбоо	20.7	6.6	17.0	17.4	7.2
Бусад үйл ажиллагаа	5.1	5.5	6.8	9.7	3.9
Цэвэр татвар	12.2	11.5	6.6	14.7	0.3
Дефлятор	14.4	17.7	21.8	8.9	4.4
(нэгж хувиар)					
ДНБ-ий өсөлт дэх салбаруудын оролцоо					
Хөдөө аж ахуй	-0.8	1.7	-1.3	-3.6	2.9
Уул уурхай	0.1	-2.1	2.6	1.4	1.4
Боловсруулах аж үйлдвэр	-0.1	0.5	0.4	-0.3	0.7
Цахилгаан дулаан	0.2	0.1	0.1	0.1	0.2
Барилга	-0.9	0.2	0.1	0.4	0.5
Бөөний болон жижиглэн худалдаа	0.6	1.1	0.8	1.4	-0.6
Тээвэр ба агуулахын үйл ажиллагаа	-0.3	0.4	1.8	1.0	0.3
Мэдээлэл, холбоо	0.5	0.2	0.5	0.5	0.2
Бусад үйл ажиллагаа	1.1	1.6	1.7	2.5	1.1
Цэвэр татвар	1.3	1.4	0.8	1.8	0.0
(тэрбум төгрөгөөр)					
Нэрлэсэн ДНБ (эцсийн ашиглалтын аргаар)	44,703	54,878	71,202	80,208	92,588
Анхдагч орлого	(2,232)	(1,615)	(2,233)	(2,671)	(3,555)
Үндэсний нийт орлого	37,197	48,696	62,716	71,614	79,845
Хоёрдогч орлого	429	434	398	421	312
Үндэсний нийт эзэмшлийн орлого	38,419	50,048	64,097	73,039	81,105
Нийт дотоод эрэлт	45,574	58,219	64,404	81,027	87,704
Үндэсний хадгаламж	14,360	21,083	31,730	32,382	34,261
Хөрөнгийн нийт хуримтлал	15,993	22,796	23,880	28,672	28,252

НЭГДСЭН ТӨСВИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

	2021	2022	2023	2024	2025
(тэрбум төгрөгөөр)					
НИЙТ ОРЛОГО БА ТУСЛАМЖИЙН ДҮН	14,306	18,522	24,387	31,457	32,646
Ирээдүйн өв сан	967	0	416	841	1,572
Тогтворжуулалтын сан	628	1,395	676	444	562
ТЭНЦВЭРЖҮҮЛСЭН ОРЛОГО БА ТУСЛАМЖИЙН ДҮН	12,711	17,127	23,295	29,671	30,058
Татварын орлого	11,300	15,459	21,484	27,417	27,086
Орлогын албан татвар	3,326	3,827	5,703	8,971	8,539
Нийгмийн даатгалын орлого	2,286	3,038	3,951	4,732	5,624
Хөрөнгийн албан татвар	201	238	395	459	608
Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар	2,838	3,946	4,777	5,867	6,224
Онцгой албан татвар	827	848	790	1,107	955
Тусгай зориулалтын орлого	17	19	22	26	25
Гаалийн албан татвар	939	1,256	1,465	1,792	1,849
Бусад татвар, төлбөр, хураамж	866	2,288	4,382	4,463	3,261
Татварын бус орлого	1,412	1,668	1,811	2,253	2,972
Нийтлэг татварын бус орлого	1,250	1,364	1,452	1,779	2,622
Хөрөнгийн орлого	2	4	8	6	10
Тусламжийн орлого	160	300	351	469	339
НИЙТ ЗАРЛАГА БА ЦЭВЭР ЗЭЭЛИЙН ДҮН	15,630	18,160	22,509	30,591	31,289
Урсгал зарлага	12,804	14,229	17,091	22,177	24,186
Цалин, хөлс	2,532	1,666	2,327	5,368	6,223
Бараа, үйлчилгээний бусад зардал	2,170	2,140	2,758	4,188	1,033
Татаас	454	537	580	955	799
Урсгал шилжүүлэг	6,813	9,088	10,276	10,429	11,762
Зээлийн үйлчилгээний төлбөр	836	798	1,150	1,236	1,557
Гадаад	681	694	1,054	1,187	1,197
Дотоод	155	104	95.5	49	360
Хөрөнгийн зардал ба цэвэр зээл	2,826	3,930	5,418	8,414	7,103
Хөрөнгийн зардал	2,982	3,803	5,188	7,971	7,090
Эргэж төлөгдөх цэвэр зээл	-156	127	229	444	12
НИЙТ ТЭНЦЭЛ	-1,324	362	1,878	1,641	1,357
ҮНДСЭН тэнцэл	-488	1,160	3,028	2,877	2,914
ТЭНЦВЭРЖҮҮЛСЭН тэнцэл	-2,919	-1,033	786	-920	-1,232

ТӨЛБӨРИЙН ТЭНЦЛИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

	2021	2022	2023	2024	2025
(сая ам.доллаароор)					
I. УРСГАЛ ДАНС	-2,108	-2,304	121	-2,485	-2,191
Бараа	1,370	1,233	4,549	3,081	3,864
Экспорт Ф.О.Б (кредит)	8,136	9,854	13,914	14,750	14,932
Импорт Ф.О.Б (дебит)	6,766	8,622	9,366	11,668	11,068
Үйлчилгээ	-1,675	-2,355	-2,592	-3,317	-2,855
Кредит	814	1,135	1,587	1,604	2,011
Дебит	2,490	3,490	4,179	4,922	4,866
Анхдагч орлого	-2,232	-1,615	-2,233	-2,671	-3,541
Кредит	292	344	455	559	548
Дебит	2,524	1,959	2,687	3,230	4,088
Хоёрдогч орлого	429	434	398	421	341
II. ХӨРӨНГИЙН ДАНС	114	154	135	171	127
Кредит	115.7	165.9	148.6	183.3	143
Дебит	1.7	11.7	13.8	12.0	16
III. САНХҮҮГИЙН ДАНС: (зээлдүүлэг+/зээллэг-)	1,982	1,644	1,477	3,330	3,321
Шууд хөрөнгө оруулалт (цэвэр)	2,060	2,428	2,172	2,727	2,616
Багцын хөрөнгө оруулалт (цэвэр)	-25	-445	-818	1,105	833
Санхүүгийн үүсмэл хэрэгслүүд (цэвэр)	8	11	2	13	-7
Бусад хөрөнгө оруулалт (цэвэр)	-60	-351	121	-515	-121
Үүнээс: Бэлэн мөнгө ба харилцах	-245	-298	-354	-1,075	-945
Зээл	501	-67	529	630	586
Худалдааны зээл	-413	15	-54	-70	239
IV. Алдаа болон орхигдуулга	-209	-222	-276	-393	-223
<i>Төлбөрийн тэнцлийн нийт дүн</i>	-222	-727	1,457	622	1,034
V. Нөөц хөрөнгө	-222	-727	1,457	622	1,034
ГВУН	-225	-751	1,398	540	974
ОУВС-гийн зээл	-3.3	-23.7	-59.1	-82.5	-59.9
Тусгай санхүүжилт	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:					
Нэрлэсэн ДНБ (сая ам.доллаароор)	15,286	17,124	20,325	23,793	25,367
Гадаад валютын албан нөөц (сая ам.доллараар)	4,366	3,400	4,922	5,510	7,005
Гадаад валютын албан нөөц (сарын импортоор)	5.7	3.4	4.4	4.0	5.3
Валютын ханш MNT/USD (дунджаар)	2,849	3,140	3,466	3,390	3,546
Валютын ханш MNT/USD (хугацааны эцсээр)	2,849	3,445	3,411	3,420	3,557

МӨНГӨНИЙ ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

	2021	2022	2023	2024	2025
(тэрбум төгрөгөөр)					
Гадаад цэвэр актив	3,806	2,492	8,959	8,704	8,700
Дотоод цэвэр актив	24,057	27,173	27,872	33,847	38,377
Дотоодын цэвэр зээл	24,298	25,648	29,106	35,343	43,287
Бусад цэвэр зүйлс	(241)	1,525	(1,233)	(1,496)	(4,911)
M2 мөнгө	27,863	29,665	36,832	42,551	47,077
Хадгаламжийн байгууллагаас гадуурх мөнгө	847	831	906	978	999
Харилцах болон хадгаламж	27,016	28,834	35,926	41,573	46,078
(өсөлт, хувиар)					
Жилийн өсөлт					
M2 мөнгө	13.8	6.5	24.2	15.5	10.6
Гадаад цэвэр актив	-34.6	-34.5	259.5	-2.8	0.0
Дотоод цэвэр актив	28.9	13.0	2.6	21.4	13.4
Дотоодын цэвэр зээл	27.0	5.6	13.5	21.4	22.5
ЗГ-аас авах авлага	-49.8	107.6	91.3	64.2	3.2
Бусад салбараас авах авлага	19.2	9.9	19.8	27.0	19.3
Улсын байгууллагаас авах авлага	25.0	-5.0	-16.7	13.1	-7.8
Хувийн сектороос авах авлага	18.8	10.8	21.7	27.5	20.1
(нэгж хувиар)					
M2 мөнгөний өсөлт дэх оролцоо					
M2 мөнгө	13.8	6.5	24.2	15.5	10.6
Гадаад цэвэр актив	-8.2	-4.7	21.8	-0.7	0.0
Дотоод цэвэр актив	22.0	11.2	2.4	16.2	10.6
Нэмэлт үзүүлэлтүүд:					
Мөнгөний эргэлтийн хурд	1.6	1.8	1.9	1.9	1.9
Нэрлэсэн ДНБ-ий өсөлт (хувиар)	16.3	23.6	30.8	14.5	11.5
Инфляц (ХҮИ-ийн өсөлт, хугацааны эцсээр, хувиар)	13.8	13.2	7.9	8.3	7.5